
This is the **published version** of the article:

Benitez Bravo, Ruben; Piqué i Huerta, Ramon. Testar l'eficàcia de les eines TAO en la traducció literària. 2019. 122 p.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/210867>

under the terms of the license

Universitat Autònoma de Barcelona

**MÀSTER UNIVERSITARI TRADUMÀTICA:
TECNOLOGIES DE LA TRADUCCIÓ**

**FACULTAT DE TRADUCCIÓ I
D'INTERPRETACIÓ**

**TESTAR L'EFICÀCIA DE LES EINES TAO
EN LA TRADUCCIÓ LITERÀRIA**

Treball de Fi de Màster

Curs 2018-2019

Autor: Benítez Bravo, Rubén

Tutor: Piqué Huerta, Ramón

Índex

1. Introducció	3
1.1 Objectius del treball	4
1.2 Justificació del treball	5
2. Marc Teòric	8
2.1 L'ús de les tecnologies en la traducció literària	8
2.2 El procés de traducció digitalitzat	14
2.3 Fases i tasques	16
2.3.1 Tasques que es podrien fer gràcies a les tecnologies de la traducció	16
2.3.1.1 Anàlisi	16
2.3.1.2 Preparació	17
2.3.1.3 Traducció inicial	20
2.3.1.4 Postproducció	22
2.3.2. Tasques susceptibles de poder realitzar-se mitjançant eines relacionades amb la traducció assistida:	24
2.3.3. Exemple representatiu de traducció literària a diverses mans gràcies a internet	25
3. Conèixer l'ús de les tecnologies per part dels traductors literaris	27
3.1 Metodologia de treball	27
3.2 Enquesta i estudis de cas:	29
3.3 Subjectes de treball	31
3.3.1 Jordi Mas López (traductor JA > CA i poeta)	31
3.3.2 Albert Nolla Cabellos (traductor JA / EN > CA)	31
3.3.3 Juan Gabriel López Guix (traductor EN / FR / CA > ES)	32
3.3.4 Dolors Udina i Abelló (traductora EN > CA)	33
3.3.5 Joan Sellent i Arús (traductor EN > CA)	33
3.3.6 Verónica Canales (traductora EN / ZH > ES i escriptora)	34
3.3.7 Josefina Caball (traductora EN / FR > ES / CA)	35
3.4 Resultats	36
3.4.1 Jordi Mas López	36
3.4.2 Albert Nolla Cabellos	38
3.4.3 Juan Gabriel López Guix	39
3.4.4 Dolors Udina i Abelló	40
3.4.5 Joan Sellent i Arús	41
3.4.6 Verónica Canales	42
3.4.7 Josefina Caball	43
3.5 Conclusions extretes de les enquestes	44

4. Aplicació de les tecnologies a les tasques del traductor literari	50
4.1 Anàlisi lingüística	51
4.2 Material de referència	54
4.3 Preparació de la TA	58
4.4 Traducció	60
4.4.1 Poesia	61
4.4.2 Relat	64
4.4.3 Assaig	66
4.4.4 Teatre	68
4.4.5 Premsa	71
4.4.6 Novel·la	73
4.4.7 Traduir amb reconeixement de veu	75
4.5 Validació TAO	80
4.6 Comprovació	81
4.7 Control de qualitat (QA)	82
4.8 Taula comparativa eines TAO	85
4.9 Conclusions extreïdes de traduir amb eines TAO	88
5. Conclusions finals	90
6. Referències bibliogràfiques	94
7. Annexos	99
7.1 Annex 1: Text adreçat als traductors demanat l'entrevista	99
7.2 Annex 2: Respostes als qüestionaris	100
7.2.1 Jordi Mas López	100
7.2.2 Albert Nolla Cabellos	102
7.2.3 Juan Gabriel López Guix	105
7.2.4 Dolors Udina i Abelló	107
7.2.5 Joan Sellent i Arús	110
7.2.6 Verónica Canales	112
7.2.7 Josefina Caball	115
7.3 Annex 3: Anàlisis lingüístiques	117
7.3.1 Altres anàlisis de Bentley Little	117
7.3.2 Anàlisis d'altres llibres	120

1. Introducció

1.1 Objectius del treball

Esbrinar si les eines TAO, les memòries, les bases terminològiques, les eines de control de qualitat i altres recursos poden intervenir amb eficàcia en el procés de traducció de productes editorials com ara novel·les, relats, teatre, assaig o poesia.

Observar com s'ha adaptat el procés habitual de traducció d'aquests productes a la tecnologia actual i descobrir fins a quin punt està digitalitzat. En última instància, descobrir fins a on pot arribar la digitalització del procés amb els recursos actuals.

Comprovar si fer servir els recursos esmentats es traduiria en una major productivitat a un àmbit on aquests recursos presumiblement no es tenen en compte.

Trobar resposta a preguntes com: Els traductors professionals especialitzats en traducció literària fan servir aquestes eines? Quines? Com és, en general, el procés que fan servir? Per què? Funciona? Totes les generacions de traductors literaris treballen igual? Com afecta el procés depenent de la llengua origen? Quant hi té a veure com treballa el client en la forma de treballar del traductor?

Saber si aprendre a fer servir eines de traducció automàtica, memòries, bases terminològiques i mecanitzar el procés, donant-li una perspectiva digital, és una inversió de temps i diners a tenir en compte per a aquest tipus de traduccions o no compensa.

En definitiva, descobrir en quins casos concrets aquests recursos serien de suficient ajuda per justificar el seu ús.

Per acabar, preguntar-nos si algun dia la tecnologia avançarà prou per aplicar plenament les tecnologies de la traducció a la traducció literària.

1.2 Justificació del treball

Les tecnologies de la traducció existeixen pràcticament des que van aparèixer els primers ordinadors amb un sistema operatiu (la primera versió de Trados Studio és de 1992).

La raó per la qual començaren a fer-se servir va ser per augmentar la productivitat dels traductors.

Ara bé. Sobre traduccions n'hi ha de molt tipus, i no tots els textos tenen les mateixes característiques. Variables com el tipus de text que es treballa, la temàtica, el grau d'especialització o la seva pròpia naturalesa incideixen clarament en la manera de treballar a l'hora de traduir-lo.

Per exemple, la subtitulació de productes audiovisuals és un fenomen intrínsecament digital i, per tant, hi ha eines informàtiques especialitzades per a afegir els subtítols directament als vídeos i exportar les traduccions en un format adient.

De la mateixa manera, productes com el text de les interfícies dels programes informàtics o les pàgines web es pot manipular i traduir des d'una eina informàtica concebuda per traduir i localitzar aquest tipus concret de productes.

Així mateix, per traduir textos amb moltes repeticions com un manual d'instruccions o els termes i condicions dels programes informàtics es poden reutilitzar fragments que ja es van traduir en una altra ocasió. Per la qual cosa, les memòries de traducció són de gran ajut en aquests casos. A tall de valor afegit, les memòries funcionen com una còpia de seguretat del text d'arribada.

Per altra banda, els textos d'àmbit científic, jurídic o tècnic compten amb una terminologia molt específica. Es fa servir un vocabulari especialitzat que s'ha de mantenir a totes les traduccions i hi ha d'haver unificació terminològica. Els clients poden demanar als traductors que facin servir un glossari i, en cas de no fer-lo servir, el client pot decidir no acceptar la feina i, per tant, no pagar al traductor els seus honoraris. És per això que les bases terminològiques digitalitzades (també anomenades BDT) fan el paper de mantenir la terminologia adequada quan s'escau. I gràcies a les eines de traducció assistida per ordinador (o eines TAO) es poden aprofitar aquests materials mitjançant una pretraducció. És a dir, una funció de l'eina per traduir els termes del glossari i els segments de la memòria en cas que hi hagi una coincidència.

Juntament amb la possibilitat d'unificar la terminologia pròpia de l'obra i poder reaprofitar els segments que es puguin repetir, les eines TAO ofereixen la capacitat de fer tasques com calcar el format de les lletres de l'original mitjançant etiquetes, copiar nombres i símbols, o segmentar el text original, de manera que el traductor pugui tenir tant l'original com la traducció a la mateixa pantalla alhora i tots dos textos dividits en segments, per norma general, breus.

I finalment, hi ha eines per fer el control de qualitat, el que inclou no només detectar si en un fragment no s'han seguit els materials de referència (memòries i bases terminològiques), sinó que també funciona com a corrector ortotipogràfic, detector d'elements com els dobles espais, puntuació doble o absent, tabulacions i altres elements que precisen una correcció.

Hi ha més tipus d'eines que poden intervenir en el procés de traducció i al llarg del treball s'esmentaran noms i es descriuran situacions on es poden aplicar.

No obstant això, la traducció literària funciona d'una manera lleugerament diferent. Tot i que aquests recursos gaudeixen de reconeixement a, per exemple, la traducció tècnica i la traducció de productes digitals, presumiblement hi tenen una presència menor a la traducció literària.

És possible que hi hagi traductors literaris que les facin servir, sobretot si han tingut una formació en tecnologies de la traducció. Però l'imaginari general pot donar la idea que les tecnologies de la traducció no tenen lloc ni raó de ser a la traducció de novel·les, relats, poesia, teatre, assajos o fins i tot còmics i obres il·lustrades. I és un plantejament tan vàlid com qualsevol altre. El problema és que no sempre és fàcil de justificar per què no es poden aplicar aquestes tecnologies a la traducció literària.

Abans de començar el treball havia sentit que la raó per la qual no se solen fer servir és que es tracta de textos creatius i, per tant, les tecnologies no poden ajudar en el procés de traducció d'un text creatiu. El que caldria preguntar-se, tot i la polèmica que aixeca aquest tema entre els traductors, és quina relació hi ha entre la creativitat dins d'un text i no poder aprofitar les possibilitats de traduir-lo amb l'ajuda d'eines com les ja esmentades?

A part, aquesta regla s'aplica a tots els textos literaris? I pel que fa a les variables com l'extensió, el gènere o subgènere del producte, o el tipus d'encàrrec, poden influir en la presa de decisió sobre si fer servir o no algun programa més enllà del processador de text?

Un altre argument que he sentit és el que afirma que les eines TAO tan sols serveixen per traduir textos amb frases curtes, a causa de la segmentació del text que fa l'eina. Ara bé, hi ha eines que no fan segmentació dels textos com ara Wordfast. A més, es poden editar les regles de segmentació i, al cap i a la fi, seguir la segmentació no és tan important en aquests tipus de textos, ja que en exportar el text traduït la segmentació desapareix i ningú no sap si el traductor ha traduït cinc segments, que formaven una frase, a un mateix segment, per exemple. Ara bé, es recomana seguir la segmentació per crear memòries després d'haver acabat de traduir.

A tall d'esmentar un argument més, hi és aquell que diu que als textos literaris no hi ha repeticions. Però no és veritat que hi ha elements que sí que es repeteixen, com ara noms propis? De vegades hi ha noms de personatges i topònims que s'han de traduir i s'ha de mantenir la seva coherència. De la mateixa manera, hi ha vegades que apareixen formes concretes d'adreçar-se a un personatge o referir-se a un concepte en concret, on també s'ha de mantenir una coherència. Hi ha fragments que es poden repetir en forma de

flashbacks, frases recurrents o falques de personatges. Així mateix, poden aparèixer topònims que es traduiran i es repetiran, o referències a un fragment anterior, o bé conceptes en la llengua original que es poden incloure a un peu de pàgina o similars per fer una explicació, i que poden ser en una llengua amb un alfabet diferent, com el rus o el japonès. En aquests casos, el traductor pot copiar els conceptes en llengua estrangera amb una combinació de tecles. Fins i tot hi pot haver terminologia inventada per l'autor que també s'haurà de reproduir, i és un fet recurrent a gèneres com la fantasia, el terror o la ciència-ficció. O també poden intervenir llengües inventades, com la llengua èlfica de *El senyor dels anells*, la llengua de la tribu Eloi de *La màquina del temps*, o el dialecte nadsat a *La taronja mecànica* (una barreja del dialecte de l'anglès cockney i les llengües malaia i russa). En aquests casos per assegurar-se d'escriure els termes en aquesta llengua sense cometre errates, fóra bo comptar amb el llibre en format digital o almenys amb els termes que apareguin. La veritat és que en el cas de la llengua èlfica, el klingon de *Star Trek*, o la llengua extraterrestre de la sèrie *Futurama*, que compten amb un alfabet propi, seria de gran ajut poder reproduir les seves lletres en cas que sortís un producte editorial basat en aquestes obres de ficció. És cert que l'editorial podria encarregar-se d'aquesta tasca, però per què no ho podria fer el traductor?

Pensant-ho bé, no és estrany que els traductors editorials no tinguin interès o no hi trobin utilitat en fer servir els recursos de les tecnologies de la traducció pel fet que treballar amb aquestes eines no ha format part de la seva formació i han agafat els seus propis hàbits de treball que els funcionen i que no inclouen cap eina TAO ni els recursos propis de la traducció assistida. Si els funcionen els seus mètodes, no tenen per què canviar la seva forma de treballar. En el cas de les noves generacions les dinàmiques poden canviar, ja que amb una formació en tecnologies de la traducció es podrien implementar més recursos digitals per traduir literatura. Potser encara no, però possiblement sí d'aquí a uns anys.

Però tot i això, hi poden haver certes tasques que, en alguns textos literaris, en alguns casos especials, en alguns moments concrets, es justifiqui l'ús de tecnologies de la traducció?

L'objectiu d'aquest treball és descobrir quines tasques concretes són susceptibles de poder-se realitzar amb eines informàtiques, més enllà de les habituals. També es vol esbrinar l'opinió dels traductors literaris, tant els que deixen les seves opinions a internet com uns pocs que destaquen dintre de la formació de traductors a la universitat, o que han traduït obres rellevants, tant alta literatura com supervendes. Finalment, es faran proves amb diverses eines per determinar si els casos susceptibles de resoldre's mitjançant aquelles eines donen un resultat positiu o negatiu. Si s'escau, es pot crear una taula amb les eines esmentades i si es recomanen, i en quins casos.

2. Marc Teòric

2.1 L'ús de les tecnologies en la traducció literària

No hi ha cap mena de dubte que les tecnologies sovint ens ajuden als humans a treballar més ràpidament i al fet que la nostra productivitat augmenti. I la traducció no n'és una d'excepció. Donant un cop d'ull al panorama actual, els traductors i traductores arreu del món fan servir un ordinador per treballar. Entre les eines que trobaríem a l'ordinador no pot faltar un processador de text (Word, OpenOffice Writer, LibreOffice Writer...), així com molt probablement hi hauria una eina TAO, o fins i tot més d'una.

A més, recursos com els diccionaris digitalitzats, les memòries de traducció, els glossaris o els corpus tenen per separat unes utilitats concretes, i en conjunt un objectiu comú: estalviar temps i augmentar la productivitat.

Ara bé. Quan es tracta de traducció literària ens estem referint a una de les especialitzacions que més dóna per parlar. I l'imaginari col·lectiu ens pot donar la idea que els traductors, quan tradueixen novel·les, assajos, teatre, poesia o relats, no fan servir eines de traducció assistida com Trados Studio, memoQ, Déjà Vu, OmegaT o Memsource.

Un dels arguments més estesos, com ja s'ha esmentat, és aquell que afirma que les eines TAO no es consideren útils per traduir textos creatius. Per exemple, trobem aquesta afirmació al portal web d'Okdia, una agència de traducció, a l'apartat «inconvenients» dintre d'un article elaborat per la mateixa agència¹. Però no donen motius que argumentin aquesta afirmació. Llavors, per què no les consideren útils?

Tot i que la gran majoria dels companys de professió reconeixen no fer servir les eines TAO per encàrrecs que demanin creativitat per part del professional, la qual també podríem dir-li «transcreació», Phil Hand, un traductor del xinès a l'anglès, ens informa que les ha fet servir per traduir assajos i també ficció². Un dels arguments que dóna és que a la literatura hi ha elements que es repeteixen, com ara noms de personatges que s'han de traduir i que podrien llistar-se a una base terminològica. Després diu que un element que li és d'ajut és la segmentació del text que fa l'eina, la qual l'ajuda a concentrar-se només a traduir. Phil Hand també matisa que la revisió s'ha de fer fora de l'eina TAO, a un processador de text o en paper imprès, ja que en tenir una perspectiva de text complet i sense segmentar és més fàcil trobar errades i polir l'estil. Finalment comenta un cas on es va trobar que per traduir un llibre d'assajos, a alguns capítols no es trobava còmode fent servir Trados per una qüestió d'interferència amb la fluïdesa dels paràgrafs. Per tant va decidir traduir-los sobre un processador de text perquè li era més còmode, i no va tornar a

¹<https://www.okodia.com/las-mejores-herramientas-tao-para-traductores>

²https://www.proz.com/forum/literature_poetry/283550-do_you_use_trados_for_literary_texts_too.html#2410913

Trados fins a uns capítols més endavant. Com a colofó, deixa aquesta frase: «***There's no need to be dogmatic either way!***».

Mirant les intervencions al mateix fòrum on Phil Han va deixar aquest comentari, es pot veure que hi ha un considerable nombre de persones que descarten les eines TAO, les memòries i altres recursos digitals per traduir literatura. Això no vol dir que tinguin raó ni que no la tinguin, ni tampoc que la seva decisió sigui encertada o no. L'únic problema que hi trobo és la manca d'arguments que defensin una postura o l'altra.

Buscant arguments en contra hi trobem el cas de Lexlogos, una altra empresa de traducció³. Al seu portal web afirmen que les traduccions literàries han de ser noves, fresques, que surtin directament de les mans d'un traductor. L'argument amb més pes que donen és que les paraules expressen idees, sentiments, pensaments, i això una màquina no ho pot reproduir, com ja hem esmentat. No li trec part de raó al seu plantejament. Però fa la sensació que aquesta idea parteix d'un plantejament segons el qual l'ordinador genera una traducció, el que anomenem «**traducció automàtica**» i que és un servei que ens ofereixen grans empreses com Google o Microsoft, però també departaments de l'administració pública en col·laboració amb universitats, on destacaria l'Apertium. En qualsevol cas, a ningú no se l'acudiria traduir professionalment un llibre amb traducció automàtica i esperar-ne un resultat que es pugui lliurar. La qüestió és que les eines TAO tenen un **paper complementari** a la traducció, ja que la tecnologia juga un paper d'instrument de suport per resoldre determinades tasques del procés, i no un rol substitutori de la traducció humana.

Deixant una mica de banda les eines TAO, respecte a les memòries i el paper que poden jugar en la traducció literària, hauríem de descobrir si la seva aplicació té sentit. I, si més no, en quins casos serien susceptibles de respondre a una necessitat. Les estudiants brasileres Diana Santos i Cláudia Freitas en fan la següent reflexió sobre la tecnologia: aquesta és el resultat de la ciència, i gràcies a ella tenim els avions, les cadires de rodes o *Twitter*. Perquè, al cap i a la fi, *Twitter* és una eina més, una continuació de l'escriptura, amb el seu format i les seves característiques personals, i es considera tecnologia. I què és tecnologia? Internet no és pas tecnologia? El navegador mitjançant el qual s'accedeix a internet no és tecnologia? Els processadors de textos no són tecnologia? És més, l'ordinador no és tecnologia? Tenint tot això en compte, podem afirmar que els traductors literaris no fan servir la tecnologia per treballar? Més endavant, les estudiants comenten que es poden alinear els originals i les traduccions d'obres literàries per crear memòries⁴.

Cercant més referències, en trobem una traductora anomenada Sheila Gomes, que fa un interessant paral·lelisme entre les eines de traducció i els meques (aquells robots gegants de les sèries japoneses), en el sentit que aporten molta versatilitat a l'hora de fer una tasca, com pot ser traduir un text llarg i ple de repeticions, característiques pròpies

³<http://www.lexlogos.com/index.php/en/translation-services/literary-translation>

⁴<https://www.maxwell.vrac.puc-rio.br/30863/30863.PDF>

dels textos tècnics⁵. Però la Sheila va més enllà i esmenta característiques comunes entre la traducció tècnica i la literària: en ambdós casos hi ha terminologia constant, com ja hem dit, i des d'una eina TAO es poden fer cerques, sense haver de canviar a la pestanya del navegador, hi pot haver text predictiu o fer cerques de referències dintre del mateix text amb rapidesa. Tot i reconèixer l'ajut que pot aportar fer servir OmegaT o memoQ, ella admet que les memòries no en servien gaire de profit.

D'altra banda, la traductora Nuria Viver Barri, al seu bloc personal⁶, també esmenta avantatges de les eines de traducció assistida, com tenir tot el text, original i traducció, a la mateixa pantalla còmodament sense haver de modificar la mida de les pestanyes del processador de text, que no poden quedar segments sense traduir a causa d'una distracció, que es poden copiar els elements no traduïbles, com ara topònims o fragments en una altra llengua que cal mantenir, com hauria passat amb la llengua èlfica a *El senyor dels anells*, i que aprendre a fer servir una eina TAO és senzill i no requereix gaire temps. Tot i això, fent ús de la humilitat i la cautela, admet que existeix el problema de la digitalització dels originals. Més endavant esbrinarem com podem digitalitzar un llibre i si suposa un estalvi de feina o una despesa de temps.

No obstant això, aquestes eines tenen els seus desavantatges. A un article a la pàgina web de l'empresa de traducció Intertradoc hi esmenten un parell força interessants, ja que enumeren dos arguments concrets i detallats de per què les eines no serien de gran utilitat per textos literaris llargs⁷. És a dir, s'entén que per a un text curt, com ara un conte infantil i il·lustrat, sí que ens podrien ser d'ajut. I, anant una mica més enllà, no es podria fer servir la funció dels fulls de càlcul per ajustar els paràgrafs a uns límits de caràcters? Les editorials compten amb maquetadors, és veritat, però si un traductor hipotètic té habilitats i experiència en maquetació, no podria ell o ella fer també la maquetació i guanyar dos sous?

Reflexions a part, el que ens ve a argumentar aquest article és que, en primer lloc, la segmentació que fan les eines no serveix per als textos literaris perquè tallen paràgrafs i frases. No obstant això, les regles de segmentació de les eines TAO es poden modificar i ajustar a cada projecte. I, en segon lloc argumenta que les memòries o la traducció automàtica no poden generar els modismes locals o les figures retòriques. Donada la complexitat del text, les figures literàries o els jocs de paraules necessiten la creativitat que només pot generar el cervell humà, segons fa a entendre aquest article. De nou, ningú no ha dit que les tecnologies de traducció siguin un substitut de la traducció humana, sinó una eina de suport. Si hi ha diccionaris o pàgines web que recullen frases fetes en diferents idiomes, no es podria crear un glossari o una memòria a partir d'aquestes dades? O el mateix traductor les pot traduir adequadament sense deixar de fer servir eines TAO i altres tecnologies de la traducció, com si aquestes fossin incompatibles amb el picatge habitual del teclat.

⁵<https://medium.com/comunicaminhos/cat-tools-s%C3%A3o-os-mechas-da-tradu%C3%A7%C3%A3o-3f9570d5085e>

⁶<https://traduccionmedicatecnicaliteraria.wordpress.com/2011/02/10/utilidad-de-la-traduccion-asistida-para-el-traductor-literario>

⁷<https://intertradoc.com/herramientas-informaticas-para-la-traduccion-la-traduccion-asistida>

Investigant una mica més, hi ha articles com el d'un usuari de Wordpress anomenat Multifarius⁸ que ens aconsella adaptar les regles de segmentació, de manera que cada segment equivalgui a un paràgraf o una oració, on el caràcter de segmentació seria el punt. Ell recomana segmentar per paràgrafs, ja que d'aquesta manera no es perd la perspectiva de text. Hi dóna un exemple de literatura infantil, on s'han de traduir noms propis, hi ha força transcreació, i els elements culturals que presenta l'autor poden ser estranys als ulls d'un lector d'una altra cultura, per la qual cosa caldria fer adaptacions. Tot i tenir segments, aquests es poden ignorar fins a cert punt. A un mateix segment d'arribada es pot incloure fàcilment el contingut dels següents segments origen. Per tant, podria ser que dins dels textos literaris hi hagués temàtiques on la traducció assistida fes més servei que a altres. Haurem de mirar si aquest punt de vista té validesa o no, i en quin grau.

Amb tantes variables arriba un moment on un punt de vista més professional i ampli seria de gran ajuda. I és per aquesta raó que vull parlar de dues referents que considero que han fet les seves aportacions per a l'estudi d'aquesta possible forma de treballar.

Una és Rafa Lombardino, una traductora literària brasilera que fa servir eines TAO⁹. Ella dóna l'argument que als llibres també hi ha repeticions que es poden aprofitar gràcies a una memòria. Hi ha *flashbacks*, hi ha monòlegs interiors, hi ha paraules clau, hi ha personatges que tenen falques, etcètera. Aquesta traductora recomana als traductors que creïn memòries dels llibres que tradueixen i apilar-les per clients. Es podria donar el cas que a un llibre del mateix autor, o a un altre llibre del mateix gènere o subgènere, es fessin servir frases que ja han aparegut, o es fessin referències o repeticions de fragments al llarg d'una saga, per exemple.

I a més també aporta arguments nous que tenen més a veure amb l'ergonomia i la comoditat que amb la traducció pròpiament dita¹⁰. La comoditat de treballar des d'una sola eina elimina la necessitat de canviar de pestanya constantment o de baixar la mirada per llegir el llibre que estem traduint. Amb la qual cosa, el mal d'esquena resultant de llargues jornades de treball, on una persona puja i baixa la mirada cada cop que necessita donar una ullada a l'original, o tornar a mirar la pantalla de l'ordinador es podria veure reduït. I a més hi ha el tema dels pagaments i de les tarifes. Amb un llibre en format digital es poden fer càlculs de paraules o d'espais, i de repeticions, i d'aquesta manera es podria cobrar la feina per paraula, i no per pàgina, com es solia fer, i així el traductor o la traductora podria negociar millors tarifes a una de les especialitzacions de la traducció amb més complexitat i amb algunes de les tarifes més baixes.

I no podria no esmentar a Alicia Martorell, traductora argentina d'autors com Stéphane Hessel o Simone de Beauvoir, i guanyadora del premi Stendhal de traducció l'any 1996¹¹. Hi ha un article seu que és molt probablement el més complet que s'esmenta a aquest text introductori al marc teòric.

⁸<https://multifarious.filkin.com/2013/01/10/translating-literature>

⁹<http://rafalombardino.com/news/2015/12/1/why-i-use-a-cat-tool-to-translate-books>

¹⁰<http://rafalombardino.com/news/2018/1/4/cat-tools-in-literary-translation-what-are-they-good-for>

¹¹<http://www.lalinternadeltraductor.org/n12/memorias-traduccion-literaria.html#cabecera>

Per una banda enumera avantatges que ja han sortit a altres articles, com l'augment de la **productivitat**, la **disminució de la fatiga**, o la possibilitat de **treballar amb glossaris o bases terminològiques**. Però ella en fa la seva aportació, quan ens recorda que les eines TAO desen tots els fitxers del projecte, de manera que serveixin com a **còpia de seguretat**. Addicionalment, ens recomana aprendre les **dreceres de teclat** de l'eina que fem servir habitualment. També ens recorda que es pot fer el **control de qualitat** des de l'eina, com ja s'havia vist. I respecte a la comoditat, esmenta que gràcies als ordinadors portàtils podem treballar fora de casa o del despatx, al tren per exemple, ja que no necessitaríem faristols o un gran escriptori. Finalment ens recomana crear memòries, però només una per projecte i guardar-ne sempre una còpia. El motiu és que és més fàcil **unir fitxers** que no pas separar-los.

I deixant el tema dels avantatges de banda, Alicia Martorell fa una diferenciació dintre de les eines TAO, ja que no totes fan segmentació del text. N'hi ha que treballen sobre un fitxer tal com el trobaríem al programa Word, com ara Wordfast. Tot i això, l'accés a una llicència de prova de Wordfast no és tan fàcil i ràpid com a altres eines TAO. A més a més, que no tots els traductors fan servir Word, encara que una bona part l'utilitza com el seu processador de text habitual. Tenint això en compte, malauradament, no serà viable realitzar proves amb aquesta eina.

Pel que respecta als desavantatges, la traductora i poeta recalca que les eines no sempre mantenen el format de l'original, per la qual cosa es recomana **fer la correcció fora de l'eina**. També comenta la pèrdua de la perspectiva i recomana establir unes regles de segmentació adequades a l'encàrrec, i recomana fer-la per punts en el cas de la traducció literària. A més, reconeix que aprendre a fer servir una eina TAO requereix una inversió de temps, però ens assegura que aquesta inversió es recupera fàcilment gràcies a l'augment de la productivitat i la comoditat obtingudes. I si bé és cert que no sempre es rep el llibre en format digital, ella argumenta que sempre es pot **digitalitzar**, que hi ha eines per això, i que per un llibre de més de 300 pàgines en seria de gran ajut digitalitzar-lo. Fins i tot dóna consells generals sobre quant de temps invertir en aquesta feina de **preproducció** i com cobrar-la.

A tall de conclusió, ens diu que la traducció assistida i tot el que comporta ajuda als traductors a ser més ràpids i a treballar amb comoditat, fa que les traduccions resultants siguin força calcades de l'original. Per la qual cosa, insisteix a **allunyar-se de l'original** durant la fase de revisió i crear una memòria per llibre, i addicionalment una per cada autor o temàtica que s'anirà alimentant unint-hi memòries menors.

Finalment, voldria esmentar un parell d'enllaços més. Un és d'un altre bloc brasiler, en el qual l'autora comenta que les eines TAO no són indispensables per traduir, que cap traductor no és obligat a treballar amb elles, però que és veritat que fan que la productivitat i la rapidesa augmentin¹². I que respecte a la traducció literària no hi ha una veritat absoluta, sinó que hi ha casos on poden ser prou útils i altres on no.

¹²<https://aoprincipiante.wordpress.com/category/produktividade-2/cat-tools-produktividade>

L'altre és del bloc de la Universitat Oberta de Catalunya¹³, des d'on s'anima als traductors a actualitzar-se, a aprendre a fer servir eines i a adquirir habilitats noves, a preparar-se pels canvis, a provar coses que els clients els hi poden demanar, a **tenir valentia**.

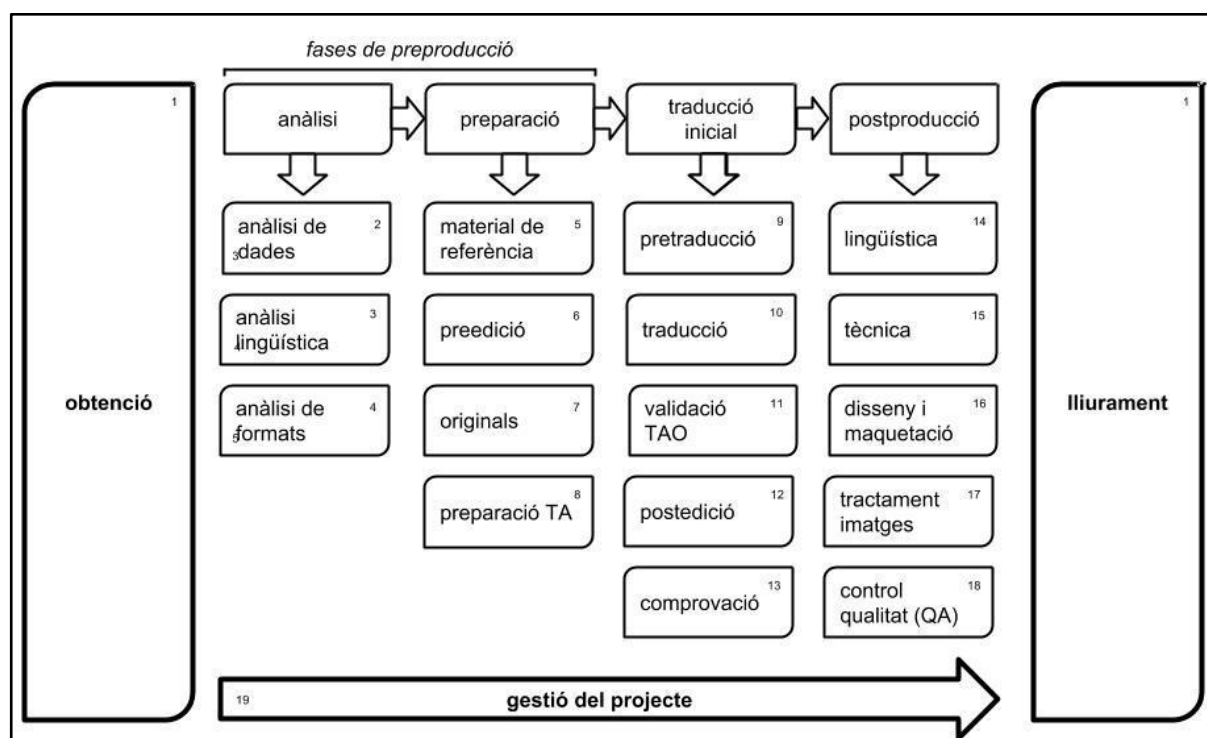
Ara ja s'han vist uns quants arguments en contra i a favor de fer servir una eina de traducció assistida i altres recursos per la traducció literària. I han sorgit preguntes, no totes resoltes. Si es poden fer servir eines de traducció assistida i altres eines més especialitzades en alguns casos i alguns moments, a quins concretament? Què haurien fet els traductors de fa uns anys si haguessin comptat amb aquestes eines i recursos? Quins avantatges i desavantatges té cada eina? I què s'ha de dir d'altres tecnologies com la captació de veu?

¹³<http://traduccio.blogs.uoc.edu/2014/02/17/acerca-de-las-herramientas-tao>

2.2 El procés de traducció digitalitzat

Per fer una hipòtesi de quines tasques del procés traductor (en el cas d'una traducció literària) es podrien fer servir eines relacionades amb la traducció assistida, i quines eines podrien ser les més indicades, primer convindria fer un repàs de les fases i tasques per les quals passa un projecte de traducció.

Al llibre de *Tradumàtica: Tecnologies de la traducció* de Martín et al. (2016)¹⁴ es proposa un esquema de treball que divideix el procés de traducció en fases i tasques, tal com representa la següent imatge:

Imatge 1: Fases i tasques del procés de traducció

Com es pot veure, a la imatge es representa un esquema sintetitzat de totes les fases per les quals passa un projecte de traducció, des de l'obtenció de l'encàrrec fins al lliurament, i presenta tasques que s'haurien de dur a terme a cada una de les fases.

Aquest esquema està pensat per la traducció de productes digitalitzats. Per tant, en tractar-se de literatura, que essencialment no és un producte digital tot i que el mercat dels *ebooks* continua tenint una estabilitat des que va sorgir¹⁵, hi haurà fases que no es tindran en compte, donada la naturalesa del producte que volem traduir.

¹⁴Martín-Mor, Adrià; Piqué, Ramon y Sánchez-Gijón, Pilar. (2016). *Tradumàtica: Tecnologies de la traducció*. Vic: Eumo.

¹⁵<https://thenewpublishingstandard.com/ebook-sales-doubled-us-2018-according-data-guys-nonsensical-bookstat-numbers>

Malgrat tot, aquesta és una diferència fonamental entre la traducció literària i, per exemple, la traducció de programes informàtics, que no s'esmenta a cap dels recursos consultats a la part introductòria: la traducció literària encara no té un procés digitalitzat. Almenys no àmpliament.

Mentre la majoria dels processos traductors s'han adaptat a la digitalització, per qüestions de manteniment de la qualitat i augment de la productivitat, la traducció literària manté un procés no gaire mecanitzat, parlant sempre des del **marc teòric**.

El punt 8.4 del llibre està dedicat a la traducció editorial i l'aplicació de les eines TAO o SGET (Sistemes de Gestió i d'Edició de Traduccions) a aquest tipus de traduccions. És un punt breu però prou interessant on s'indica que un dels obstacles principals que fa que les eines SGET no tinguin una aplicació tan àmplia a la traducció editorial és el format en el qual es rep l'original. Si es tracta del format PDF, no hi ha gaires eines TAO que acceptin editar aquest format, i en cas que s'accepti el text no es segmenta com s'esperaria, amb les preferències programades pel traductor. Per tal de treballar amb PDF, s'ha d'exportar el fitxer mantenint el format del text, mitjançant un lector de PDF que permeti editar els arxius com PDF Okular, passar el text a un processador, i pujar-lo a una eina TAO. Abans de pujar-lo seria bona idea substituir els salts de línia per espais per obtenir una millor segmentació.

Al llibre també es comenta l'avantatge de poder crear una còpia de seguretat en pujar l'arxiu a una eina de traducció, com recomanava Alicia Martorell, i es resumeix breument a quines fases del procés traductor poden intervenir les tecnologies de la traducció.

2.3 Fases i tasques

2.3.1 Tasques que es podrien fer gràcies a les tecnologies de la traducció

2.3.1.1 Anàlisi

Des del començament del procés, a la primera fase, ens trobem amb una tasca sospitable de poder realitzar-se mitjançant una eina¹⁶. Com bé deia la traductora Alicia Martorell, un avantatge de comptar amb el llibre digitalitzat és poder fer un primer pressupost. Encara que al final es cobri per paraula o per pàgina del text traduït i no de l'original, el client pot fer-se una idea de quants diners li costaran els serveis lingüístics a partir del recompte de paraules de l'original i la tarifa que acordin ambdues parts. Sense oblidar-nos que el traductor sempre pot rebutjar l'oferta si considera que no li paguen de forma justa.

En condicions normals no comptaríem amb memòries ni bases terminològiques, però sí amb repeticions de paraules, ja que podem sospitar que seran termes amb els quals hi ha d'haver consistència, com ara noms propis o elements no traduïbles. I potser hauríem de fer servir una eina per fer el control de qualitat, crear-ne un glossari o una BDT. O fins i tot crear una memòria per comptar amb una còpia de seguretat.

Per fer l'anàlisi podem optar per una eina específica per comptar paraules o amb l'eina TAO que fem servir de forma habitual. I en general només comptaríem amb un fitxer de text sobre el qual treballar.

¹⁶https://www.eldiario.es/cultura/libros/realidad-traductor-literario-luces-sombras_0_353814891.html

2.3.1.2 Preparació

Com a material de referència estarien inclosos els diccionaris integrats a les eines TAO o als processadors de textos, l'existència dels quals no sempre es recorda tot i la seva utilitat per a la fase de comprovació. A més, hi ha altres diccionaris digitalitzats i directrius lingüístiques que es poden descarregar de la xarxa i incloure's a l'eina. Si es produeixen canvis a la gramàtica o l'ortografia normativa d'una llengua, caldria actualitzar els recursos digitals per adaptar-nos als canvis pertinents.

Respecte a preparar el nostre processador de text habitual, on observarem el text traduït i el revisarem, seria bona idea preparar uns estils pels títols i paràgrafs. A banda, també es podrien **crear macros** per afegir ràpidament les cometes llatines des del teclat, per exemple. Amb unes poques modificacions i agafant uns hàbits de fer servir més el teclat i no tant el ratolí es pot estalviar temps per fer tasques repetitives.

En consonància, a mesura que es va traduint, el traductor o la traductora pot anar creant una base terminològica amb aquells termes que trobi i que li semblin rellevants, com ara noms propis que hagi de traduir o paraules inventades, fruit de la transcreació. I les BDT tenen la particularitat de ser plurilingües, per la qual cosa en cas de rebre un encàrrec de fer la traducció d'un llibre a dues llengües, cas habitual a regions bilingües com Catalunya, **una sola BDT seria suficient per a totes dues llengües**.

I respecte a les memòries, a la introducció s'especulava sobre si es podrien o no aplicar a la traducció literària, i en quins casos. Independentment de la utilitat que puguin tenir, sí que es poden aplicar. Fins i tot podem crear-ne mitjançant l'alineació d'arxius, la qual es pot realitzar des de qualsevol eina TAO o amb una eina especialitzada, on per exemple LF Aligner destacaria per la seva funcionalitat i senzillesa.

Per digitalitzar el llibre en paper també hauríem de decidir-nos per una **eina d'OCR**. Si l'editorial no ens ho pot fer arribar en format digital per qüestions de privadesa, tot i que hi ha recursos per evitar que es distribueixin còpies digitals com ara fer servir marques d'aigua o fer signar un contracte de confidencialitat amb conseqüències legals si s'incompleix, el traductor podria trobar-se en la tessitura de buscar una eina que reconegui el text escanejat i el converteixi a un format editable. Tenint en compte les eines més conegudes del mercat i que el traductor la farà servir sovint, en destacarem tres¹⁷.

La primera és Microsoft Office Document Imaging. Una eina amb anys d'existència i programada per un gegant de la informàtica com és Microsoft. És capaç de reconèixer el text escanejat i passar-lo d'un .jpg a text editable amb Word. I aquesta és una de les seves principals limitacions, que només és compatible amb altres programes de la seva companyia, com Word o Paint, i recordem que Paint deixarà d'aparèixer als nous sistemes

¹⁷<https://www.makeuseof.com/tag/top-5-free-ocr-software-tools-to-convert-your-images-into-text-nb>

operatius de Microsoft¹⁸. De manera que, si un traductor no és usuari habitual de Microsoft, no la recomanaria.

La segona opció és TopOCR. Una eina capaç de reconèixer text no només d'un escanejat sinó també d'una fotografia, per la qual cosa suposa un avantatge si el traductor no compta amb un escàner a casa o aquest s'espatlla, ja que amb una càmera fotogràfica o fins i tot el telèfon mòbil es pot digitalitzar el text d'un llibre. A més, accepta un major nombre de formats com .jpeg, .tiff, .gif i .bmp, exporta el text a formats com .pdf, .rtf, .html o .txt, i la interfície es troba disponible en 11 llengües. Com a valor afegit, es pot editar la il·luminació i el contrast de les imatges per adequar-les i que no facin mal a la vista. El preu és assequible, uns 6 euros, i també hi ha una demo gratuïta durant 30 dies. Com a punt feble, s'ha d'anar amb compte amb les diferents versions, no totes són compatibles amb tots els sistemes operatius de Microsoft. La recomanaria per un usuari habitual de Windows.

I en tercer lloc hi és FreeOCR. Desenvolupada per HP Labs i comprada per Google, és probablement la més versàtil de les tres eines esmentades. Per començar, és capaç de reconèixer el text de dues pàgines alhora, de manera que, si escanegem un llibre de butxaca, no hauríem de fer un escanejat per pàgina sinó que amb un sol escanejat obtindríem el text de dues pàgines. També compta amb la modificació de la il·luminació i el contrast de les imatges, i la seva interfície senzilla però atractiva també és un punt a favor. A més, inclou l'opció de doble pantalla per comparar la imatge escanejada amb el text extret per l'eina. És compatible amb .pdf i, tot i la seva compra per part de Google, encara té el codi obert, per la qual cosa es pot fer servir des de qualsevol sistema operatiu. Com gran part del software lliure, és una eina gratuïta. Si el traductor utilitza un sistema operatiu de Windows una mica antic, un Linux, iOS o simplement vol provar una eina diferent, li recomanaria FreeOCR.

Per altra banda, hi és el tema de la **traducció automàtica**. Al text introductori es va dir que no es tracta d'un recurs gaire productiu per aquest tipus de traducció, però tota classe de traducció automàtica és sospitable de fer més nosa que servei?

És cert que no es traduirien paràgrafs sencers amb un motor, perquè sense context i tenint en compte les variables com els **sinònims**, la **polisèmia** o les **paraules que el motor no coneix**, difícilment s'obtindria un resultat impecable treballant aquest tipus de textos. A part, només un cervell humà pot reproduir la bellesa o la rima d'un text, així com donar amb el dard a la paraula més indicada per cada cas o tenir la creativitat necessària per inventar-se noms d'elements creats per l'autor que no funcionen si es mantenen en la llengua original o es tradueixen literalment, com ara els *deatheaters* de *Harry Potter*, traduïts com *dementors*. Si té alguna utilitat, aquesta és la de traduir alguna paraula que el traductor desconeix, sempre seguida d'una postedició.

¹⁸<https://www.theguardian.com/technology/2017/jul/24/microsoft-paint-kill-off-after-32-years-graphics-editing-program>

Ara bé, què n'hem de dir d'altres recursos? No és gens estrany que un traductor cap al català faci ús de l'Enciclopèdia Catalana, el DIEC, el Termcat o l'Optimot. Aquest darrer és una eina de consulta que si bé no genera traduccions automàtiques, sí que té un motor de cerca d'on pot extreure exemples de com s'ha traduït un segment o un terme del castellà cap al català i viceversa. Es podria intentar incloure'l a una eina TAO per poder fer-lo servir des de la mateixa eina sense haver-ne de sortir ni canviar de pestanya amb OmegaT és possible. A part de l'Optimot, es podria introduir un motor de traducció com ara l'Apertium, i fer-lo servir ocasionalment per una paraula o expressió que el traductor descongui. O també implementar un diccionari monolingüe com Collins, el DIEC, el DRAE, el portuguès Priberam o motors de corpus com Reverso Context, Linguee, o fins i tot un que hàgim creat, si s'escau.

Alternativament, recomano un article (en castellà) de la revista Tradumàtica sobre creació de corpus que inclou un llistat d'altres corpus recomanables¹⁹. La idea és fer-los servir en la mesura que l'usuari consideri necessària o eficaç.

¹⁹<http://webs2002.uab.es/tradumatica/revista/num7/articles/10/10.pdf>

2.3.1.3 Traducció inicial

Respecte a la traducció inicial d'un text literari, no té sentit fer una pretraducció si el traductor no compta amb una memòria o una base terminològica, en primer lloc. I, per tant, presumiblement passaríem directament a fer la traducció des de l'eina TAO o el processador de text. Però recordem que, en cas de tenir-la, podríem fer-la servir.

La validació TAO només es podria realitzar si es fes servir una d'aquestes eines, i ja hem vist que hi ha disparitat d'opinions sobre si el seu ús té sentit per traduir literatura. Però en cas d'utilitzar memoQ, Déjà Vu o qualsevol altra eina SGET que segmentés el text, sí que podríem fer una validació des de l'eina i d'aquesta manera es garanteix que no queda cap paràgraf o fragment sense traduir.

També caldria fer postedició, en cas que es faci servir un motor de TA. Amb la qual cosa, l'única tasca que resta d'aquesta fase és la comprovació.

Tot i la **digitalització del procés**, encara hi existeix la correcció sobre paper a la indústria editorial. Tenint en compte que encara es llegeixen llibres en paper, s'entén que hi sigui present, a part que fer la comprovació com s'havia fet fins a l'aparició dels processadors de textos té certs avantatges per trobar els errors més fàcilment o l'encant subjectiu de fer les correccions sobre paper. Per algun motiu, l'ull humà capta els problemes amb major facilitat sobre el paper que no pas a una pantalla.

No obstant això, el paper no compta amb la validació ortotipogràfica automàtica dels processadors de textos, amb el corrector ortotipogràfic, amb l'eina de cerca i substitució per corregir un mateix error cada cop que hi surti, amb l'addició de comentaris o l'activació del control de canvis per veure les modificacions en un color diferent. Així mateix hi és la tasca de transferir la traducció a un **corrector** per tal que faci la seva tasca sense despeses de transport i logística, gràcies a plataformes d'enviament gratuïtes com Wetransfer²⁰. Per altra banda, cada canvi que es faci en paper s'haurà de reproduir al processador de text, el que pot ocupar una porció de temps important. Tenint en compte aquestes dades, quin mètode per corregir seria el més adient?

Per altra banda, al marc teòric es comentava la possibilitat de fer una **traducció a la vista** del llibre davant d'un micròfon i que es transcrivés el que digués el traductor a paraula escrita. L'empresa Amazon va introduir aquesta tecnologia per transcriure les trucades que rep dels clients²¹, per exemple. Si els traductors literaris i d'altres tipologies de textos que reben encàrrecs en paper, com les traduccions jurades, es pot aplicar aquesta tecnologia a la traducció? Gràcies a un programa com Voicemeeter tindríem un altre camí per aprofitar una possibilitat que ens dona la tecnologia i fer-la servir a favor nostre²². Fins i tot hi ha apps que podríem testejar per treballar des del mòbil²³. D'aquesta

²⁰<https://adalbertoservicioseditoriales.wordpress.com/2016/02/07/papel-o-archivo-reflexiones-sobre-el-soporte-de-la-correccion-de-pruebas>

²¹<https://aws.amazon.com/es/transcribe>

²²<https://www.vb-audio.com/Voicemeeter>

forma es completaria la tasca de la traducció inicial amb la veu. Es tractarà de provar si la productivitat d'aquesta tecnologia i després valorar si fer-la servir o no, i en quins casos si és que s'aplica.

Les empreses ja han pensat a invertir a aquesta tecnologia, com ara memoQ, que ha llançat la seva eina de reconeixement de veu Hey memoQ²⁴ per la seva eina TAO.

²³https://www.marketingandweb.es/marketing/convertir-voz-en-texto/#4_apps_moviles_gratuitas_para_convertir_voz_en_texto

²⁴<https://www.memoq.com/en/hey-memoq>

2.3.1.4 Postproducció

Abans es mencionava que hauríem de transferir la traducció a una altra persona perquè aquesta fes la correcció. En el cas de les editorials, solen contractar a correctors autònoms per realitzar aquesta feina. A l'hora de fer una correcció lingüística d'una traducció literària, poc hi tenen a fer les màquines. La indústria encara treballa amb correccions sobre paper, amb un bolígraf d'un color diferent del de la lletra impresa i notes al marge, tal com il·lustra aquest exemple extret de l'empresa proveïdora de serveis de correcció i edició Vappingo²⁵:

IN MARGIN	IN TEXT	IN MARGIN	IN TEXT
<u>a</u>	insert word or letter	<u>sc</u>	set in <u>small capital letters</u> (SMALL CAPITAL LETTERS)
<u>e</u>	deletes; delete and	<u>cap</u>	change from lowercase to <u>capital</u> (Capital)
<u>e</u>	close up space	<u>ital</u>	set in <u>italic</u> or slanted type (<i>italic</i>)
<u>e</u>	close up sp ace	<u>rom</u>	set in <u>Roman</u> type (Roman)
<u>#</u>	insert space	<u>bf</u>	set in boldface type (boldface)
<u>eg #</u>	{ equalize space; make space between words or lines equal	<u>wf</u>	wrong <u>front</u> or type style or size; set in <u>correct</u> type (correct type)
<u>no</u>	{	<u>↑</u>	insert comma
<u># #</u>	begin new paragraph or continue last paragraph	<u>: :</u>	insert period or colon
<u>] [</u>	center	<u>↕ ↕</u>	insert double quotation marks (The Catbird Seat)
<u>f/</u>	flush left	<u>↙</u>	insert single quotation mark or apostrophe (today's newspaper)
<u>fr</u>	flush right	<u>≡</u>	insert hyphen (first class)
<u>tr</u>	reverses the order; transpose	<u>1/n</u>	insert en dash (3-4 credits)
<u>~</u>	ragged margin; don't justify lines	<u>1/m</u>	insert em dash (required courses-stand-alones or clusters)
<u>┌ ┐</u>	move text down; move text up	<u>set ?</u>	insert question mark (Who's on first)
<u>↕</u>	superscript 1 or subscript 2 (πr^2 or H_2O)	<u>=</u>	insert equals sign (1+1-2)
<u>sp</u>	spell out (set 1 hr. as one hour)	<u>() []</u>	insert parentheses or square brackets
<u>stet</u>	don't change; go back to the original		
<u>lc</u>	change from Capital to lowercase letter (capital)		

Imatge 2: Marques de correcció manual

Escollir fer les correccions amb un ordinador o en paper és, si més no, una decisió de l'intermediari (la casa editorial), i és ben cert que corregir textos llargs en una pantalla carregaria la vista de la persona encarregada de fer la comprovació. Com que es tractaria d'una segona correcció lingüística, s'entén que se segueixi fent servir la correcció en paper per detectar allò que se li hagi escapat a l'ull del traductor i que les màquines no han detectat. Es diu que és més fàcil veure els errors d'una altra persona que els propis, i per

²⁵<https://www.vappingo.com/word-blog/proofreading-symbols>

aquesta raó existeix la figura del corrector. Però, per què encara es fa servir el paper per corregir? Preguntem-li a les professionals²⁶.

L'escriptora Ana Cepada comenta que caldria fer la darrera revisió en paper «perquè es veu millor, perquè el paper és allò que el lector assimila, perquè l'estructura dels paràgrafs es percep d'una sola ullada».

A part, Eva Tejedor, també escriptora, afegeix que no sempre pot estar davant de l'ordinador i si s'imprimeix el que hagi de corregir té la possibilitat de treballar fora de casa sense haver de carregar amb el portàtil a tot arreu. I també destaca un matís: la distracció. Ens agradi o no, les pantalles i internet són tota una font de distraccions. I amb el paper aquest problema no hi és. Així i tot, l'Eva admet que traspassar els canvis al fitxer digital és una tasca tediosa que s'ha de dur a terme.

Com que no caldria fer correccions de llenguatges especialitzats ni verificació tècnica, passem a parlar de la maquetació. Ara bé, si es comptés amb un base terminològica creada per aquest encàrrec, es podria aplicar el control de qualitat mitjançant una eina especialitzada com XBench o l'Okapi Checkmate.

Si hi ha elements gràfics, com les imatges i diàlegs dels còmics, els contes infantils o les novel·les il·lustrades, s'haurà de maquetar el text i potser adaptar alguna imatge. De nou, les editorials compten amb persones que s'encarreguen de fer aquesta tasca, els maquetadors, però si tinguéssim experiència fent servir eines per maquetar com InDesign o Scribus, o fins i tot de tractament d'imatges com Photoshop o Gimp, podríem oferir aquest servei als clients. És cert que això darrer no és necessari per traduir llibres, però pot ser un valor afegit per currículum del traductor. Si el traductor oferís aquest servei, qui sap si l'editorial ho acceptaria. Fins i tot algun traductor o la traductora podria esbrinar que li agrada maquetar i dedicar-s'hi més a aquesta tasca que no pas a traduir. El cas és que no tots els traductors literaris ofereixen aquest servei. Oferir-lo podria ser un valor afegit, qui sap si seria productiu, si donaria bons resultats i si implicaria més feina per aquest traductor. Els autònoms com més coses sàpiguen fer, millor. O, ben mirat, els traductors poden especialitzar-se a traduir i ser molt professionals en aquesta tasca. Quina opinió tindria el professorat universitari?

²⁶<https://www.davidorell.com/2017/06/28/corregir-en-papel-o-en-word>

2.3.2. Tasques susceptibles de poder realitzar-se mitjançant eines relacionades amb la traducció assistida:

1. Gestió del projecte [0]
2. Obtenció i lliurament [1]
3. Anàlisi lingüística [2]
4. Material de referència [4]
5. Preparació dels originals [6]
6. Preparació de la TA [7]
7. Traducció [9]
8. Validació TAO [10]
9. Comprovació [12]
10. Disseny i maquetació [16]
11. Control de qualitat (QA) [17]

2.3.3. Exemple representatiu de traducció literària a diverses mans gràcies a internet

Es podria parlar de la importància de comptar amb una persona amb talent per traduir literatura, però també de les estratègies que posen en marxa les editorials més grans per treure al mercat els supervendes traduïts en poc temps. I no és altra cosa que contractar a diverses persones perquè cada una tradueixi un fragment d'un llibre i que després una persona de l'editorial faci la tasca de validació lingüística. És a dir, un encarregat o encarregada de donar-li a l'obra sencera un to concret, una veu uniforme, i presentar-la als lectors amb un acabat que satisfaci els seus desitjos. És el cas de la trilogia *The Century* de Ken Follett, publicada en castellà per Plaza & Janés i traduïda per un col·lectiu de traductors anomenat Anuvela.

Aquest fenomen és prou sorprenent. Si les editorials ja feien ús d'aquesta estratègia i contactaven a traductors que no es coneixien de res i que no tenien manera de contactar-se per fer posades en comú o preguntar-se dubtes, per què els traductors no s'organitzaven per parlar amb l'editorial i oferir el mateix servei però amb un valor afegit?

Les editorials podrien fer que els traductors es comunicuessin entre ells per tal de presentar una traducció més polida i on la presa de decisions hagi estat consensuada. Mitjançant aquest procés, els membres del col·lectiu realitzen tasques com la traducció i la comprovació o el control de qualitat, els fragments traduïts passen per diverses mans i al final el treball en equip dona els seus fruits: augment de la productivitat i manteniment de la qualitat. A més a més, d'aquesta manera la fase de revisió lingüística també estaria inclosa, ja que en passar el text per tants ulls i discutir-ne els dubtes lingüístics sorgits durant les diverses fases, el resultat estaria validat per cada un dels membres del col·lectiu, a part de qui s'encarregués de la correcció final.

La traducció de supervendes com aquest, molt llargs i amb molta demanda per part dels compradors, realitzada a diverses mans, és un fet no gaire conegut que es dona al mercat editorial. I voldria esmentar **el cas d'Anuvela**²⁷ perquè va ser un col·lectiu pioner nascut a Barcelona per part de traductores literàries, totes dones, que veient com treballaven les editorials, van unir forces i han aconseguit oferir traduccions de llibres concebuts per l'entreteniment fetes a diverses mans però amb la novetat que les traductores posarien en comú tot el que traduirien.

Com a afegit, elles també estarien fent la tasca de la gestió del projecte, en crear un document comú a una eina de comunicació que permetés a un grup concret de persones crear i editar documents de text pujats al núvol, afegir comentaris, marcar amb colors canvis o suggeriments, enviar i rebre missatges privats, etcètera.

²⁷<https://anuvela.com/articulo/articulo.htm>

Des que vaig poder entrevistar una membre d'Anuvella, Verónica Canales²⁸, crec que la traducció en grup pot ser no només viable sinó també un model de feina i de negoci atractiu no sols per empreses sinó també pels traductors.

Si per traduir una pàgina web o un programari molt extens ja es compta amb més d'un traductor per fer una traducció a la mateixa llengua, no seria una bona idea que més grups de traductors autònoms es posessin d'acord per oferir un servei com aquest i donar una traducció cohesionada? A més, amb els glossaris, les memòries, les bases terminològiques i la comunicació a distància, aquest model de feina es podria adaptar per traduir programari. És cert que existeixen empreses de localització que ja ofereixen aquest servei, per la qual cosa podríem estar parlant d'una manera de treballar d'un conjunt d'autònoms extrapolable també a la petita i mitjana empresa de traducció. És qüestió que algú ho posi en pràctica i comprovi si en té de sentit. I gràcies a eines que treballen al núvol com TQAuditor, amb la qual es poden comparar fitxers a diferents fases d'una mateixa traducció (la traducció, la primera correcció, la validació...), uns traductors organitzats poden treballar a distància i ubicar els canvis realitzats a les traduccions i correccions en un instant.

²⁸<http://aetioficial.es/es/entrevista-a-veronica-canales-traduccion-y-escritura-es-lo-mismo-desde-puntos-de-vista-diferentes>

3. Conèixer l'ús de les tecnologies per part dels traductors literaris

3.1 Metodologia de treball

Ara que tenim un llistat de tasques que presumiblement es podrien fer amb eines de traducció assistida i altres eines relacionades, cal avançar al pas següent. Què farien els traductors literaris que van començar a traduir abans que aquestes tecnologies s'inventessin? Preguntem-los-hi, doncs.

Tot i haver detectat tasques susceptibles de realitzar-se amb eines especialitzades de les tecnologies de la traducció, cal tenir en compte les variables amb les quals un traductor literari es pot trobar. Elements com si el llibre és un assaig o una història de ficció, la combinació lingüística, la quantitat de repeticions que hi pot haver, si cal comptar les paraules per **calcular el pressupost** d'on sortirà quants diners cobrarà el traductor o el format en què es rep l'original, entre d'altres, poden influir en l'estratègia de treball més idònia i, per tant, en el tipus d'eines susceptibles de fer-se servir i les fases on comptar amb l'ajut de les tecnologies.

A part, és possible que els plantejaments teòrics que s'hagin fet es distanciïn prou de la realitat del desenvolupament professional de la tasca de la traducció literària per no tenir aplicació pràctica al món real. Com a via per conèixer com han treballat i treballen uns quants traductors, molts d'ells dedicats també a la docència universitària, s'ha optat per fer-los-hi una enquesta.

En un principi, la idea era entrevistar en persona a traductors literaris de Catalunya i desar les respostes en una gravadora de so. Desafortunadament, els professionals de la traducció no comptem amb gaire temps disponible per traslladar-se a un punt en concret per respondre unes preguntes. Ni tampoc per fer una entrevista per videoconferència.

Per aquest motiu es va rebutjar aquesta idea i en el seu lloc es va optar per redactar una enquesta que es pogués respondre en cinc minuts. Les preguntes serien enviades per correu a diversos traductors i més endavant es faria el recull dels resultats. Un cop es rebessin les respostes, aquestes es podrien analitzar i conèixer situacions amb les quals s'han trobat els traductors entrevistats que es podrien resoldre amb **eines TAO, i altres eines i recursos digitals**.

A més a més, seria interessant observar si hi ha alguna diferència substancial entre les respostes dels traductors segons la seva generació. Es podria observar com treballen els de major edat, i fins i tot aquells ja jubilats, i els de la generació que va veure com es passava del paper al món digital quan eren ben joves. Observarem com es van adaptar a aquests mitjans i eines que eren nous per ells? Es van quedar amb els processadors de

textos o van adquirir coneixements addicionals? Quina opinió tindran sobre el plantejament d'incorporar les tecnologies de la traducció a la traducció literària?

3.2 Enquesta i estudis de cas:

Preguntes

1. Utilitzeu eines de traducció assistida?
2. En cas afirmatiu, quines eines de traducció assistida utilitza habitualment?
3. En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?
 1. Word
 2. PDF
 3. Paper
 4. Altres
4. En el cas de rebre-ho en paper, els digitalitza?
5. Sabeu que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?
6. Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?
7. En cas afirmatiu: Com ho feu per saber el nombre de paraules que heu de traduir?
8. Heu tingut necessitat de saber quantes repeticions hi ha en un text?
9. En cas afirmatiu: Com ho heu fet per conèixer aquesta dada?
10. En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?
11. En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?
12. Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?
13. Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?
14. En cas afirmatiu: Quines eines feu servir?
15. Consulteu diccionaris o corpus en línia?
16. Si feu servir eines de traducció assistida:
 1. Consulteu la mateixa eina TAO?
 2. Quan heu acabat de traduir, passeu el corrector ortotipogràfic?
 3. Passeu el control de qualitat?
17. I utilitzeu alguna eina de control de qualitat a part de l'eina TAO i el processador de textos?
18. Feu la correcció de gal·lerades en paper o en format digital?

19. Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació? Valoreu que els traductors controlin aquests coneixements o defenseu l'especialització en un o dos camps?
20. Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?
21. Quines eines faria servir ara si hagués de traduir alguna de les obres que m'ha comentat?

Preguntes extra:

- Teatre: Li sembla que per la repetició dels noms dels personatges i la fàcil segmentació dels diàlegs si són en vers, les tecnologies de la traducció poden ser útil per traduir teatre?
- TLOTR: Com es va fer per copiar els fragments en llengua èlfica tenint en compte que té una escriptura inventada per l'autor? / I per mantenir la coherència entre tants termes relacionats amb la mitologia de Tolkien?
- Sagues i noves traduccions: Reutilitzeu part de les traduccions d'un clàssic anteriors per fer-ne de noves? / A l'hora de continuar una saga, ha pensat a crear memòries o digitalitzar els llibres anteriors traduïts per tenir-los com a referència per mantenir el to, la veu narradora, la forma de parlar dels personatges o com es va traduir un fragment en concret?
- Català: El català, tot i ser una llengua minoritzada, compta amb recursos lingüístics digitals prou bons. Creu que els nous traductors valoren aquests recursos?

Nota: Si els entrevistats no podien respondre alguna obra les preguntes extra, perquè són d'un camp que no acostumen a treballar, no hi havia cap problema si no la responien.

3.3 Subjectes de treball

3.3.1 Jordi Mas López (traductor JA > CA i poeta)

És llicenciat i doctor en traducció per la Universitat Autònoma de Barcelona, i actualment exerceix com a professor de l'àrea d'estudis d'Àsia Oriental al Departament de Traducció i d'Interpretació d'aquesta mateixa universitat²⁹.

S'especialitza en traducció literària i audiovisual amb la combinació japonès > català i ha traduït clàssics com *Ô[} c ^ •*, *Diàrio de Fosa*, i també la trilogia de Murakami *1Q84*³⁰.

També ha estudiat les influències mútues entre la literatura catalana i la japonesa, i ha col·laborat en la traducció al català per a doblatge de diverses sèries d'animació japoneses emeses a TV3. Entre aquestes destaquen *Inuyasha*, *La Màgica Doremi*, *Slam Dunk* o la pel·lícula *Evangelion: Mort i renaixement*³¹. Tot i això, no va traduir les sèries senceres, només alguns capítols o temporades, de manera que seria interessant saber si va veure els capítols anteriors³².

Respecte a les poesies que ha publicat, destacaríem el poemari *Febrer*, ja que li va fer guanyar el premi Vicent Andrés Estellés de poesia l'any 2014³³.

Com a premi de traducció destacable, el novembre de 2009 va rebre el X Premi Vidal Alcover de Traducció per la proposta d'*Oku no hosomichi* de Matsuo Bashô.

3.3.2 Albert Nolla Cabellos (traductor JA / EN > CA)

De nou es tracta d'un traductor amb combinació japonès > català, tot i que també ha traduït de l'anglès cap a la llengua catalana. A més, es tracta d'una figura important per l'ensenyança de la llengua del país del sol naixent a les universitats catalanes³⁴.

Albert Nolla compagina la seva feina com a traductor amb la docència de japonès a la Facultat de Traducció i d'Interpretació a la UAB i al màster en Estudis de l'Àsia Oriental a la UOC. És format en Traducció i Interpretació, va completar els seus estudis al Japó i l'Anglaterra, i des de l'any 2000 es dedica a la traducció literària.

Ha traduït a autors japonesos com Ryûnosuke Akutagawa, autor rellevant de principis del segle XX, i també al ja esmentat Haruki Murakami, de qui ha traduït *Kafka a la*

²⁹https://ca.wikipedia.org/wiki/Jordi_Mas_i_L%C3%B3pez

³⁰<http://pagines.uab.cat/doctorat-traduccio/es/content/jordi-mas-l%C3%B3pez>

³¹<http://gent.uab.cat/jordimaslopez/content/traduccions-doblatge>

³²<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/199/jordi-mas-lopez.htm>

³³https://ca.wikipedia.org/wiki/Premi_Vicent_Andr%C3%A9s_Estell%C3%A9s_de_poesia

³⁴<http://pagines.uab.cat/asiaoriental/ca/content/albert-nolla-cabellos>

platja i *Tòquio Blues*. Respecte a la llengua anglesa, ha traduït al català una dotzena de llibres de Paul Auster, entre altres autors.

La seva dedicació a la traducció literària li ha comportat guardons com el Premi Ciutat de Barcelona de Traducció en Llengua Catalana 2005 per la traducció de la novel·la *Tòquio blues*, de Haruki Murakami, i amb el IX Premi Vidal Alcover de Traducció 2008 per *Rashômon i altres contes*, de Ryûnosuke Akutagawa.

A part, ha escrit publicacions sobre l'aprenentatge de la llengua i literatura japoneses, com *Š q ^ • & ! ã J c , ç*, capítol 1n: *Al·legria japonesa I; Literatura japonesa* i *Guia de lectura de la Mediateca Casa Àsia*.

3.3.3 Juan Gabriel López Guix (traductor EN / FR / CA > ES)

També és professor de traducció a la Universitat Autònoma de Barcelona, a més de comptar amb una llarga carrera com a traductor editorial i literari, així com de docent. És originari de la ciutat de Tànger, al Marroc, i tradueix de l'anglès, el francès i el català cap al castellà.

Entre els llibres que ha traduït destaquen obres d'autors clàssics com Michel de Montaigne i Lewis Carrol, de qui va adaptar *Alícia en terra de meravelles*. Respecte a autors contemporanis en sobresurten Tom Wolfe o Hector Hugh Munro «Saki», de qui ha traduït els seus contes complets³⁵.

A part, també ha publicat obres pròpies didàctiques, com *Manual de traducción inglés-castellano* i ha dirigit tallers de traducció en diverses universitats espanyoles, europees i americanes.

A més, col·labora amb el Centro Virtual Cervantes (Instituto Cervantes) i dirigeix diferents projectes editorials digitals relacionats amb la traducció que són agrupats en el *Portal de la Traducción Ibérica y Americana*. També és membre de l'associació ACE Traductores³⁶.

Aquestes dades sobre Juan Gabriel donen peu a deduir que és una persona dedicada amb plenitud a treballar amb les llengües i a formar a estudiants, per la qual cosa seria interessant saber que n'opina sobre la possible incorporació de les tecnologies de la traducció al camp de la traducció literària.

³⁵<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/165/albert-nolla.html>

³⁶<https://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=273392>

3.3.4 Dolors Udina i Abelló (traductora EN > CA)

És professora de traducció a la Universitat Autònoma de Barcelona, té una llicenciatura en Història Contemporània i és una de les traductores literàries catalanes més prolífiques que podem trobar actualment. Possiblement és la traductora literària amb més títols traduïts al català a les seves espatlles.

Ha traduït més d'un centenar de novel·les d'autors com J. R. R. Tolkien, Jane Austen, Alice Munro o Carl Sagan³⁷. També ha estat editora de la versió catalana de la revista digital *The Barcelona Review*³⁸.

A més, ha publicat articles sobre traducció a diversos diaris com ara *La Vanguardia*, *El País*, *Diario de Mallorca*, *Transversal*, *Vasos Comunicantes*, *Quaderns de Traducció i Reduccions*³⁹.

L'any 2018 va rebre la Creu de Sant Jordi de la Generalitat⁴⁰ per la seva intensa tasca en l'àmbit de la traducció literària, singularment de l'anglès al català⁴¹. Quants traductors o traductores han rebut un guardó com aquest, que en principi no té a veure amb la traducció?

Per tant, quan parlem de Dolors Udina són paraules majors. Serà interessant saber com treballa, què en té a dir de les eines TAO, i el fet que hagi respost el qüestionari és tot un honor.

3.3.5 Joan Sellent i Arús (traductor EN > CA)

Jubilat mentre es feia aquest treball, Joan Sellent va ser un dels principals traductors literaris anglès-català, i més en concret en la traducció de teatre. Avui en dia, encara es representen obres importants del teatre anglosaxó amb les traduccions de Sellent. Per tant tornem a comptar amb una persona plenament dedicada a la traducció literària i que, tot i ser jubilat, encara tradueix, pel que ens fa a entendre a l'enquesta.

També va ser professor de traducció a la Universitat Autònoma de Barcelona durant molts anys. A més a més, té dos llibres sobre la traducció de teatre (*L'ofici de traduir*; *Shakespeare, un home de teatre* i *Shakespeare. Versions a peu d'obra*). Per tant, no tan sols s'ha dedicat a traduir, sinó també a formar a les noves generacions.

³⁷https://ca.wikipedia.org/wiki/Dolors_Udina_i_Abell%C3%B3

³⁸<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/144/dolors-udina.html>

³⁹https://www.escriptors.cat/autors/udinad/pagina.php?id_sec=4519

⁴⁰<https://www.uab.cat/web/detall-de-noticia/dolors-udina-rep-la-creu-de-sant-jordi-de-la-generalitat-1345711434424.html?noticiaid=1345768083564>

⁴¹<http://www.quadernscrema.com/dolors-udina-rep-la-creu-de-sant-jordi-de-la-generalitat>

Ha traduït a autors de teatre com Shakespeare, Tennessee Williams, Arthur Miller, Oscar Wilde o George Bernard Shaw. Però també ha traduït a autors de prosa, com ara Charles Dickens, Henry James, Robert Louis Stevenson, Mark Twain o H. G. Wells⁴².

Per altra banda, també ha traduït per a doblatge pel·lícules com *Mogambo*, *A l'est de l'edèn*, o *Molt soroll per no res*, basada en una comèdia de Shakespeare.

Finalment, esmentar que ha rebut el Premi Ciutat de Barcelona de Traducció en Llengua Catalana per la versió de *Panorama des del pont*, d'Arthur Miller i el Premi de la Crítica Teatral de Barcelona (2007-2008) per la traducció d'*El rei Lear*, de William Shakespeare l'any 2008⁴³.

Quina opinió tindrà una persona que va veure el canvi al format digital quan ja era força veterana?

3.3.6 Verónica Canales (traductora EN / ZH > ES i escriptora)

És una traductora literària de les Illes Balears, ubicada a la província de Barcelona. Llicenciada a la Universitat Autònoma de Barcelona, ha traduït tota mena de textos, fet habitual entre traductors quan comencen a treballar, però s'especialitza en traducció literària. Ara bé, també té nocions de tecnologies de la traducció. Conseqüentment, quelcom interessant ens podrà dir al respecte a aplicar les tecnologies de la traducció a la traducció literària.

Entre els autors que ha traduït s'inclouen Joseph Conrad, Rudyard Kipling, Stephen King, James Dashner, Mary Higgins Clark i Laurence Stern⁴⁴.

A part de traduir, Verónica segueix també una carrera literària. Ha escrit llibres per encàrrec i constantment es troba produint històries, novel·les i publica escrits al seu bloc⁴⁵. També és membre de l'associació ACE Traductores, com Juan Gabriel López Guix.

Més enllà, volia comptar amb les seves respostes perquè ella forma part del col·lectiu Anuvela des que aquest va començar la seva activitat al voltant de l'any 2000. Va ser gràcies a ella que vaig saber de l'existència d'Anuvela i vaig poder entrevistar-la fa un temps per la revista de l'associació de traductors en formació (AETI) *TelInteresa*⁴⁶.

⁴²https://ca.wikipedia.org/wiki/Joan_Sellent_i_Ar%C3%BAs

⁴³<http://www.visat.cat/diccionari/cat/traductor/806/sellent-i-arus-joan.html>

⁴⁴<https://es.linkedin.com/in/ver%C3%B3nica-canales-medina-241a2b34>

⁴⁵<https://canalesv.wordpress.com>

⁴⁶<http://aetioficial.es/es/entrevista-a-veronica-canales-traduccion-y-escritura-es-lo-mismo-desde-puntos-de-vista-diferentes>

3.3.7 Josefina Caball (traductora EN / FR > ES / CA)

Professora de traducció a la Universitat Autònoma de Barcelona i traductora de literatura infantil i juvenil.

Es va sentir atreta per la traducció des que estudiava a batxillerat, va estudiar a l'Escola Universitària de Traducció i Interpretació i més tard a la Facultat de Traducció i Interpretació, on imparteix classes des de 1998⁴⁷.

Ha traduït a autors com Charles Dickens, Neil Gaiman o George Steiner. A més, des de 2007 és membre del consell de redacció de la revista *Quaderns: revista de traducció*, i també ha escrit publicacions sobre traducció literària com *Epistolari Jordi Arbonès & Matthew Tree*.

A part, es tracta d'una persona que ha participat en tallers i jornades de traducció, activitats que complementarien la seva causa amb l'ensenyança de la professió que va començar per amor. Vegem que té a dir sobre la possible aplicació de les eines TAO a la traducció textos literaris⁴⁸.

⁴⁷<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/266/josefina-caball.html>

⁴⁸<http://grupsderecerca.uab.cat/getcc/content/josefina-caball>

3.4 Resultats

3.4.1 Jordi Mas López

Aquest traductor amb combinació japonès > català ha respost que no fa servir les eines de traducció assistida per ordinador.

Pertany la generació que va veure com a les dècades dels anys 90 i 2000 Internet arribava a les llars i oficines, i els formats digitals anaven apareixent. Tot i que ja hi havia algunes eines TAO com Trados o Déjà Vu quan va començar a traduir, al marc teòric es va veure que entre els traductors literaris l'ús de les tecnologies de la traducció és un tema que aixeca polèmica. Des de llavors han aparegut eines noves i conseqüentment la presència d'aquestes ha crescut al món de la traducció professional. No obstant això, cada persona treballa d'aquella manera que li funciona per desenvolupar els seus projectes, i la implantació de les eines TAO no sempre s'ha fet efectiva a la generació que les va veure néixer, com exemplifica el testimoni de Jordi Mas.

S'entén per la seva carrera com a poeta que Jordi Mas és una persona que viu la cultura i que segurament es va convertir en traductor perquè volia dedicar-se a donar a conèixer peces de literatura, en aquest cas japonesa, als lectors catalanoparlants. Les tecnologies de la traducció i la seva aplicació no només no formen part de la seva especialitat, sinó que tampoc deu haver-se plantejat fer-les servir, tot i que reconeix que en alguns casos poden complir una funció.

A part, tradueix del japonès. És cert que la llengua nipona i la catalana són molt llunyanes. Però tot i això hi ha eines TAO que integren la combinació japonès-català conegudes com Trados o OmegaT i d'aparició recent com Smartcat o Matecat, de manera que la llunyania entre llengües no és un impediment per fer servir eines de traducció assistida.

El que sí que és cert és que no hi ha molts diccionaris o corpus bilingües amb aquesta combinació, i els que hi ha solen utilitzar l'anglès com a llengua d'enllaç, i fins i tot també el castellà per traduir al català.

Segurament, en la seva situació on els recursos digitals són limitats, no compensaria invertir temps a digitalitzar un llibre i integrar recursos a una eina TAO per fer una traducció. No obstant això, Jordi Mas consulta diccionaris en línia si els necessita. I també reconeix que el català compta amb un bon nombre de recursos lingüístics a la xarxa tot i tractar-se d'una llengua minoritzada.

A més, si els encàrrecs encara arriben en paper, es podria interpretar com un senyal que l'editorial s'espera que el traductor faci la traducció d'un llibre en format paper a un processador de text sense passar per un procés de digitalització de l'original. Per la qual cosa, a l'hora de calcular preus, la feina del traductor es podria cobrar pel nombre de paraules o pàgines de la versió traduïda. Tot i haver-hi una correcció per part de l'editorial en quasi tots els casos, el traductor de Murakami passa el corrector ortogràfic abans de

lliurar la seva feina. Respecte a les comprovacions de les traduccions també les procura fer en paper.

Si ha de cercar un passatge de l'original perquè es repeteix en un altre punt del text, ho cerca al mateix llibre en paper. Si ha de consultar una altra traducció de l'obra, en anglès o en castellà per exemple, també ho fa en paper.

Tot i que tenir el llibre digitalitzat ajudaria a fer cerques, sempre que es compti amb teclats digitals japonesos que es poden descarregar d'Internet⁴⁹ i n'hi ha pels tres alfabetes de la llengua nipona, es pot comprendre que faci consultes en paper. Deixant de banda que llegir en paper pot resultar més atractiu que no pas llegir en una pantalla, Jordi Mas ha sigut el primer a traduir al català obres importants de la literatura japonesa ja esmentades, i durant el procés no podria reaprofitar versions anteriors catalanes. I es pot entendre que li sigui més còmode consultar llibres en paper. El temps dirà com hi treballaran els traductors de les pròximes generacions.

Respecte a les bases terminològiques, apunta els termes que necessita reaprofitar en paper. Deduïm doncs que com que no crea bases terminològiques digitalitzades, tampoc no utilitza eines de control de qualitat.

També fa esment que valora que els traductors adquireixin altres coneixements com ara fer maquetacions, però creu que és millor que hi hagi persones especialitzades en aquestes tasques.

Si per algun motiu hagués de mantenir un fragment en japonès a la traducció, com ara una nota a peu de pàgina on s'hagi d'escriure algun terme en japonès, sí que en veu la utilitat de les eines TAO. I el que és més interessant, encara que no es tracti de literatura, és que els estudis on es tradueixen les sèries de televisió li fan arribar informació sobre personatges i conceptes rellevants de les sèries que ha traduït, en especial si s'ha d'incorporar per substituir una persona que ja ha traduït alguns capítols. I procura veure els capítols ja traduïts en cas que s'hagi d'incorporar per continuar la traducció d'una sèrie.

Finalment, segons la seva experiència com a creador i traductor de poesia, no creu que les tecnologies de la traducció puguin complir un paper. Però en cas de voler comprovar-ho, no cal buscar una eina tan complexa, ja que un processador de text o un full de càlcul poden mesurar l'extensió d'un vers en caràcters. Aquesta funció en seria útil o no? Ho descobrirem.

Crec que té molta raó en el fet que pel seu cas concret les tecnologies de la traducció poc hi poden aportar per traduir literatura o fins i tot sèries de televisió. Per a assolir un rendiment àgil en traducció literària japonès > català hi caldrien més eines i recursos. Per a agilitzar el procés l'estratègia recurrent és treballar amb les llengües de suport. Ara per ara, aplicar les tecnologies de la traducció, en aquest terreny i amb aquestes llengües, és complicat i fer-ho no asseguraria una **millora en el rendiment**.

⁴⁹<https://marcjapan.wordpress.com/2014/08/03/como-escribir-en-japones-en-el-ordenador>

3.4.2 Albert Nolla Cabellos

De nou es tracta d'un traductor amb combinació japonès > català, tot i que també ha traduït de l'anglès cap al català. A més de ser una figura important per a l'ensenyança de la llengua del país del sol naixent a les universitats catalanes.

Albert Nolla també pertany a la generació que va veure el pas de treballar sobre paper al món digital, Internet i tot el que ha comportat, tot mentre estudiava la llicenciatura. Per tant, és comprensible que tampoc no faci servir eines de traducció assistida.

Tot i això, es nota que hi ha diferències entre la seva forma de treballar i la del traductor anterior: Rep encàrrecs tant en format digital com en paper. I aquests últims no els digitalitza, per la qual cosa pressuposem que treballa sobre un processador de text.

Tampoc no ha necessitat conèixer el nombre de paraules del llibre original per pressupostar la seva força de treball. Com ja vam dir, el món de la traducció editorial encara mesura els pagaments amb nombre de pàgines o paraules del text d'arribada.

Respecte a les consultes d'altres traduccions, sí que en fa en format digital, a part de en paper, per la qual cosa podríem especular que en cas d'haver optat per copiar un fragment, com ara la transcripció del nom d'un personatge, ho ha pogut fer des del llibre en PDF i enganxar-lo a la seva traducció. Així com aprofitar els resultats dels diccionaris i corpus en línia que necessiti consultar.

No fa servir sistemes de memòries de traduccions, ni tampoc bases terminològiques digitalitzades. Si cal fer un llistat bilingüe de termes que necessiti, ho fa sobre paper. I tampoc no utilitza eines pel control de qualitat.

A l'hora de fer correccions de galeres, a vegades ho fa en paper i altres des de l'ordinador. Prefereix fer-les en paper, però no sempre li és possible. Hi ha vegades que els clients no donen terminis prou extensos per fer una correcció sobre el paper. Fins i tot, els clients poden enviar-li escanejats amb dubtes sobre la correcció, o també s'ha trobat amb correctors que envien la correcció feta amb el control de canvis en format Word. Per tant, entenem que els clients prenen decisions sobre en quin format es faran les correccions, i alguns ja treballen amb mitjançant un procés digitalitzat.

Considera positiu que els traductors que s'estan formant aprenguin a fer altres tasques relacionades amb el camp on s'especialitzen i esmenta que possiblement faria servir les eines de traducció assistida i relacionades si les hagués conegut durant la seva formació universitària, però lògicament no hi ha forma de saber per quina hauria optat si s'hagués donat el cas.

Tal com altres formadors, creu que els estudiants valoren que hi hagi un bon nombre de recursos lingüístics digitals disponibles en català.

En comparació amb el traductor esmentat anteriorment, Albert Nolla treballa amb originals en format digital i consulta una varietat més gran de recursos en línia, a més de

treballar amb una combinació lingüística més a part de japonès > català, i obre la porta al fet que els alumnes aprenguin a fer més tasques a part de traduir, com a valor afegit.

No obstant això, també treballa sense eines TAO, memòries, bases terminològiques, eines de control de qualitat i altres com la captació de veu o digitalització d'escriptura sobre paper.

Els petits canvis, lluny de ser quelcom bo o dolent, són un indicatiu que el **procés de traducció** d'aquest traductor és **una mica més digitalitzat** que el del subjecte de treball anterior.

3.4.3 Juan Gabriel López Guix

Per començar, Juan Gabriel tampoc no fa servir les eines TAO. Ens explica que treballa directament a un processador de text (Microsoft Word) perquè, entre altres coses, rep els encàrrecs en el format de Word. Sembla que cada traductor rep els encàrrecs en un format diferent. En el cas dels clients de Gabriel aparentment fan servir un procés prou digitalitzat per tractar-se de traduir literatura.

Tot i això, ell no necessita saber el nombre de paraules del text original.

Pel que fa a consultar altres traduccions, en cas de traduir una obra clàssica, les realitza en el format que s'escaigui i sempre després d'haver acabat la seva traducció.

No fa servir ni memòries ni bases terminològiques, ni tampoc eines de control de qualitat. Respecte a consultar diccionaris i corpus en línia, ho fa. De fet, va ser el primer traductor al castellà en fer servir internet per traduir el clàssic de Lewis Carroll *Alícia en terra de meravelles*.

Un cop ha acabat de traduir, fa les correccions tant sobre paper com a Microsoft Word. Tal com es recomanava al llibre de *Tradumàtica: Tecnologies de la traducció*, Juan Gabriel fa dues correccions abans de lliurar el projecte a un darrer corrector. També té altres coneixements relacionats amb la traducció i valora que els estudiants aprenguin a fer alguna tasca més a part de simplement captar un missatge i reproduir-lo en una llengua diferent.

A un correu em va comentar que per fer correccions al processador de text i no carregar-se tant la vista, una possibilitat és tenir un lector de llibres electrònics, carregar el llibre traduït a la màquina, rellegir-lo amb comoditat i fer les correccions pertinents al processador a mesura que es van trobant.

Al final del qüestionari, admet que **potser faria servir les eines TAO si hagués rebut una formació que les hagués inclòs**. I, com a colofó, comenta que les tecnologies de la traducció serien útils per traduir teatre si aquestes **fossin capaces de crear versos**.

No arribo a estar del tot d'acord amb Gabriel en aquest darrer punt, ja que la idea no és que una eina creï versos, sinó que es mantingui l'estructura automàticament, sense haver de manipular un fitxer de Word, o reemplaçar automàticament aquells noms que s'hagin de traduir sense necessitat del quadre de cerca i substitueix. Però tot i això és cert que la traducció de versos és complexa i que les tecnologies de traducció automàtica, si són a les que el traductor feia referència, potser no serveixen per traduir teatre o poesia, almenys no sense una postedició. Em temo que el traductor va confondre traducció assistida per ordinador amb traducció automàtica.

Respecte a aquesta possibilitat, una alumna de l'edició del Màster de Tradumàtica 2017-2018 anomenada Irene Martín Romero va fer un treball de fi de màster sobre traducció automàtica de poesia. La conclusió era que si els versos eren fixes, aquesta estructura romanava, però es produïen inconsistències. Potser en un futur sí sortiran resultats prou acceptables per incloure-les al procés de traducció de poesia.

3.4.4 Dolors Udina i Abelló

Dolors Udina tampoc no fa servir eines TAO. Tradueix directament en Microsoft Word, tant si rep els llibres físicament com en PDF. Sembla que les editorials també poden enviar els llibres que volen traduir en el format d'Adobe. Tot i tractar-se d'un format que es caracteritza per fer que el text no sigui editable, es podria fer una conversió i convertir-lo a un .doc, però sembla que els traductors literaris de les generacions que van veure el pas del format físic al digital quan ja s'havien llicenciat no fan gaire ús de les eines TAO, fins i tot per textos no editorials.

De totes maneres, aquesta prolífica traductora tampoc no digitalitza els llibres que li arriben en format físic, com suggeria Alicia Martorell. I en cas de tenir-los digitalitzats, mira el nombre de paraules que ha de traduir a Word, encara que tampoc no ho necessita saber per pressupostar els seus treballs.

Respecte a consultar anteriors traduccions, les mira en paper. Com Jordi Mas, és ben possible que consulti traduccions a altres llengües, ja que fins fa no tants anys no es feien tantes traduccions de literatura al català. Afortunadament ara es llegeix més en català que fa vint o trenta anys i consegüentment diverses persones del gremi de traductors tenen feina per fer.

Lògicament, si no fa servir eines TAO, tampoc no utilitza memòries. Però pel que fa a les bases terminològiques, sí que es crea llistes digitals de termes rellevants, encara que siguin en Word i no a un full de càlcul. És possible que els usuaris no sempre s'adonin, però el paquet Office de Microsoft i similars no deixa de ser programari bàsic amb usos múltiples, fàcils de fer servir i que diversos traductors literaris resolguin la seva càrrega de treball amb pocs programes és una realitat, segons mostren els resultats d'aquestes entrevistes.

Pel que fa a consultes en línia, per descomptat que les realitza. També passa el corrector ortogràfic, però no realitza el control de qualitat. I a l'hora de corregir galeres, ho fa en paper, tot i que recentment les ha començat a fer en format digital. Tal com Juan Gabriel, fa una darrera correcció sempre en paper.

Aquesta docent opina que fer maquetacions i altres tasques no lingüístiques relatives al procés traductor no són tasca del traductor, i per tant deduïm que no creu que els propers traductors hagin d'aprendre necessàriament a realitzar altres treballs per guanyar-se la vida.

No cal dubtar que Dolors és una professional centrada al seu camp de treball, i és comprensible que no mostri interès per altres tasques que es distancien de la traducció i la docència. Si la seva especialització és amb la que li troba un sentit a la seva vida i li permet viure dignament, tinguem-ho en compte de cara a la pròxima vegada que hàgim de **lluitar per aconseguir aquella feina que desitgem**.

Per acabar, recomana l'Optimot com a recurs digital per fer consultes en català.

3.4.5 Joan Sellent i Arús

Joan Sellent treballa sobre un processador de text, i rep encàrrecs en formats digitals com Word o PDF, tot i que la majoria de llibres els rep en paper.

No necessita digitalitzar els llibres que rep en paper ni saber les paraules que tenen per fer un pressupost. Ara bé, ens comenta que en algunes ocasions ha necessitat saber les repeticions que té un text, i fa servir la cerca i substitució de Word per reaprofitar allò que considera.

També consulta altres traduccions només després d'haver acabat la seva, com Juan Gabriel, i fa les consultes només en paper. Tampoc no fa servir ni memòries ni bases terminològiques digitalitzades, sinó llistes en una llibreta, com Albert Nolla.

Sempre té activat el corrector ortogràfic, però no fa servir el control de qualitat. A més, tractant-se de teatre, les obres no sempre són destinades a publicar-se, sinó a ser representades. I si es publiquen, sol haver un corrector contractat per l'editorial. Tot i això fa una revisió, sigui en paper o en format digital, depenent del format en el qual arribi l'original.

Tot i ser un traductor format en una època molt diferent, Joan Sellent s'adapta molt bé als canvis, pel que ens explica al qüestionari.

A més, creu que tenir altres coneixements és un valor afegit, i admet que si hagués estudiat a l'actualitat, faria servir les eines que tingués al seu abast i li hagueren ensenyat a la universitat. Per acabar, opina que les eines TAO serien útils per traduir teatre gràcies a la **segmentació dels versos** i la **repetició constant dels noms dels personatges**, entre

altres característiques. Em pregunto si algun traductor de teatre ho farà. Haurem de provar de traduir alguns versos d'obres teatrals, doncs.

3.4.6 Verónica Canales

Verónica sí que fa servir les eines TAO, concretament memoQ, Déjà vu, i va començar un curs de Trados a l'època mentre la qual es va realitzar aquest treball. Ara bé, les utilitza per traduir textos tècnics, ja que així ho demana el client. Per traduir literatura, treballa sobre el processador de text.

El format en el qual rep els encàrrecs també és variable. Els pot rebre en Word, PDF o en paper. Si els rep en aquest darrer i prefereix tenir-lo en un format digital, no digitalitza els llibres, sinó que demana al client una versió digitalitzada del producte. Aquesta dada ens dóna pistes sobre una altra forma d'aconseguir el producte que es traduirà en format digital. Seria qüestió, doncs, de consultar-li al client.

També és la primera dels traductors entrevistats per a aquest treball que diu que és imprescindible saber el nombre de paraules del producte per valorar si el preu del client s'ajusta al volum de treball o que el traductor faci el seu propi pressupost. A més, és conscient que de vegades el comptador de paraules comet errors i es recomana comptar les paraules amb més d'una eina, i que l'editorial no es dediqui a aplicar fórmules matemàtiques al càlcul de paraules per compensar els errors que puguin cometre.

Pel que fa a les consultes, també les ha fet després d'acabar les traduccions, i en format paper.

Fa servir glossaris, de moment, als textos tècnics, però està explorant les possibilitats d'experimentar amb les traduccions literàries, amb els termes que consideri idonis. Crea aquestes bases a un full de càlcul d'Excel o Drive, i ha fet servir Multiterm al curs de Trados.

També passa el corrector ortogràfic i el control de qualitat, tot i que aquest darrer no l'aplica a les traduccions literàries. A part d'això, fa servir un altre recurs per fer correccions: demanar ajuda a altres traductors, segurament a canvi de prestar-se a ajudar-los amb correccions en una altra ocasió. I corregeix les galerades en paper.

A part de traduir, té coneixements d'altres fases de producció d'un llibre com la maquetació, i comenta que idealment els traductors haurien de tenir coneixements de tots els processos de producció del tipus de productes que tradueixen.

Després de provar les eines TAO, reconeix que les hauria fet servir des del començament d'haver rebut una formació quan va estudiar traducció, poc abans del canvi al format digital.

Respecte a traduir teatre, no descarta que en un futur la tecnologia avanci, però creu que encara és massa aviat per tal que les eines TAO puguin mantenir altres elements de les arts escèniques.

I pel que fa a sagues literàries, que n'ha traduït més d'una, **l'editorial la informa si necessita consultar altres llibres** de la saga per traduir el volum que se li hagi encomanat. Defensa que l'editorial ha de donar tota la informació que el traductor o la traductora necessiti, sobretot en cas que la mateixa persona no hagi traduït els llibres anteriors de la saga.

3.4.7 Josefina Caball

Josefina tampoc no fa servir les eines TAO. Tal com Verónica, rep els llibres en format digital (PDF) i si no els rep així, els demana a l'editorial, en comptes de digitalitzar-los com s'especulava al marc teòric.

Així mateix, reconeix que és útil saber quantes paraules conté el llibre que s'hagi de traduir i les calcula amb el comptador de paraules de Word. Sobre els avantatges de comptar amb el producte en format digital esmenta la possibilitat de copiar les repeticions. Gràcies al cercador de l'eina les pot trobar de seguida.

Respecte a consultar altres traduccions, de vegades ha consultat traduccions sempre en una altra llengua, tant llibres en paper com en format digital.

No fa servir memòries, però reconeix que són útils. Per altra banda, no crea bases terminològiques al cas, però sí en documents de Word o a llibretes. I també consulta recursos en línia.

A l'hora de fer correccions, les fa des de l'ordinador al processador de text. I pel que fa a altres tasques com la maquetació, prefereix que hi hagi especialistes.

Tot i que no fa servir eines TAO ni els recursos que aprofiten, esmenta que **gràcies a Internet ha estalviat molt de temps en fer cerques** pel fet que ja no necessita anar constantment a la biblioteca. Així mateix, crea macros per treballar amb productivitat al Word, per la qual cosa, tot i que aquestes tecnologies no existien quan va estudiar, ha après a realitzar força tasques i s'ha anat adaptant a alguns canvis tecnològics.

Gràcies al fet que desa totes les seves traduccions, si necessita aprofitar un fragment perquè està traduint una saga de llibres i hi ha elements que es repeteixen, pot fer servir els passatges segons convingui.

Finalment, sobre recursos lingüístics en línia que siguin en català n'esmenta el DIEC, Termcat, l'Enciclopèdia Catalana, i l'Ésadir.

3.5 Conclusions extretes de les enquestes

Gràcies als testimonis dels traductors i traductores literaris entenem que treballen amb un **procés més digitalitzat del que podia semblar** al començament del treball.

Fins i tot existeixen col·lectius de traductors que s'organitzen i tradueixen en grup, com el col·lectiu de traductores Anuvela, del qual Verónica Canales és membre. Gràcies a eines que ubiquen els fitxers al núvol, diverses persones poden treballar des de diferents ordinadors al mateix projecte. Per la qual cosa, deduïm que hi ha projectes de traducció literària que es poden gestionar amb una eina de gestió de projectes i que, de fet, hi ha exemples a la vida real com el de l'esmentat Anuvela.

En cas que als traductors els hi calgui el llibre digitalitzat, el poden **demanar a l'editorial**, qui se'l farà arribar en un format digital com pot ser .doc o un PDF. Gràcies a comptar amb el llibre digitalitzat, encara que treballin sobre un processador de text, n'aprofiten fragments si ho necessiten. Per exemple, poden copiar el nom d'un concepte que no hagin de traduir i que sigui difícil d'escriure, com ara paraules en una altra llengua que té un alfabet diferent.

Pel fet que les editorials poden facilitar els productes digitalitzats als traductors, en principi no caldria realitzar una digitalització del llibre per part del traductor.

Respecte a saber el nombre de paraules que cal traduir, segons la generació a la qual pertany el traductor les respostes varien. Els traductors que van començar més trenta anys abans de fer aquest estudi van respondre que no necessitaven conèixer aquesta dada. No obstant això, altres traductors que es van incorporar al món de la traducció més endavant van respondre que **és imprescindible saber quin volum de paraules té un llibre per calcular un pressupost just**. Podem, per tant, deduir que existeix la possibilitat que els traductors fa un temps no rebessin un pagament just.

En qualsevol cas, entenem que en una altra època no hi havia forma de calcular el nombre de paraules d'un document de forma automàtica ni existien els formats digitals de textos. A causa de la forma de treballar actual, caldria saber el nombre de paraules de l'original sempre abans de començar a traduir, de manera que es calculi un pressupost d'una manera justa.

Pel que fa als materials de referència, cap dels entrevistats no fa servir memòries, la majoria no saben si les farien servir, i tampoc no utilitzen eines TAO per traduir textos literaris, tot i que alguns reconeixen que possiblement les hi serien útils en alguns casos. És cert que no creen bases terminològiques al cas, però sí glossaris sobre paper o a processadors de textos i fulls de càlcul. Així mateix, Josefina Caball menciona que li servirien per tenir els glossaris més ben organitzats i poder incloure més de dues llengües, ja que tradueix tant cap al català com cap al castellà.

Així doncs, amb una eina TAO, podrien anar creant bases terminològiques a mesura que traduirien, tal com se sol fer amb textos tècnics, i cada cop que sortís un terme

inclòs a la BDT el traduirien de la mateixa forma. O bé, també existeix la possibilitat d'aprofitar el recurs del lexicon que inclouen eines com Déjà Vu i traduir-los tots d'un sol cop.

Ara bé, les respostes d'alguns dels traductors entrevistats fan entendre que no els cal conèixer el nombre de paraules del producte que traduiran. La qüestió és que els traductors que han afirmat que no fan una anàlisi als textos són també els més veterans i amb més anys d'experiència. I és en aquesta dada on es pot aprendre quelcom força interessant: els traductors de la generació següent a aquests darrers sí que necessiten de forma imprescindible conèixer quantes paraules necessiten traduir. Es pot entendre que aquest canvi és gràcies a un paradigma que afecta de manera diferent als traductors **segons a quina generació pertanyin**.

Els traductors més joves s'han adaptat en certa mesura al procés digitalitzat, mentre que els més veterans tal com ho han fet durant bona part de la seva trajectòria professional. D'alguna manera, hi ha traductors que encara desenvolupen la seva feina d'una manera en la qual se senten còmodes. Pròximament, existeix la possibilitat que arribi un moment on tots els traductors literaris treballin amb llibres digitals. El temps dirà si també algun dia s'adaptaran a treballar amb eines TAO.

Cap traductor entrevistat no fa servir traducció automàtica, com era d'esperar tenint en compte que els traductors literaris no utilitzen gaires eines més enllà dels processadors de textos. Les traduccions literàries són el resultat de processos íntimament personals donat que si dos traductors diferents fan una traducció de la mateixa obra cadascú, sortiran resultats ben diferents, encara que les traduccions siguin cap a la mateixa llengua i es facin a la mateixa època. A partir d'un text més tècnic, com la traducció de la interfície del sistema operatiu de l'ordinador d'aquests traductors, no s'obtidrien traduccions tan diverses, com a conseqüència de la terminologia especialitzada i les escasses cadenes de text amb oracions complexes. I no és com si als llibres no hi hagués frases curtes i diàlegs breus i simples com «Hola, em dic...» o «...és mort.». **No es podria fer servir traducció automàtica per fragments aquestes característiques?**

I la traducció automàtica (TA) no hi és per tal que els traductors acceptin els resultats amb la forma que el motor els genera, sinó tot el contrari. Els traductors humans no existirien si aquesta fos la realitat. En cas que es faci servir traducció automàtica, aquesta sempre és acompanyada de la postedició del segment traduït de forma automàtica. I pot donar-se el cas que es postediti la frase sencera. La veritable utilitat de la TA no és altra que estalviar temps en traduir cadenes repetitives o, en cas de textos creatius, simples. No es podria integrar un motor per traduir cadenes que no requereixen grans processos mentals sinó simplement de picatge, com als exemples abans esmentats? Per recalcar-ho, presumiblement només es faria ús de la TA en uns casos molt concrets, i en cas de no necessitar-la, no caldria activar aquesta funció.

A tall de parèntesi, hi ha traductors que temen que les tecnologies els hi treguin la feina. No obstant això, pel que vaig sentir a classes de traducció, les tecnologies ajuden al desenvolupament de la feina sigui més àgil, còmode i productiu pels traductors de textos amb repeticions, per exemple. Però és imprescindible la presència d'una persona formada en traducció i/o amb anys d'experiència que treballi davant d'aquestes eines per supervisar

les traduccions i ocupar-se que s'obtingui un resultat prou bo per publicar-se. En cas contrari, és molt probable que es produeixin errors de traducció com els que són notícia als mitjans de comunicació i les xarxes socials de tant en tant. I pel que fa a la traducció literària i editorial, que es troben lluny d'aprofitar les propietats de la TA, requeriran professionals més especialitzats en aquestes branques.

És possible que els traductors cada cop s'especialitzin més en textos de la seva branca i optimitzin les seves eines, i els traductors literaris esdevinguin una minoria demandada pel fet que siguin difícils de trobar, que puguin donar resultats de qualitat i creativitat que altres traductors no seran capaços de realitzar per a aquests tipus de textos. Com més complicat sigui fer aquella tasca, sumat a una actitud ferma per obtenir tarifes més dignes, els traductors literaris poden no només continuar tenint feina sinó aconseguint que les condicions sota les quals treballen millorin.

Tanco el parèntesi amb l'apunt que, en comptes de témer les tecnologies de l'àmbit de la traducció, els traductors haurien d'observar-les, conèixer-les i treballar amb optimisme, sense abandonar una base sòlida de pensament que justifiqui una actitud positiva, com que si gràcies als ordinadors poden treballar amb més productivitat que sobre el paper com es treballava no tants anys enrere, en un futur hi poden aparèixer noves tecnologies que millorin encara més les condicions en les quals treballaran els traductors. I en cas que en un futur la TA avanci tant per poder traduir textos literaris, hi caldran posteditors.

Passant a la fase següent, la fase de traducció pròpiament dita, és a dir, la traducció inicial és la primera fase que li ve al cap a una persona quan li mencionen la traducció, ja que és aquella que conté el pas en el qual un missatge es reproduceix en una llengua diferent. És la tasca que ja es fa en gran mesura mitjançant eines especialitzades, però no la traducció literària, en la qual ja s'ha observat que no hi té una presència generalitzada i els traductors entrevistats han donat la seva opinió sobre introduir-la per traduir textos literaris.

Curiosament, traductors ben experimentats que han traduït sobre paper i sobre processadors de textos com Joan Sellent admeten que sí que es llançarien a provar-les si en tinguessin els coneixements i recursos. En canvi, altres traductors no hi veuen com **les eines els ajudarien a ser més productius**.

És cert que la combinació lingüística hi té a veure i molt, ja que el japonès per exemple no compta amb tants recursos en línia, tot i que es pot incloure a diverses eines. Però si s'introduïssin cercadors a l'eina, les cerques es farien sense canviar de pestanya constantment, el que significaria un estalvi de temps a llarg termini força beneficiós.

També hi ha opinions, més majoritàries, que amb un processador de text els traductors literaris ja tenen prou per desenvolupar la seva feina. Si troben repeticions, fan la cerca, troben el fragment que buscaven, el copien i l'enganxen. Amb una eina TAO aquesta tasca es faria de manera **més ràpida**, així com la integració d'aquests glossaris que ja creen si aquests es convertissin en bases terminològiques. No obstant això, Josefina Caball va comentar que feia un ús tan ampli del processador de text com podia,

incloent-hi l'ús de macros. A Internet hi ha tutorials per principiants,⁵⁰ especialitzats a treballar amb subtítols,⁵¹ o per traductors en general,⁵² aquest darrer fet per una traductora literària i audiovisual.

A part de les macros, també existeixen recursos dins d'aquestes eines versàtils com les cerques avançades, les expressions regulars o la creació d'estils. Si bé resulta més còmode, des d'un principi, començar a traduir directament a un processador, sense tenir en compte els altres avantatges de les eines TAO, els processadors també compten amb funcions que no tothom fa servir, però de les quals els traductors se'n poden beneficiar. Per tant, si bé es pot traduir directament a un document de Word, LibreOffice o Drive, el fet de dominar aquelles funcions de l'eina que puguin augmentar la productivitat del traductor o la traductora pot esdevenir en un increment considerable de la productivitat. Funcions com introduir de forma automàtica les cometes llatines, que tots els títols segueixin el mateix estil o la justificació automàtica a ambdós marges laterals dels paràgrafs es poden assolir sense requerir grans coneixements informàtics, i s'estalviaria temps a l'hora de fer la correcció, encara que aquesta la faci una persona de l'editorial, qui gràcies a no haver d'invertir tant de temps en una correcció, torni a contractar potencialment al traductor perquè sap que treballant amb aquesta persona obté bons resultats.

Com a afegit, sovint s'escriuen articles a internet amb imatges sobre com millorar el rendiment dels traductors que encara treballen sobre processadors de textos. Seria recomanable per a aquells traductors literaris llegir aquests articles i aprendre constantment com millorar com a professionals de la llengua per no perdre temps amb qüestions de format i repeticions, i disposar de més temps per dedicar-se a altres afers. Com bé va dir un altre dels meus professors del màster: «**La mandra és la mare de la informàtica**».

Si no es fan servir les eines TAO, doncs tampoc no es farà servir la validació TAO, la qual **evita que hi quedi cap segment sense traduir**. No sembla que els traductors es mostrin preocupats per aquest detall, pel que van respondre al qüestionari. Si treballen seguint el text original, concentrats al cent per cent en la traducció i després una validació també manual per part de l'editorial, és impossible que quedi un fragment sense traduir. Tot i que tindria la utilitat d'evitar enviar el producte amb paràgrafs absents, els gestors de projectes amb qui he treballat solen ser persones comprensives i en cas de trobar-se amb aquesta situació on una petita porció del text no s'ha traduït, el procediment consta de dir-li al traductor i que envii la traducció del segment restant. Si és un cas aïllat, els gestors ho entenen. Amb la qual cosa, a no ser que es faci servir una eina TAO, no caldria fer aquesta comprovació a l'eina, ja que sembla que els traductors literaris s'han acostumat a fer-la manualment. I en tot cas la persona encarregada de la revisió li faria saber que hi falta una part.

⁵⁰https://www.duxburysystems.com/documentation/dbtmac12.3/Content/working_with_word/working_with_word.htm

⁵¹https://translations.ted.com/Offline_translation_using_Word

⁵²<https://enlalunadebabel.com/2016/01/11/la-revision>

Ara bé, si algun dia els traductors es llencen a traduir literatura amb eines de traducció assistida per ordinador, no costa res fer la validació, ja que la tecnologia els ajudaria al fet que en cap cas no hi quedessin segments sense traduir. Provaré d'implementar-la.

I, canviant de tema per parlar de la correcció del text, hi torna a haver disparitat d'opinions. Hi ha traductors que procuren fer-la sobre paper i n'hi ha que la fan tant a l'ordinador com en paper, de manera que la correcció esdevé més completa. En qualsevol cas, sempre sol haver-hi la figura del corrector a les editorials, qui fa una correcció purament lingüística sense comptar amb l'original. És el procés que hi figurava al llibre del professorat del Màster de Tradumàtica. Però tot i això alguns traductors no sempre poden fer la correcció com a conseqüència de **terminis massa justos** i, per aquesta causa, la figura correctora a qui contracta l'editorial tindrà un pes de feina més voluminós per la possible presència de més errors a corregir. No em sembla un procés de comprovació adient, no només perquè no segueix el que es recomana a aquell llibre i el que vaig aprendre a una assignatura d'edició i revisió de textos, sinó perquè fa a entendre que el traductor no pot rellegir-se la seva traducció abans de lliurar-la. Això no vol dir que aquesta sigui decisió personal del traductor, sinó que no li queda una altra via a causa de terminis massa justos.

Així doncs, els terminis per entregar traduccions i correccions també són una variable a tenir en compte. Amb combinacions de llengües llunyanes no serà tan fàcil fer correccions com entre llengües properes. En qualsevol cas, passar el corrector ortogràfic, rellegir el text traduït un parell de cops, un a l'ordinador amb l'original al costat (revisió) i un altre en paper sense l'original al davant (correcció), i que a més hi hagi una darrera correcció duta a terme per una persona diferent podria evitar en gran mesura que es publiquessin treballs amb errors.

Ja hi ha empreses de localització que compten amb un procés totalment digitalitzat i pujat al núvol on cada modificació queda registrada i és més fàcil que els traductors, correctors i autors estiguin en constant contacte, de manera que els dubtes que puguin tenir es resolen d'una manera més immediata. Un mètode de treball com aquest permet a les persones implicades a un projecte conèixer-se entre si i tinguin la possibilitat de treballar juntes en futurs projectes. Potser algun dia hi surten plataformes similars per als traductors literaris.

I un cop un producte literari ha sigut traduït i revisat, el pas següent és la maquetació. En preguntar als traductors si consideraven rellevant que els estudiants de traducció aprenguessin alguna tasca relacionada amb la traducció editorial com pot ser la maquetació, la resposta de la majoria va ser negativa. En general, opinen que es tracta de dues tasques prou diferenciades perquè els traductors hagin de centrar-se en la seva tasca i deixar la maquetació per als maquetadors, per gent especialitzada que s'ha preparat per dur a terme aquesta tasca. De fet, l'especialització hi és molt present a la traducció, ja que amb els anys els professionals s'especialitzen en un o dos camps de la traducció i treballen sobretot amb uns textos d'una tipologia concreta. Però altres traductors van respondre que sí que aprecien que els estudiants adquireixin altres coneixements com a valor afegit.

La veritat és que crec que com més tasques sapiguem realitzar els traductors, millor. Això inclou treballs relacionats amb el producte que es traduirà com pot ser maquetar, editar imatges, vídeos o àudios, gestionar projectes o programació. D'entre tots els estudiants de traducció, uns pocs no es dedicaran a la traducció, interpretació, correcció, gestió de projectes o docència, sinó que descobriran que hi ha altres professions que les atrauen més.

Al cap i a la fi, són moltes les raons per les quals una persona s'incorpora a uns estudis superiors, i qui vulgui dedicar-se a una tasca diferent aprendrà per una altra via, fins i tot de forma autodidàctica. Per tant, ben mirat, aprendre a realitzar altres tasques com maquetar o programar es pot considerar un valor afegit pel fet que un cert nombre d'estudiants obtindran altres feines un cop finalitzin els estudis. Però també és veritat que la maquetació d'un llibre no té res a veure amb l'aplicació de les tecnologies de la traducció a la traducció literària. Per aquesta raó, la maquetació no es tindrà en compte per a la fase de proves.

La darrera tasca és el control de qualitat (o QA), la qual cap traductor entrevistat no fa servir. Si no fan servir eines TAO, ni memòries, ni tampoc bases terminològiques, aquesta darrera tasca a fer abans del lliurament sembla no tenir una aplicació a la traducció literària. Com ja s'ha comentat a aquest treball, s'intentaran aplicar per traduir literatura a la fase de proves.

Però encara que no s'apliquessin memòries ni bases terminològiques, si una eina de QA pot detectar errors que no detecta el corrector ortogràfic, i és una correcció automàtica que dura uns pocs minuts, per què no provar-la un cop i observar els resultats? Així doncs, es provarà l'eficàcia d'una eina de control de qualitat.

Tenint en compte totes aquestes dades aportades pels traductors entrevistats, les tasques a les quals es provarà d'introduir l'ús de les eines TAO i altres eines i recursos digitals seran els següents:

- Anàlisi lingüística [2]
- Material de referència [4]
- Preparació de la TA [7]
- Traducció [9]
- Validació TAO [10]
- Comprovació [12]
- Control de qualitat (QA) [17]

Així mateix, seria recomanable per als traductors literaris optimitzar el seu processador de text habitual amb **macros, funcions del teclat o expressions regulars**.

4. Aplicació de les tecnologies a les tasques del traductor literari

Al començament del treball es plantejava la possibilitat que un traductor literari treballés amb una eina TAO. A mesura que aquest treball avançava, es van consultar diverses fonts i es va observar com treballaven alguns traductors propers a la docència universitària. El plantejament inicial es va anar concretant cap a un punt de vista més tangible: trobar quines tasques de tot el procés de la traducció literària són susceptibles de poder-se portar a terme mitjançant una eina TAO.

Al llarg de la investigació, es va descobrir que no tenia sentit aplicar algunes de les tasques que es van plantejar al principi per qüestions com ara l'existència d'una figura professional encarregada de fer certa tasca, que el client s'encarregués de fer arribar el producte al traductor amb uns estàndards òptims per realitzar la traducció o que senzillament, per la forma en què els traductors han treballat tradicionalment, no els calia aplicar-les. Però des de l'aparició de la informàtica, d'Internet o de les eines especialitzades de la traducció, el món ha canviat molt, i existeix la possibilitat que la traducció literària s'adapti a aquests canvis tecnològics. De moment, es tracta de fer proves per determinar a quines tasques es podria fer un pas més en la digitalització del procés i observar-ne els resultats.

A banda d'això, van sorgir idees interessants susceptibles d'incloure al procés traductor, les quals també s'intentaran aplicar. Per dur a terme les proves, es faran servir diverses eines que estan a l'abast dels traductors.

Finalment, si s'escau, s'inclourà als annexos una comparativa d'eines perquè aquells traductors amb dubtes sobre quina eina triar observin avantatges i desavantatges de les eines esmentades.

4.1 Anàlisi lingüística

Una de les qüestions a les quals els traductors entrevistats van respondre de manera dispar girava al voltant de la necessitat de calcular el nombre de paraules del producte que necessiten traduir abans de començar a traduir pròpiament.

A més, durant la cerca sobre l'ús de les tecnologies de la traducció en la traducció literària, també hi va haver disparitat d'opinions entre les agències consultades i els testimonis de diversos traductors que van fer servir alguna eina TAO per dur a terme traduccions literàries. A algunes fonts hi afirmaven que a les traduccions literàries no hi ha repeticions, mentre que a altres s'argumentava que sí que n'hi havia, com ara noms propis, conceptes importants per l'obra o falques de personatges.

És cert que, des del punt de vista d'un lector que no es preocupi gaire de pensar que està llegint un text filtrat per un traductor o la traductora, pensi que sí que n'hi ha de repeticions als textos literaris. Ara bé, el que podria preguntar-se un traductor amb perspectiva d'aplicar les tecnologies al seu abast per traduir literatura és si aquestes repeticions són justificatives de l'ús d'una eina TAO i els materials referencials susceptibles d'aplicar-se.

Per exemple, si jo hagués de traduir el llibre que vaig fer servir per escriure el meu TFG (*Paterson* de W.S. Merwin), em plantejaria utilitzar una eina que em copiés aquells segments i paraules que es repeteixen al llarg del llibre, que és una dada que els comptadors de paraules dels processadors de textos no donen. I el resultat és el següent:

	Segmentos	Palabras	Caracteres (sin espacios)	Caracteres (con espacios)
Repeticiones:	352	188	1.143	1.151
Coincidencia exacta:	0	0	0	0
95%-100%:	0	0	0	0
85%-94%:	0	0	0	0
75%-84%:	0	0	0	0
50%-74%:	0	0	0	0
Sin coincidencia:	6.643	115.355	604.100	639.119
Total:	6.995	115.543	605.243	640.270

Q { æ c * ^ Á H K Á Œ } e | ã • ã Á â q ~ } æ Á [à ! æ Á â ^ Á Ó ^ }

Sempre és bona idea comptar les paraules amb més d'una eina, ja que de vegades poden sortir resultats que no incloguin tot el text traduïble, o bé que hagin inclòs

text no traduïble als segments. Per qüestions de reconeixement de codi o problemes relatius a les extensions dels fitxers, és recomanable disposar de més d'una eina capaç de comptar paraules.

Ara bé, aquestes dades s'han extret de l'anàlisi d'una novel·la al cas. És a dir, es tracta d'un fitxer compost purament de text. Díficilment sortiran resultats significativament dispars per a un mateix projecte. Així i tot vaig fer les anàlisis amb altres eines, els resultats de les quals es trobaran als annexos. A l'apartat d'annexos es pot veure que és cert que han sortit resultats diferents, però no gaire dispars, pel que fa a repeticions de paraules i segments.

Una altra dada que pot confondre és que no hi ha el mateix nombre de paraules totals a cap dels informes d'anàlisi de les eines utilitzades. Quina explicació tenen aquests resultats tan diferenciats? Doncs és a causa de la seva forma de treballar la segmentació i la identificació de les paraules. Segurament les eines que hagin detectat un nombre de paraules major hauran identificat peus de pàgina i encapçalaments. A banda, segons els paràmetres de segmentació, les eines divideixen en dos un segment en el punt on troben un símbol de puntuació inclòs a les regles de segmentació. D'aquesta manera, en cas d'haver-hi algun enllaç als annexos, poden haver dividit la cadena per barres (/), per exemple.

En qualsevol cas, el nombre de paraules repetides i de segments idèntics de l'original és mínim. Crec que de totes maneres l'anàlisi s'hauria de realitzar per a tots els fitxers que es tradueixin, i en el cas de la traducció literària encara més si es rep l'obra en format PDF. Hi ha eines que permeten traduir un text en PDF, però des del lector de PDF no es poden comptar les paraules, per la qual cosa convindria fer l'anàlisi a una eina especialitzada. Si pel contrari es reben els llibres en un format editable, aquest procés de comptar les paraules es pot fer al processador de text, tot i que les repeticions no es veuran reflectides. Però el fet és que no hi ha gaires repeticions. I en cas de necessitar el fitxer en un format editable (.doc, .txt), el client el pot enviar.

Així doncs, si un traductor es planteja traduir un llibre amb una eina TAO i aquestes són les estadístiques que extreu, la següent tessitura en què es trobarà és si fer-la servir amb aquests resultats.

És ben cert que el nombre de repeticions de segments d'aquest exemple és un percentatge considerablement baix dintre del total de segments en els quals la màquina ha dividit el text (un 5,03%) i respecte a les paraules un 0,10% del total són repeticions. No obstant això, pot tractar-se de paraules importants per a l'obra, i les maneres de reaprofitar-les són diverses. Encara que les repeticions siguin poques, si són conceptes que s'han de mantenir per la seva rellevància, crec que és positiu descobrir si hi ha repeticions i què és allò que es repeteix. En el cas d'una altra obra ben diferent, com una saga de novel·les o obres de teatre, en principi sí que hi haurà més repeticions.

En qualsevol cas, si conèixer el nombre de paraules i repeticions té algun avantatge, aquest és signar un pressupost que s'adapti a la càrrega de treball que tindrà el traductor o la traductora. I també, en cas de no estar d'acord amb la quantitat que ofereix

el client, disposar d'un document amb el nombre de paraules i repeticions per poder negociar un nou preu.

Però abans de traduir totes les repeticions de la mateixa manera, hi ha més dades a tenir en compte. Que hi hagi poques repeticions no és tan rellevant, al cap i a la fi. Contràriament, s'hauria de mirar què es repeteix en cada cas. Perquè és possible que siguin conceptes que s'han de mantenir, o paraules en boca d'un personatge que es repeteixen al llarg de la història, però també poden tractar-se de formes d'expressió que simplement es repeteixen a l'original i que no es tenen perquè repetir també a la traducció, ja que no aporten res.

Alguns exemples serien els connectors lingüístics, que depenent de l'autor aquests es poden repetir sovint o bé poden aparèixer diverses formes d'expressar una mateixa idea. Si un autor no posseeix un estil d'escriptura gaire polit, per exemple una persona famosa que ha escrit un llibre per treure profit la seva fama, el traductor té la possibilitat de «millorar» el producte mitjançant la inclusió d'un estil d'escriptura diferent. Es podria discutir si aprofundir en l'ús dels sinònims i, en definitiva, polir l'estil de redacció de l'obra a una traducció s'inclou o no com una bona pràctica. Però el cas és que existeixen exemples com el de l'escriptor H. P. Lovecraft, amb els escrits del qual es procuraven fer bones traduccions per millorar uns contes amb molt potencial però escrits amb un estil prou millorable.⁵³ I si es repeteix constantment un connector com «a més» per introduir una addició o un «però» per marcar una contrarietat, i la seva repetició no aporta un valor a l'obra sinó que dificulta la seva lectura perquè aquestes repeticions es troben molt a prop, crec que s'ha de vigilar de no traduir directament aquestes repeticions de la mateixa manera o no corregir les repeticions que calgui a la fase de correcció. Fins i tot es podrien crear llistes negres.

A tall conclusió, opino que sí, és una bona idea fer una anàlisi abans de començar a traduir una novel·la, **encara que hi hagi poques repeticions**. Pel que fa a aquestes repeticions, cal vigilar i anar amb compte. Segons què es repeteixi, aprofitar un lexicon o l'autopropagació per traduir totes les repeticions de cop, en comptes d'augmentar la productivitat, disminuiria la qualitat de les traduccions. S'entén, per tant, que hi hagi persones que s'oposen a aplicar les tecnologies de la traducció per traduir literatura. Tant si es fan servir com si no, s'ha de vigilar per oferir una traducció de qualitat, tan alta com sigui possible, i que la falta de pràctica, d'atenció o l'excés de confiança en les màquines no comporti un resultat repetitiu per a un tipus de traducció que demana creativitat i aprofundir en els significats denotatius i connotatius de les paraules, de tots els detalls del llenguatge i les diferents interpretacions que poden sorgir-ne, fruit d'una traducció no del tot polida.

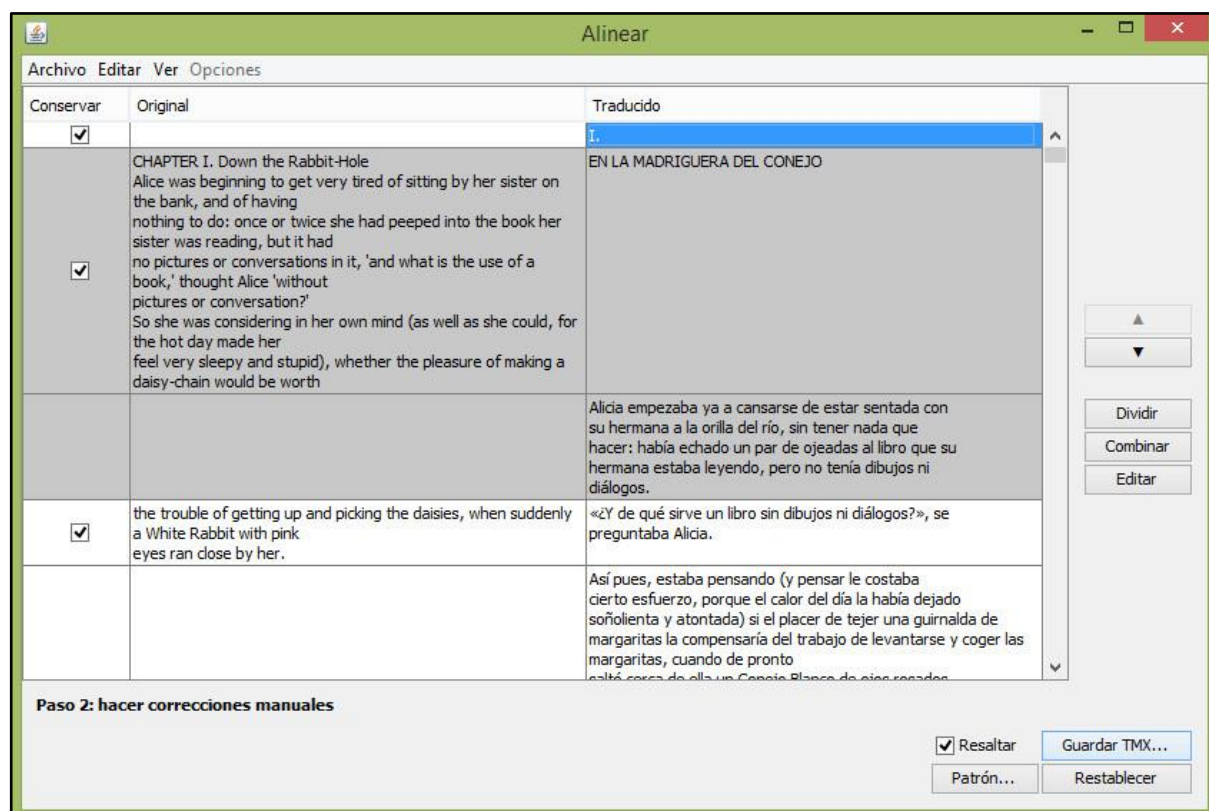
⁵³<https://www.destructoid.com/the-problematic-translation-of-h-p-lovecraft-356988.phtml>

4.2 Material de referència

Tant a les fonts consultades al marc teòric com a les entrevistes dels subjectes de treball, molt pocs traductors literaris van afirmar que fessin servir memòries o bases terminològiques. Bàsicament els traductors entrevistats feien servir com a molt glossaris fets a mesura que treballaven, sovint a mà i sobre paper. I només Alicia Martorell va reconèixer que creava memòries de cada llibre que ha traduït i les organitza per autors o tipologies.

Començant per les memòries, no deixaria de ser interessant aplicar-les per a segones parts. En una situació on a un traductor li encarreguen traduir un llibre que ha tingut una segona part, o que fins i tot ha sorgit una saga arran de l'èxit de la primera part, es pot crear una memòria del primer llibre. No es podrien aprofitar segments a partir d'aquesta memòria?

Si algun traductor tingués curiositat sobre com crear una memòria, hi ha molts tutorials a Internet. Només cal una eina amb l'opció d'alinejar fitxers, qualsevol eina TAO serviria, el fitxer original i el traduït. Durant el procés s'hauran d'editar els segments si s'escau. A continuació hi ha una captura de com podria ser una alineació d'*Alícia en terra de meravelles* en anglès i castellà:

Q { æ c * ^ Á I K Á Œ | ã } ^ æ & ã 5 Á å q ~ } æ Á [à ! æ Á å ^ Á S

Respecte a crear bases terminològiques, també hi ha diversos tutorials sobre com afegir termes durant el progrés de la tasca de traducció. A banda, sigui per tenir un glossari a tall de consulta per anar copiant i enganxant els termes o per tal que l'eina els inclogui de forma automàtica, no tindria sentit crear els glossaris en format digital?

És a dir, si el traductor necessita repetir uns determinats termes nombroses vegades, per què els hauria d'escriure sobre un paper i teclejar-los cada cop que calgués? Si existeix la possibilitat de crear un glossari digital, ja no cal teclejar cada terme inclòs al glossari cada cop que surt al text, sinó que hi ha prou amb teclejar-lo un cop.

Pel que fa a quin tipus d'eina crear el glossari, el full de càlcul té l'avantatge d'estar format per cel·les. Es pot fer servir una cel·la per terme, i una columna per llengua, reservant la primera fila per indicar la llengua amb el seu codi segons la norma ISO. A més, es recomanaria bloquejar la primera fila per tal que, si l'usuari necessita cercar termes per ordre alfabètic, pugui ordenar-los sense que es tingui en compte les cel·les de la primera fila com si fossin un terme més⁵⁴.

Per convertir un glossari en un fitxer de full de càlcul a base terminològica hi ha diverses vies, però totes impliquen fer servir una eina que converteix el full de càlcul a un format .tbx o similar.⁵⁵

Si es creen glossaris amb una terminologia específica, es podrien implementar a una eina TAO, de la mateixa forma que la memòria, i realitzar la pretraducció dels termes. D'aquesta manera el traductor s'asseguraria de no deixar-se cap d'aquests termes sense la traducció que es va incloure al glossari.

Durant els anys en els quals es van estrenar pel·lícules de la saga *Star Wars* de George Lucas també es van escriure llibres al respecte, com a part del marxandatge que va comportar la tornada als cinemes d'una saga ben valorada per milers de fans a tot el món. Si hi hagués un encàrrec de traduir un llibre relacionat amb la saga, un glossari com aquest podria jugar un paper important. A continuació hi ha una captura d'un petit glossari que vaig crear amb termes de la saga *Star Wars*:

⁵⁴<https://ceruttibenitez.wixsite.com/ceruttibenitez/crear-glosario>

⁵⁵<http://tbxconvert.gevterm.net/tbx-min>

	A	B
1	en	es
2	Astrography	Astrografía
3	The galaxy	La galaxia
4	The galaxy/Legends	La galaxia/Leyendas
5	Deep Core	Núcleo Profundo
6	Core Worlds	Mundos del Núcleo
7	Colonies	Colonias
8	Inner Rim	Borde Interior
9	Expansion Region	Región de Expansión
10	Mid Rim	Borde Medio
11	Outer Rim Territories	Territorios del Borde Exterior
12	Tingel Arm	Brazo Tingel
13	Wild Space	Espacio Salvaje
14	Unknown Regions	Regiones Desconocidas
15	Deep Core	Núcleo Profundo
16	Core Worlds	Mundos del Núcleo
17	Colonies	Colonias
18	Expansion Region	Borde Interior
19	Mid Rim	Región de Expansión
20	Outer Rim Territories	Borde Medio
21	Unknown Regions	Territorios del Borde Exterior
22	Western Reaches	Regiones Desconocidas
23	Wild Space	Espacio Salvaje
24	Hydian Way	Vía Hydiana

Imatge 5: Glossari Star Wars

De totes maneres, el nombre de paraules repetides als llibres sol ser reduït, com es podia veure a l'anàlisi lingüística. Per la qual cosa, en l'hipotètic cas que un traductor o la traductora prengui la decisió de fer servir materials de referència, l'objectiu ben mirat seria assegurar-se que aquells termes inclosos al glossari i aquells segments recurrents de la memòria es mantenen.

És possible que, en tractar-se de poques paraules, els traductors literaris optin per no fer-los servir per norma general, ja que poden interpretar que perdrien més temps creant els materials del que s'estalviarien si els fessin servir.

Però també és possible que algunes persones els facin servir per assegurar-se que no es deixen cap terme rellevant ni cap falca. Per exemple a una novel·la o saga extensa amb multitud de personatges.

Ben mirat, després de fer diverses proves amb alineaments i creació de glossaris, a menys que es tracti d'una obra extensa, amb molta terminologia, molts personatges i repeticions molt concretes o segones parts, no faria servir materials de referència per les traduccions literàries.

No obstant això, no les descartaria de cara a determinats encàrrecs molt concrets que demanin el seu ús, per exemple una llarga saga de novel·les de gènere. I en tot cas reconec la utilitat de les bases terminològiques, o fins i tot les llistes, per mantenir l'ús de **termes especialitzats** i frases recurrents per obres de ficció. Més encara per obres audiovisuals, com les sagues de pel·lícules i les sèries de televisió, per evitar cometre errors a les traduccions a causa de no haver mantingut la continuïtat de les traduccions prèvies d'elements rellevants per les històries que es narren a la ficció.

4.3 Preparació de la TA

La qüestió de suggerir fer servir traducció automàtica per traduir literatura tampoc no està exempta de polèmica. Com es va veure al marc teòric, algunes pàgines d'empreses de traducció rebutjaven qualsevol aplicació de les tecnologies de la traducció per dur a terme traduccions literàries. De fet, fins i tot hi ha traductors literaris que habitualment confonen la traducció automàtica amb la traducció assistida per ordinador. Per la qual cosa, de nou, es pot extreure la conclusió que els traductors literaris entrevistats no coneixen gaire les tecnologies de la traducció. Els motius poden ser molt diversos: des d'haver rebut la formació en traducció en una època on aquesta tecnologia encara no s'havia desenvolupat, fins que pel tipus d'encàrrecs amb els quals treballen no els ha calgut aprendre a fer-les servir, i en definitiva sembla que hi ha una falta d'interès per les tecnologies de la traducció entre els traductors literaris.

En qualsevol cas, la traducció automàtica no deixa de ser un tipus d'eina més, l'ús de la qual va en augment a les empreses que treballen amb textos amb frases molt curtes i estructures repetitives. No és el cas de la traducció literària, tot i que es podria discutir sobre si hi ha certes obres formades per frases curtes i simples, i la qualitat d'aquestes.

El primer que ens vindria al cap referent a la traducció automàtica és el traductor de Google o de Microsoft. Més enllà de la qualitat de les seves traduccions, un problema d'aquests serveis és que no són del tot gratuïts si es volen implementar a una eina TAO, i moltes persones no estan acostumades a pagar per un servei com aquest.

Si es vol implementar aquest servei a una eina TAO, en el cas de Google, el seu servei costa 20 dòlars americans per cada milió de caràcters traduïts⁵⁶, i el de Microsoft té un límit de 2 milions de caràcters per mes. Per ampliar els caràcters traduïbles amb el motor de l'empresa de Bill Gates caldria pagar un preu⁵⁷. Algunes alternatives gratuïtes i sense límit de caràcters podrien ser el motor de traducció de Yandex, el «Google» rus, o Apertium, un motor de codi obert força versàtil entre llengües com el català i el castellà, el gallec i el portuguès de Portugal, o les dues variants de noruec (*bokmål* i *nynorsk*).

En qualsevol cas hi ha empreses que desenvolupen el seu propi motor i el fan servir per a un determinat tipus de text. També n'hi ha d'altres que fins i tot testegen més d'un motor i mitjançant una plataforma com TAUS, amb la qual poden comparar quin motor fa les traduccions dels seus textos més adients amb la combinació de llengües que hagin triat.

Però cap editorial no ha creat ni té al cap implementar un traductor automàtic per traduir els seus productes literaris, que se sàpiga.

Així i tot, no deixa de ser interessant llegir articles sobre traduccions literàries portades a terme amb un traductor automàtic neuronal (el mateix sistema que fa servir

⁵⁶https://omegat.org/howtos/google_translate

⁵⁷<https://azure.microsoft.com/es-es/pricing/details/cognitive-services/translator-text-api>

Google al moment de redactar aquest treball) i que obté un rendiment del 25%.⁵⁸ Això vol dir que la màquina pot traduir una quarta part d'una obra com *El vell i la mar* d'Ernest Hemingway o *Ulysses* de James Joyce sense cometre errors.

Un dels autors de l'experiment, Antonio Toral, té un breu article al voltant de la idea que la traducció automàtica no serveix per traduir textos literaris, amb el qual convida al debat respecte a una tecnologia que segueix creixent i que jugarà un paper important a la traducció professional durant els anys vinents.⁵⁹

Juntament amb el seu company Andy Way, opina que l'ús de la traducció automàtica per traduir literatura no s'ha estudiat amb rigor des d'un punt de vista empíric. Tots dos obren la porta perquè s'estudiïn les possibilitats que ofereix la traducció automàtica i adverteixen que segons la proximitat entre llengües i el gènere del text que sigui objecte d'estudi, els resultats esdevindran significativament diferenciats.⁶⁰

També hi ha altres estudis que subratllen el potencial d'aquesta tecnologia i les anàlisis que cal realitzar per **fer que la traducció automàtica progressi**.⁶¹

Quan vaig començar aquest treball no m'ho imaginava, però la resposta ha esdevingut afirmativa. Provaré de fer servir un motor de traducció automàtica per traduir alguns fragments extrets d'obres publicades.

Per saber com introduir motors de traducció automàtica a una eina TAO, hi ha diversos tutorials a Internet, i diverses eines inclouen la possibilitat d'aplicar els motors des de la mateixa interfície. A més, les proves de traducció s'intentarà d'aplicar més d'un motor i amb combinacions lingüístiques diferents.

⁵⁸<https://www.translateplus.com/blog/machine-translation-nmt-translates-literature-25-flawless-rate>

⁵⁹<https://benjamins.com/catalog/ts.4.2.04tor>

⁶⁰<http://www.mt-archive.info/10/Asling-2014-Toral.pdf>

⁶¹<https://stanford.edu/~jurafrsky/voigtjurafrsky12.pdf>

4.4 Traducció

Al llarg d'aquest treball s'han anat fent diverses propostes sobre a quins casos les tecnologies de la traducció són susceptibles d'aplicar-se a la traducció literària, si fer servir o no la traducció automàtica, si preparar o no materials de referència o si depenent del gènere textual del producte en qüestió l'aplicació de les tecnologies de la traducció esdevindria en major o menor productivitat al procés.

La idea d'aquesta part del treball és fer diverses proves. Es traduiran petits fragments d'obres conegudes de la literatura anglosaxona, lusa i espanyola al català, mitjançant diferents eines, amb TA i sense aquesta, amb materials de referència i sense ells, i finalment s'analitzaran els resultats. Cada obra pertany a un gènere textual diferent, la qual cosa portarà a especular sobre si es tracta d'un factor clau que ajudi als traductors a decidir si volen optar o no per aquesta via de traduir literatura amb eines TAO. A més a més, es faran servir diferents eines TAO, de cara a esbrinar si algunes serien més adients que altres per la traducció literària. Finalment, per testar l'eficàcia d'eines de transcripció de la veu es farà servir l'obra francesa més venuda, llegida i traduïda del segle XX.

4.4.1 Poesia

Per realitzar les proves per traduir poesia s'ha fet servir l'eina OmegaT i els textos a traduir han sigut tres poemes de Fernando Pessoa, els quals es troben a la seva antologia poètica *Mensagem*.

El primer poema s'anomena *O Dos Castelos*. Malauradament, per qüestions de restriccions per drets d'autor, no es poden mostrar fragments de l'obra en llengua original.

L'eina ha inclòs etiquetes entre la major part de les paraules del poema. Aquest fet pot ocasionar molèsties a primera vista. Com que es tracta d'un fitxer de text, en principi no haurien d'aparèixer.

Les etiquetes són generades per l'eina, i no es poden esborrar com si fossin text pla. Per tant el traductor pot o bé respectar-les i mantenir l'estructura de l'original, o bé ignorar-les. No obstant això, mitjançant una modificació de les regles de segmentació, es poden fer desaparèixer.⁶²

El segon poema, *O Das Quinas*, es va traduir amb el motor de traducció automàtica d'Apertium.

II
| El dels les-QUINASescudets
Els Déus venen quan donen.
Es compra la glòria amb desgràcia.
Ai dels feliços, perquè són
Només el que passa!
Basti a qui basti el que li basta
El bastant de bastar-li!
La vida és breu, l'ànima és vasta:
Tenir és tardar.
| Va ser amb desgràcia i amb vileza-vileza
Que Déu al Crist va definir:
Així ho va oposar a la Naturalesa
| I Fill el-ungiu.l'ungí.

Imatge 6: Poesia a OmegaT amb TA Apertium

Aquest motor, com es pot observar, deixa els termes que no ha detectat en la llengua original. Altres motors, com el de Google, solen donar sempre una opció per cada terme, de vegades extretes de textos paral·lels, però al tractar-se d'un motor basat en regles, els termes que es generen provenen de cadenes inserides i revisades per

⁶²<https://omegat.sourceforge.io/manual-standard/es/chapter.segmentation.html>

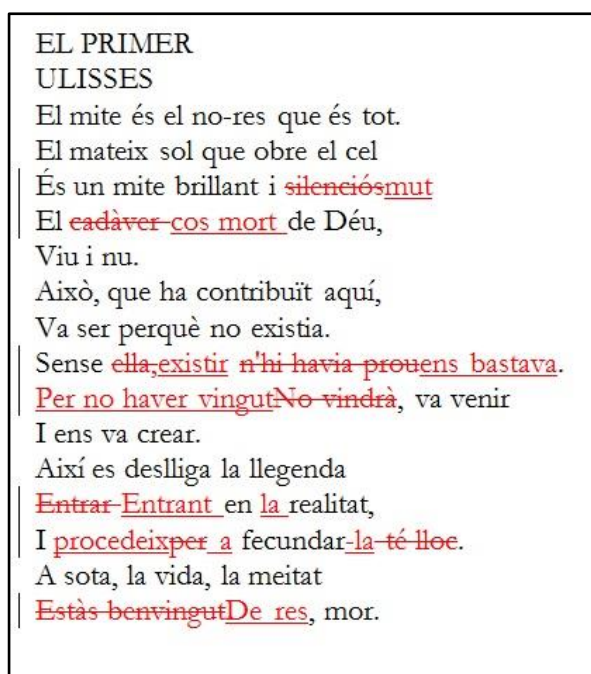
professionals de la llengua. Al moment de realitzar la prova no havien inclòs paraules com «quinos», «vileza» o «ungir» per la combinació portuguès > català. I respecte a «ungir», calia posteditar un vers per un únic error ortogràfic.

Amb aquest resultat podem deduir que la traducció automàtica, en aquest cas, no ha donat un resultat perfecte. Ara bé, el plantejament de la TA no ha de ser el de pretendre que el motor generi traduccions perfectes, sinó tan aproximades a unes traduccions ben fetes com sigui possible. En l'actualitat sempre cal revisar les propostes de traducció dels motors, és a dir, posteditar-los segons calgui.

Tenint en compte la qualitat d'aquesta traducció generada per una màquina, que triga dècimes de segon en traduir el poema, i que la postedició no requereix una inversió de temps gaire voluminosa, es podria dir que la productivitat del traductor que fa servir un motor de traducció automàtica augmenta força.

Per descomptat, encara restaria repassar la traducció de nou per embellir-ne el to, ja que es tracta de poesia d'autor i la seva traducció ha de mantenir el llenguatge poètic de l'original. Tanmateix, es pot seguir afirmant que els motors de traducció automàtica són inútils?

L'últim dels poemes es diu *O Primeiro Ulisses*. En aquest cas es farà servir un motor de traducció automàtica neuronal (Google).

EL PRIMER
ULISSES
El mite és el no-res que és tot.
El mateix sol que obre el cel
És un mite brillant i silenciósmut
El cadàver-cos mort de Déu,
Viu i nu.
Això, que ha contribuït aquí,
Va ser perquè no existia.
Sense ella,existir n'hi havia prouens bastava.
Per no haver vingutNo vindrà, va venir
I ens va crear.
Així es deslliga la llegenda
Entrar-Entrant en la realitat,
I procedeixper a fecundar-la-té l'oe.
A sota, la vida, la meitat
Estàs benvingutDe res, mor.

Imatge 7: Poesia a OmegaT amb la TA de Google

Com es pot veure, el motor de traducció de Google no ha donat un resultat tan bo com el d'Apertium, per la qual cosa va caldre fer una postedició major.

Tot i que el motor de Google genera unes frases prou coherents, que en general són ben similars a la manera de redactar dels parlants, cal estar alerta. Perquè, com es mostra a les imatges, alguns resultats generats resulten estranys. Per exemple, algunes de les paraules traduïdes són sinònimes no del tot satisfactòries de les més properes a l'original, com ara «silenciós» per «*mudo*» o «cadàver» per «*corpo morto*».

Alhora, no detecta del tot els temps verbals i fins i tot té problemes per escollir l'opció més adient en el cas de les paraules polisèmiques com «*decorrer*», o bé tradueix «*de nada*» com «estàs benvingut», sense tenir en compte si les flexions de gènere i nombre són correctes, si és la solució més adient per a aquest context, etcètra.

Com que la postedició duta a terme ha sigut més exhaustiva que en el cas anterior i que la fluïdesa dels versos dificulta trobar els errors, més encara si no es té l'original a l'abast, s'entén que certs traductors tinguin la idea que els motors de traducció automàtica siguin inútils.

No obstant això, seria interessant saber quants motors coneixen les persones que fan aquesta afirmació, i també quants i quins motors han fet servir, per quin tipus de textos, en quines circumstàncies, per quines combinacions lingüístiques, o quant de temps han hagut de dedicar a la postedició.

Com s'ha pogut veure, el motor d'Apertium ha generat uns resultats prou decents, en aquestes circumstàncies en concret. Personalment encara no faria servir cap motor per traduir poesia, però si en un futur els motors generen traduccions encara millors que actualment, doncs sí que m'ho plantejaria. O bé sí que els faria servir a partir d'ara, però com a eina de suport, per obtenir una opció preliminar sobre com redactar un vers determinat, com traduir una paraula, o com donar-li el to adient. Hi ha més maneres de fer servir els motors de les que semblava en un inici.

Si fent servir el motor es pot obtenir un resultat prou bo, no cal realitzar una postedició gaire exhaustiva i es pot aconseguir una traducció de qualitat en menys temps que traduint sobre el processador de text, un possible motiu que porti a un traductor que ha experimentat amb motors i ha pres la decisió de no fer-los servir, tot i haver comprovat que l'ajuden a augmentar la productivitat, seria el fet que utilitzar motors per aquest tipus de traduccions és un tabú dins del món de la traducció.

Per altra banda, no hi va haver necessitat de mesurar l'extensió dels versos en caràcters, com sí que caldria fer-ho als subtítols d'un vídeo. Simplement a una traducció literària per se no hi ha necessitat de mantenir una longitud similar a la de l'original per falta d'espai.

A tall de conclusió, sí, es pot traduir poesia amb eines TAO, tot i que, si s'escau, es poden mirar les regles de segmentació per evitar que apareguin etiquetes supèrflues. A més, la TA pot ajudar a traduir amb agilitat, per exemple, en el cas de fer servir un motor basat en regles i que les llengües de treball siguin properes. En alguns casos esdevindrà prou útil i en d'altres no tant, però per afirmar que tots els motors de traducció automàtica són inútils abans caldria provar-ne més d'un i en contextos diferents per justificar aquesta afirmació.

Com a aclariment, respecte a les etiquetes als segments del text original, no apareixen amb totes les eines TAO.

4.4.2 Relat

Per fer les proves per traduir un relat curt es farà servir Memsources i el motor de traducció automàtica de Microsoft. El relat escollit ha sigut *The Tell-Tale Heart* d'Edgar Allan Poe.

Aquesta eina només ha generat unes poques etiquetes al començament, ja que la primera línia del relat té un format diferent del de la resta del text. En general, és un fitxer de text pla, amb il·lustracions i algunes paraules en negreta, que amb aquesta eina no van entre etiquetes sinó que es modifica el seu format mitjançant un botó o una combinació de tecles, com a qualsevol processador de text.

Després d'haver traduït el 17% del relat amb traducció automàtica, els resultats de fer servir el motor de Microsoft no han sigut tan acceptables com al cas anterior. A causa que el motor de l'empresa de Bill Gates no ha sigut construït per lingüistes, les traduccions generades varien significativament respecte a les altres. És veritat que el traductor automàtic permet treballar amb rapidesa, però en aquest cas les traduccions generades demanen molta postedició. Les conjugacions dels verbs, la flexió de nombre i gènere dels substantius i adjectius, o el tractament del narrador protagonista vers el lector no reproduïen el significat de l'original, o bé donen lloc a errors de coherència i cohesió.

Per il·lustrar un exemple, el personatge de *the old man* de vegades era traduït com «el vell» i altres com «l'ancià»:

15	I-did-not-hate-the-old-man, I-even-loved-him.	No-odi-el-vell. Fins-i-tot-li-encantava.	X	MT
20	When-the-old-man-looked-at-me-with-his-vulture-eye-a-cold-feeling-went-up-and-down-my-back-even-my-blood-became-cold.	Quan-l'ancià-em-va-mirar-amb-el-seu-ull-voltor-una-sensació-de-fred-va-anar-amunt-i-avall-de-la-meua-esquena-fins-i-tot-la-meua-sang-es-va-convertir-en-fred.	X	MT
21	And-so-I-finally-decided-I-had-to-kill-the-old-man-and-close-that-eye-forever!	I-així-vaig-decidir-finalment-que-havia-de-matar-l'ancià-tancar-aquest-ull-per-sempre!	X	MT
25	During-all-of-that-week-I-was-as-friendly-to-the-old-man-as-I-could-be-and-warm-and-loving.	Durant-tota-aquesta-setmana-estava-tan-agradable-amb-el-vell-com-podria-ser-i-càlid-i-afectuós.	X	MT

Imatge 8: Memsources - problema de terminologia

La càrrega de treball de postedició d'aquestes traduccions és massa voluminosa. Així i tot s'estalvia temps, però es perd en qualitat de redacció. Després de traduir una porció, vaig comparar la traducció resultant amb una traducció publicada de l'obra,⁶³ i hi havia grans diferències pel que fa a qualitat d'escriptura.

Conseqüentment, l'ús del motor de TA de Microsoft queda descartat per traduir narracions. Potser si algun dia es creen motors capaços de generar traduccions literàries de major qualitat, com el motor que van fer servir Antonio Toral i Andy Way, el panorama canvia i aquesta opció esdevé realment productiva. No obstant això, en aquest cas el resultat no ha sigut gaire productiu.

⁶³<http://www.locantich.cat/2012/01/el-cor-delator-tell-tale-heart-edgar.html>

Ara bé, respecte a l'eina TAO utilitzada, fer servir una eina com Memsources té alguns avantatges, com l'opció de veure els caràcters amagats, per no deixar-se dobles espais a la traducció. També inclou un cercador pels segments d'origen i un altre per als segments d'arribada, entre altres opcions. I és una eina TAO amb el seu propi sistema de control de qualitat. Per la qual cosa, es pot considerar que sí, és una bona eina per traduir contes, sempre que hi hagi una connexió a Internet estable, ja que Memsources treballa al núvol, o es descarregui la seva versió en local.

Pel que fa a novel·les, Memsources no sembla ser l'eina més adient. A causa de treballar al núvol, la seva velocitat depèn en gran mesura de la connexió a Internet, i és fàcil que es pengi en treballar amb fitxers de gran volum.

Per tant, a tall de conclusió, Memsources és una eina visualment atractiva i fàcil de fer servir. I a més no genera les etiquetes que sí que es mostraven a OmegaT. Com a contrapart, no inclou gaires motors de traducció automàtica i treballa amb lentitud amb els fitxers voluminosos, tot i que amb els lleugers hi pot jugar un paper significatiu. Però tractant-se de text pla que serà editat per un dissenyador gràfic si s'escau, no hi ha una diferència tan significativa entre fer servir Memsources o un processador de text. És cert que hi ha opcions atractives com la possibilitat de calcular un pressupost o executar el control de qualitat, però per a un traductor literari tampoc no hi ha gaires al·licients per optar per aquesta eina TAO.

Així doncs, la diferència és presumiblement tan reduïda que queda en mans de l'usuari. No hi ha cap impediment en fer servir aquesta eina TAO per traduir relats, però els avantatges en aquest cas han sigut mínims. També es pot fer servir segons el cas, i si el traductor troba que no li compensa, descartar-la. Amb un bon ús de les tecnologies és més fàcil mantenir els elements necessaris perquè el text sigui coherent, encara que siguin pocs, però també és cert que un traductor endinsat en el text els podrà mantenir fàcilment sense les eines de traducció assistida. Més encara en un relat breu.

4.4.3 Assaig

Després de la narrativa, un altre gènere textual amb què un traductor es pot trobar és l'assaig. Per a aquesta prova es traduirà un fragment del *Ensayo literario Verdad y Vida*, de Miguel de Unamuno. L'eina escollida serà Smartcat, una altra eina en línia d'aparició més recent i que compta amb més motors de traducció automàtica. Veurem com treballa el motor de Yandex amb la combinació castellà > català.

En acabar de traduir uns quants segments d'aquest breu assaig, hi trobo algunes característiques pròpies dels assajos que els diferencien de la poesia o els contes, com ara l'estil recaragolat de redacció, un registre alt o la repetició de fórmules.

12	No basta no matar, es preciso acrecentar y mejorar las vidas ajenas; no basta no fornicar, sino que hay que irradiar pureza de sentimiento; ni basta no hurtar, debiéndose acrecentar y mejorar el bienestar y la fortuna pública y las de los demás; ni tampoco basta no mentir, sino decir la verdad.
No n'hi ha prou amb no matar, és precis incrementar i millorar les vides dels altres; no n'hi ha prou amb no fornicar, sinó que cal irradiar puresa de sentiment; no n'hi ha prou amb no furar, havent-se d'incrementar i millorar el benestar i la fortuna públiques i la dels altres; ni tampoc n'hi ha prou amb no mentir, sinó dir la veritat.	
☒ Translation	

Imatges 9 i 10: Smartcat, repeticions

A l'assaig d'Unamuno es pot apreciar la repetició de la mateixa fórmula durant aquest segment, entre d'altres que apareixen al llarg del text. Tot i tractar-se d'un escrit que ocupa una pàgina, en ell s'hi troba condensat un substancial nombre de fórmules i paraules que es van repetint. En el suposat en cas d'haver de traduir més escrits de l'autor, seria interessant anar creant memòries de cada traducció que fem. D'aquesta manera, mantindríem les fórmules i de ser prou similars les reproduiríem amb una combinació de dues tecles.

Respecte a Smartcat, és ben similar a Memsource. Si bé la interfície és molt semblant, té un problema: modificar els segments confirmats és lent, ja que aquests s'han de seleccionar amb les fletxes del teclat. No és possible fer-ho amb el ratolí. La veritat és que no és una eina tan viable a la pràctica per l'usuari que fa servir més el ratolí que el teclat. Llavors, seria bona idea acostumar-se a treballar amb el teclat per poder treure partit a l'eina.

Pel que fa a Yandex, els resultats tampoc no han sigut de gran qualitat. Va haver-hi paraules que es van traduir en majúscules, i a l'original eren en minúscules. També van sortir paraules traduïdes en anglès, segurament aquelles que el motor no va saber trobar. I en definitiva, als segments més curts sí que va ser útil fer servir el motor de Yandex, però no gaire pels llargs.

6 Abrigo la profunda creencia de que si todos dijésemos siempre y en cada caso la verdad, la desnuda verdad, al principio amenazaría hacerse inhabitable la Tierra, pero acabaríamos pronto por entendernos como hoy no nos entendemos.

Tinc la profunda convicció que si tots tenim sempre i en tot cas dir la veritat, La Veritat Nua, en un primer moment es podria amenaçar per fer la Terra inhabitable, però aviat ens vénen a entendre'ns a nosaltres mateixos com no entenem-nos avui.

Imatges 11 i 12: Smartcat, TA Yandex sense postedició

Amb aquestes dades en mà, podem entendre que els motors de traducció automàtica neuronal, com el de Google o el de Yandex, presenten limitacions per treballar amb traduccions literàries. No mantenen les conjugacions verbals, les flexions de gènere i nombre, i ni tan sols l'ordre de la frase. És més, l'estil d'Unamuno és deliberadament recaragolat, d'alt registre, i aquests motors no han donat un treball satisfactori intentant reproduir-lo. Per tant, si es pretén implementar la TA a la traducció literària, el tipus de motor que reproduïx els millors resultats és el basat en regles, almenys en els casos presentats en aquest treball.

Definitivament, Smartcat no és una eina per a principiants, sinó per a usuaris que ja hagin treballat un temps amb altres eines TAO. Ara bé, té els seus avantatges: es treballa en línia, és gratuïta i no té límit de projectes. Però si el client treballa amb Smartcat, l'eina es queda una part dels diners que li paga el client al traductor. Abans de fer-la servir, cal tenir en compte tots els punts forts i febles, perquè no tothom estarà a favor que se li apliquin.

Dels gèneres textuais tractats a aquest apartat, sembla que l'assaig és el primer que justifica fer servir memòries, les quals serien creades de nou o, en cas d'haver traduït al mateix autor, reutilitzar-les. I al tractar-se d'escrits curts però amb força repeticions, la inclusió de les tecnologies de la traducció és una mica més fàcil de justificar.

Per tant, amb aquests resultats, és factible traduir assaig amb eines TAO, sense traducció automàtica (almenys no neuronal), i mirant de mantenir la segmentació per punts, que Smartcat ho fa des d'un principi.

En conclusió, els assajos són escrits d'alt registre que els motors de TA no han pogut reproduir en aquest cas, però per les seves repeticions de paraules i fórmules fan que filtrar-los per eines TAO és més factible que en el cas dels contes.

4.4.4 Teatre

Per a la prova de traduir teatre l'eina triada ha sigut Déjà Vu, i l'obra amb què es realitzarà la prova és *The importance of being Earnest*, d'Oscar Wilde. Ja que els resultats de les proves anteriors vers la traducció automàtica no han sigut prou positius per tenir-la en compte, ja que cal invertir molt temps en postedició, no es farà servir cap motor de TA. Però per altra banda s'han creat una memòria i una base terminològica pel treball. S'observarà com treballen.

Un dels avantatges de Déjà Vu com a eina TAO és poder crear un lexicon. És a dir, un llistat dels termes més recurrents d'un projecte. Déjà Vu permet al traductor saber quants cops es repeteix una paraula i incloure la seva traducció al lexicon.

Frec palab	Inglés (Estados Unidos)
1830	I
1688	the
1642	to
1512	you
1480	of
1442	a
1429	is
1328	in
1315	and
1293	that
1291	Jack
1272	Algernon
1264	Cecily
1206	have
1196	it
1185	Gwendolen
1176	be

Imatge 13: Déjà Vu - Lexicon

Així, la imatge anterior mostra el nombre de vegades que surten paraules com «I» o «the». Gràcies al lexicon es pot estalviar un temps considerable gràcies a les possibilitats que ofereix. Ara bé, traduiríem totes les paraules del lexicon de la mateixa manera?

A tall d'esmentar uns pocs exemples, entre les paraules d'aquest llistat, «*the*» té diverses possibles traduccions a causa de la flexió de nombre i gènere; «jo» s'escriu en minúscula, a no ser que es trobi després d'un punt, mentre que el pronom «I» sempre s'escriu en majúscula; i les conjugacions del verb «*to be*» es poden traduir per «ser» o per «estar», amb les diverses formes verbals possibles.

Tenint tot això en compte, caldria prendre una decisió: traduir aquestes paraules amb el lexicon i fer-ne la correcció o bé no traduir-les des del lexicon. Partint de la base que són més de mil coincidències, el traductor pot considerar traduir les que es troben a les posicions més altes i comprovar si compensa l'esforç a invertir en correcció.

Tractant-se de teatre, un punt interessant és la repetició dels noms dels personatges. En cas d'haver de traduir els noms, lexicon pot esdevenir una eina prou útil, presumiblement més que en qualsevol altre gènere textual.

No obstant això, lexicon no és un recurs present a la majoria d'eines TAO. Després de fer-lo servir una estona, la conclusió que trec és que es tracta d'un recurs molt similar a la base terminològica, amb l'avantatge que mostra les paraules amb més repeticions del text i el traductor pot incloure-les directament quan apareixen a un segment tot ubicant el cursor del teclat al segment en qüestió. Després el traductor s'encarregaria d'acabar de traduir el segment i validar-lo.

El lexicon té el suposat desavantatge que no es pot executar una pretraducció dels termes si són al lexicon. És un suposat desavantatge perquè el lexicon es pot exportar en forma de fitxer de text i de full de càlcul, i a partir d'aquell moment es pot crear una base terminològica.

Tornant a Déjà Vu, aquesta va ser una de les primeres eines TAO que va sortir al mercat, l'any 1993, per la qual cosa caldria tenir en compte que va ser una eina pionera que encara es troba entre les més utilitzades. Però també té algunes mancances, almenys la versió X3 a la qual vaig accedir per fer el treball.

Per exemple, Déjà Vu no edita automàticament el format de les fonts com ara les negretes, les cursives, o el subratllat de forma automàtica, mitjançant etiquetes, sinó que cal editar el format com es faria a un processador de text. Però també és cert que si hi ha força segments idèntics, la qual cosa s'ajusta al que succeeix en tractar-se d'una obra de teatre, tots es tradueixen de cop tot sense haver-los inclòs al lexicon gràcies a la funció d'autopropagació. Aquest recurs resultaria prou útil en cas d'haver de traduir els noms dels personatges. Vaig inventar-me noms per alguns personatges per fer la prova:

Lane.	✓	Lastre.
I didn't think it polite to listen, sir.		Allò allò
Algernon.		Altrenom.
I'm sorry for that, for your sake.		
I don't play accurately—any one can play accurately—but I play with wonderful expression.		
As far as the piano is concerned, sentiment is my forte.		
I keep science for Life.		
Lane.		Lastre.
Yes, sir.	✓	Sí, senyor.
Algernon.		Altrenom.
And, speaking of the science of Life, have you got the cucumber sandwiches cut for Lady Bracknell?		
Lane.		Lastre.
Yes, sir.		Sí, senyor.
[Hands them on a salver.]		
Algernon.		Altrenom.

Imatge 14: Déjà Vu - Propagació de noms

Juntament amb la memòria creada i la base terminològica, el traductor pot veure la seva productivitat força augmentada. D'altra banda, gràcies al fet que els segments esdevenen curts i una línia de diàleg pot compondre un segment sencer o bé segmentar-se per punts.

Per tant, podem concloure que el teatre és un gènere textual que s'adapta amb força naturalitat a la segmentació de les eines TAO. El lexicon pot ajudar a traduir d'un sol cop tots els termes més recurrents, i el sistema de Déjà Vu també és capaç de traduir diversos segments d'una vegada si aquests són idèntics. No cal fer servir TA i els avantatges del lexicon i els materials referencials resulten significatius.

No obstant això, Déjà Vu no sempre funciona de manera òptima. Acostuma a tancar-se i bloquejar-se, per la qual cosa caldria balançar la idea conscientment abans d'optar per aquesta eina TAO. És possible que no sempre funcioni amb eficàcia.

A tall de conclusió, el resultat de traduir teatre amb tecnologies de la traducció en aquest cas ha estat positiu.

4.4.5 Premsa

Un altre gènere textual, de vegades oblidat però que manté certa rellevància, és la premsa. Tot i que en format físic no és tan present com a les dècades prèvies a l'aparició d'Internet, encara es troben exemples d'articles de premsa susceptibles de traduir-se.

Per exemple, hi ha escriptors que comencen publicant a un mitjà de comunicació i passat un temps adquireixen prou poder mediàtic perquè un altre mitjà que es publica en una altra llengua tradueix les seves publicacions.

Per altra banda, hi ha diaris amb publicació bilingüe com *El periódico*,⁶⁴ el qual té una versió en català i una altra en castellà. Encara que una de les versions sigui una traducció de l'altra feta amb algun sistema de traducció automàtica,⁶⁵ si un article té una autoria prou destacable, com ara un relat d'un escriptor o escriptora important, presumiblement es demanarà a una persona que tradueixi l'article en qüestió.

Juntament, també hi ha revistes sobre economia (*The Economist*), natura (*National Geographic*), i altres àmbits que es tradueixen. Així mateix hi ha empreses que, per tal que el client tingui a l'abast les novetats que ofereix la seva marca, publiquen al seu web articles i notes de premsa, i necessiten que aquests escrits siguin disponibles en diferents llengües. Un exemple és *Nissan*. El gegant japonès del motor publica cada mes notes de premsa sobre nous models, resultats de campionats automobilístics on participen pilots que condueixen vehicles de la seva casa, i també articles sobre temes que preocupen als seus clients, com els avenços respecte als cotxes elèctrics o la producció de cotxes que consumeixin poc combustible.

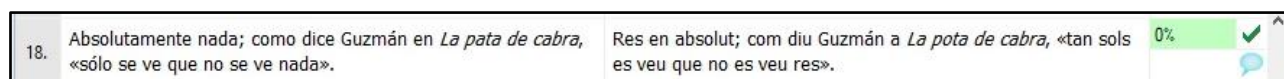
En un cas com l'anterior, si les notes es redactessin seguint unes pautes i en un estil similar, convindria crear memòries i reutilitzar-les sempre, especialment si als fitxers hi ha metadades. No obstant això, aquest treball versa sobre la traducció literària. Per tant s'intentarà traduir un article d'un escriptor que va desenvolupar la seva breu però interessant carrera literària a diaris i revistes de la seva època: Mariano José de Larra. L'article triat és *La cuestión transparente*, es crearà memòria i base terminològica noves, i l'eina de treball serà memoQ.

Després de traduir uns quants fragments, vaig trobar-me amb un escenari similar al de traduir un conte. Per un costat trobo que traduir peces de literatura que es troben a la premsa amb eines TAO té alguns avantatges que, per altra banda, no són exclusives d'aquestes eines.

⁶⁴<http://ec.europa.eu/translation/bulletins/puntoycoma/51/periodico.htm>

⁶⁵<https://www.elperiodico.com/es/mas-periodico/20171104/el-gran-reto-un-diario-en-dos-lenguas-6397968>

Com es pot veure a la següent imatge, memoQ té la capacitat que les cometes a la traducció siguin llatines per defecte, tot i que els teclats estan preparats per teclejar les cometes altes:

Imatge 15: memoQ - les cometes

Altrament, un processador de text es pot configurar de manera que les cometes es mostrin com a llatines, per la qual cosa aquesta capacitat d'adaptar el programari per tal que reproduïxi els símbols propis d'una llengua no és exclusiva de les eines TAO.

A més, les cursives, les cometes i el subratllat també cal introduir-les tal com es faria a un processador.

Respecte a la terminologia, no hi ha vocabulari especialitzat, com si el podria haver a un article de la revista *Science*. Per tant, la creació d'una base terminològica no ha tingut gaire sentit en aquest cas.

Pel que fa a la memòria, al tractar-se d'una peça de text breu pràcticament sense repeticions, tampoc no hi hauria raons de pes per fer-ne servir memòries. En cas que es tractés de notes de premsa periòdiques, les memòries augmentarien prou la productivitat. No ha sigut el cas.

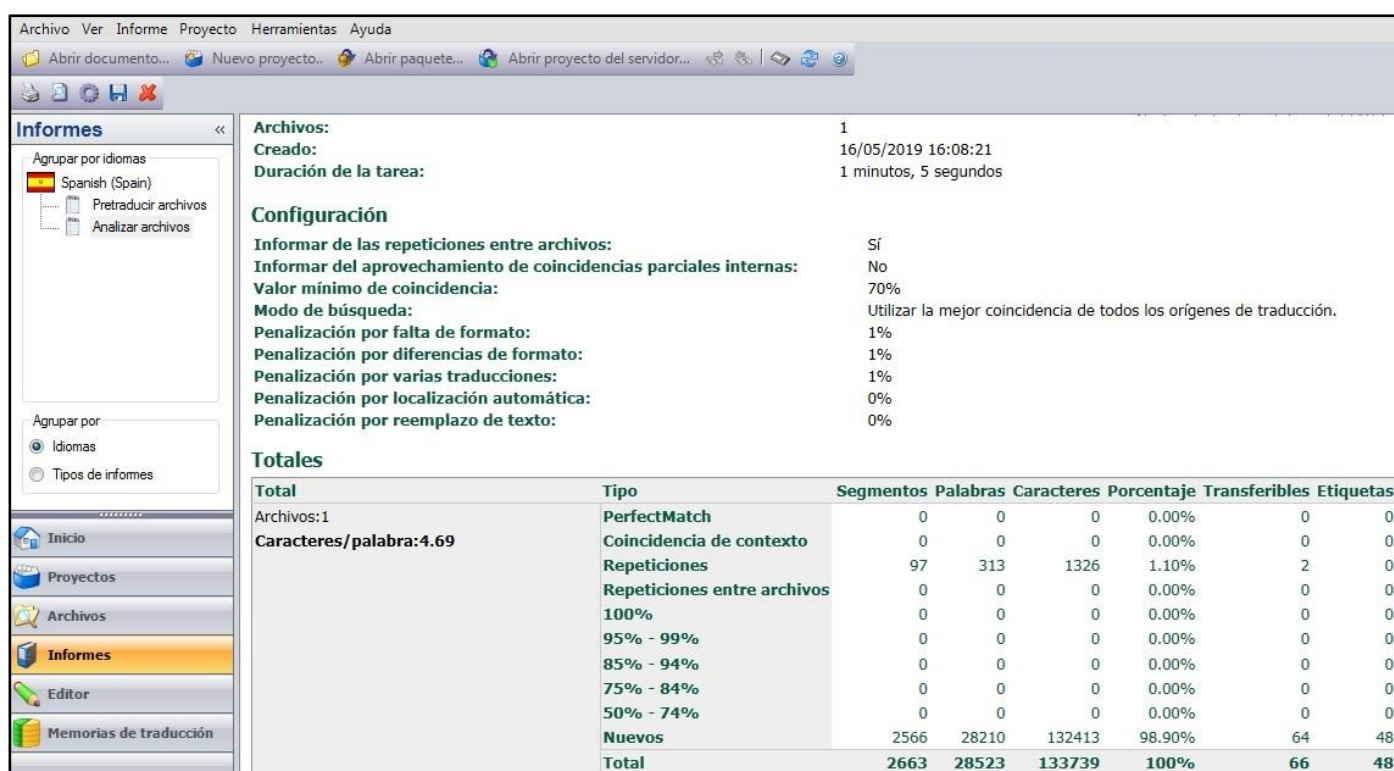
Aquests resultats sumats a l'estil polític de redacció de l'autor del romanticisme fan que l'aplicació de les eines TAO per traduir les peces literàries de la premsa no comporti un augment significatiu de la productivitat. Afegir TA podria ajudar a comprendre el lèxic anacrònic o culte, en principi. Però tal com ja s'ha vist en altres proves del treball, no tots els motors treballen igual ni donen resultats òptims per no haver-los de posteditar gaire. Paraules com «cachetero» o «apropósito» no apareixen a Apertium, el motor que va donar bons resultats per les combinacions entre dues llengües parlades a l'estat espanyol.

El lèxic del segle XIX que avui en dia es troba pràcticament en desús no acostuma a aparèixer als motors de TA. Després de tot, els motors en nodreixen del llenguatge actual per qüestions d'utilitat, ja que no s'espera que en el segle XXI s'escriguin textos tècnics amb la narrativa de Dickens o Dumas. De totes maneres, això no impedeix que es tradueixi a Larra amb una eina TAO. Ara bé, aplicar-les afectaria positivament a la productivitat?

La veritat és que no hi ha gaires motius pels quals traduir un article literari aïllat amb tecnologies de la traducció augmenti la productivitat de forma significativa. Si fos el cas de les notes de premsa periòdiques sí que en tindria sentit aplicar els avantatges de les tecnologies de la traducció. I presumiblement també per a la traducció d'una novel·la publicada per entregues. Ara bé, pel que fa a aquest exemple de traducció d'un article publicat a la premsa fa més de 150 anys, el resultat ha sigut negatiu. Es pot traduir mitjançant memoQ o alguna altra eina, però el que falten són raons de pes que justifiquin aquesta decisió.

4.4.6 Novel·la

Si bé els resultats de traduir un relat curt amb eines TAO van ser *grosso modo* negatius, amb les novel·les el resultat és una mica diferent. Per fer les proves es va optar per l'eina Trados Studio i la novel·la *O clube dos anjos* de l'autor brasiler Luís Fernando Veríssimo.

The screenshot shows the Trados Studio interface. On the left is a sidebar with 'Informes' (Reports) and a tree view showing 'Spanish (Spain)', 'Pretraducir archivos', and 'Analizar archivos'. The main area displays analysis results for 'Archivos:1' created on 16/05/2019 at 16:08:21, with a duration of 1 minute and 5 seconds. Below this is a 'Configuración' (Configuration) section with various settings. At the bottom is a 'Totales' (Totals) table.

Total	Tipo	Segmentos	Palabras	Caracteres	Porcentaje	Transferibles	Etiquetas
Archivos:1	PerfectMatch	0	0	0	0.00%	0	0
Caracteres/palabra:4.69	Coincidencia de contexto	0	0	0	0.00%	0	0
	Repeticiones	97	313	1326	1.10%	2	0
	Repeticiones entre archivos	0	0	0	0.00%	0	0
	100%	0	0	0	0.00%	0	0
	95% - 99%	0	0	0	0.00%	0	0
	85% - 94%	0	0	0	0.00%	0	0
	75% - 84%	0	0	0	0.00%	0	0
	50% - 74%	0	0	0	0.00%	0	0
	Nuevos	2566	28210	132413	98.90%	64	48
	Total	2663	28523	133739	100%	66	48

Imatge 16: Trados - anàlisi

Com es pot veure, segons l'anàlisi, hi ha un 1,10% de repeticions: 313 paraules i 97 segments. Segueix sent molt poca càrrega de treball en comparació amb textos on un percentatge significatiu del contingut són repeticions. Però, mirant-ho des d'una altra perspectiva, segueixen sent 313 paraules i 97 segments que, en comptes de redactar, o bé copiar i enganxar, l'eina podria transferir de forma automàtica.

En tractar-se d'una novel·la i no d'un conte, és a dir, d'un text considerablement extens, encara que al final representin un percentatge no gaire gran, hi ha una càrrega de treball que en definitiva es pot estalviar gràcies a aquesta tecnologia. Després de tot, 313 paraules són 313 paraules.

Ja havia comentat que s'ha d'anar amb compte amb les repeticions als textos creatius, ja que és possible que unes repeticions d'una fórmula, com un connector lingüístic, li treguin un cert valor artístic o fluïdesa a un text. Però, ben mirat, què es repeteix exactament en aquest cas? Hi ha diversos diàlegs on senzillament hi ha un «É», que funciona com una resposta afirmativa a una pregunta. Malauradament, en tractar-se d'una obra protegida per la propietat intel·lectual, no es poden mostrar fragments.

En general les repeticions són com aquesta: breus i senzilles. De veritat que no resulta productiu treballar amb eines TAO ni tan sols per segments com aquest, que en total són gairebé un centenar, i que amb uns pocs clics es podrien traduir tots d'un sol cop?

Així mateix, la segmentació de Trados ha sigut prou efectiva, ja que ha segmentat el text per punts.

Per altra banda, no s'ha fet ús de cap sistema de traducció automàtica, tot i que a novel·les com aquesta, amb frases curtes i simples, és possible que es poguessin fer servir. Però tot i això cal anar amb compte, perquè els motors no detecten tot el contingut, com ara errors que pot haver-hi a l'original, com es pot veure a la imatge anterior. Tenint tot això en compte, es podria aplicar la traducció automàtica per traduir novel·les? En aquest cas concret probablement sí, però com es va veure a la prova de traducció del conte, el motor podria traduir de manera diferent l'apel·latiu d'un mateix personatge i la postedició requerida seria força significativa i demanaria una inversió de temps considerable. Per tant, ara per ara, quedaria descartada.

Així doncs, a causa de la seva extensió i les repeticions, la traducció de novel·les mitjançant eines TAO és presumiblement possible, amb una base terminològica i una memòria de traducció, com es va plantejar al marc teòric.

A més, Trados és una eina que treballa amb etiquetes pels diferents formats de text i text predictiu, entre altres funcions. Però, per contrapart, de vegades és lenta, els materials no sempre són compatibles entre diferents versions i és una de les que té el preu més elevat.

En qualsevol cas, presumiblement, es podrien traduir novel·les amb el suport de les tecnologies de la traducció. Tot depenent de l'obra en concret, potser de la combinació lingüística, i sobretot el profit que el traductor en pugui treure.

4.4.7 Traduir amb reconeixement de veu

Abans de fer la prova de traduir a la vista mitjançant un micròfon, va caldre una mica de treball de camp per conèixer el funcionament d'aquesta tecnologia.

És possible que un traductor tingui a l'abast un micròfon que es pugui connectar a l'eina de treball amb un cable o sense fils. No obstant això, depenent de quin tipus es tracti el micròfon en qüestió, estarà orientat des de la seva concepció per a una finalitat concreta, com pot ser enregistrar la veu d'un locutor o cantant, o bé comunicar-se a través d'Internet a una xarxa social o videojoc en línia. Però per enregistrar la veu i transformar-la en text escrit cal un *software* especialitzat.

En preguntar a una botiga d'instruments musicals, el dependent va donar una explicació bàsica de com funcionava aquesta tecnologia en el que respecta a aparells, al maquinari relatiu a tecnologies d'enregistrament de veu similar al que hi hauria a un estudi de gravació.

Aquella tecnologia no era el que estava buscant per a l'objectiu d'enregistrar la veu i transformar la parla en text escrit. Per tant, recomanaria a un traductor que volgués invertir en aquesta tecnologia per treballar amb l'enregistrament de veu i la transcripció automàtica de la parla a paraula escrita que s'informés abans d'adquirir un aparell que no tregui rendiment per la seva comesa.

Afortunadament avui en dia, gràcies a l'avanç de la tecnologia, en especial la tecnologia mòbil, hi ha eines gratuïtes o barates capaces de realitzar aquesta tasca.⁶⁶ Resultaran útils pel nostre propòsit? I hi haurà alguna que reconegui i transcrigui el català?

La resposta és sí. I són eines ofertes per empreses prou conegudes. Des de Google⁶⁷ fins a Dragon han llançat les seves eines, i algunes d'elles són recomanades pel Col·legi de Periodistes de Catalunya.⁶⁸ Tot i tractar-se d'eines recomanades per periodistes, per exemple a transcriure entrevistes, els traductors podrien treure'n profit.

I, de fet, els portals web de les eines del llistat anterior inclouen logotips de diaris i cadenes de televisió, donant a entendre que aquests mitjans de comunicació les fan servir.

Ara bé, entre aquestes eines n'hi ha bàsicament de dos tipus: Unes transcriuen fitxers d'àudio i vídeo, i altres que transcriuen la veu de la persona narradora així que va parlant. Vers aquesta dicotomia, seria bona idea provar eines de tots dos tipus. També n'hi ha que simplement carreguen l'àudio i inclouen un quadre de text per transcriure el text narrat en qüestió, però aquesta tasca es pot dur a terme amb un processador de text i un reproductor d'àudio. Per la qual cosa, quedaria descartada.

⁶⁶<https://www.marketingandweb.es/marketing/convertir-voz-en-texto>

⁶⁷<http://llengua.gencat.cat/ca/detalls/noticia/Google-Drive-incorpora-la-transcripcio-de-veu-a-text-tambe-en-catala>

⁶⁸<https://www.periodistes.cat/actualitat/noticies/8-eines-transcriure-audios-i-videos>

Per provar com treballa una eina capaç de transcriure un fitxer d'àudio o vídeo, vaig escollir una de les recomanades pel Col·legi de Periodistes de Catalunya (Sonix)⁶⁹ i el material escollit fou un audiollibre en català, una narració d'*El petit príncep* d'Antoine de Saint-Exupéry. En carregar-lo, a la versió de prova, primer l'àudio es carrega, després la màquina el transcriu, i finalment, al cap d'uns minuts, l'usuari rep un correu electrònic.

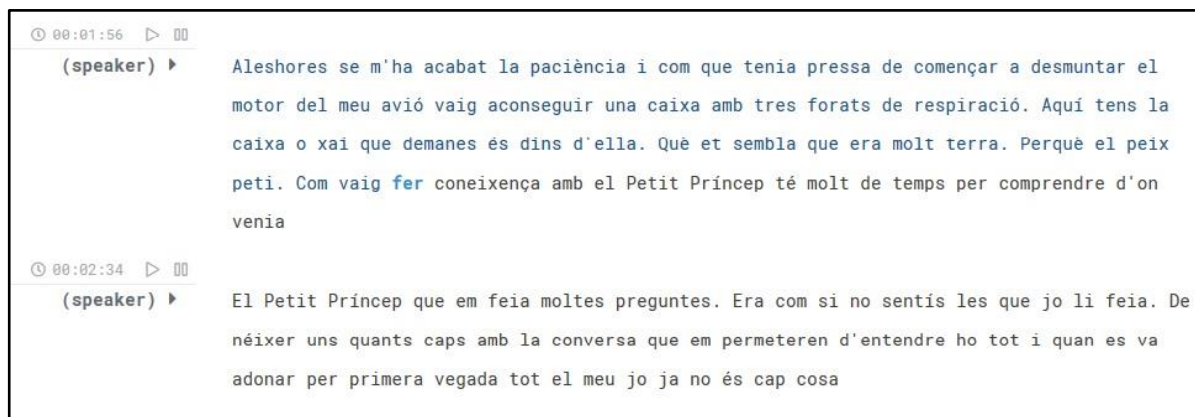
El correu enviat per Sonix inclou un enllaç a la transcripció, que es troba a la pàgina oficial de l'eina. La pàgina permet tornar a sentir l'àudio, editar la transcripció i respecte a la qualitat de la transcripció, l'eina genera una gràfica com la següent:

Imatge 17: Sonix - transcripció El Petit Príncep

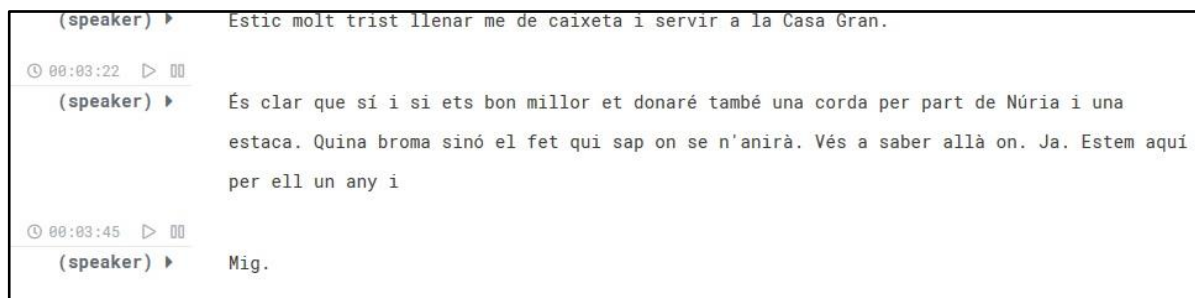
Com es pot veure, aquesta gràfica mostra el nivell que l'usuari pot confiar que la transcripció serà fidedigna. Ara bé, ben mirada, la transcripció pot tenir algunes peculiaritats vers el format que s'haurien de modificar, com ara els colors de la font, les negretes o paraules absents o que l'eina ha confós amb d'altres.

⁶⁹<https://my.sonix.ai>

Imatge 18: Format de la transcripció de El Petit Príncep

A banda, per qüestions de com l'eina realitza la segmentació dels àudios per minutatge o per les pauses de l'àudio que pot captar, el text generat pot tenir frases tallades, com la següent:

Imatge 19: El Petit Príncep, frase tallada

Però a part d'aquests petits detalls, l'eina ha aconseguit transcriure en poc temps i amb un resultat notable un audiollibre. Si el traductor decideix enregistrar la seva veu, gravar una traducció a la vista i exportar la gravació en format d'àudio, aquesta pot ser una manera més de treballar, una mica distant de l'habitual picatge amb un teclat, però que per a algunes persones pot resultar una forma còmoda de treballar amb naturalitat que comporti resultats significatius pel que fa a la productivitat.

Per altra banda, també cal comprovar com podria ser treballar amb una eina que transcriu allò que el traductor o la traductora va dient davant d'un micròfon, el qual pot ser el que inclou el seu propi telèfon mòbil.

Un dels sistemes més utilitzats mentre s'escrivia aquest treball és el desenvolupat per Google. Contràriament, no seria una idea gaire recomanable per fer traduccions, ja que els llibres a traduir són material confidencial i la privacitat d'eines com aquesta es pot veure negativament afectada. A part, l'eina no sempre reconeix totes les paraules, i cal fer diverses correccions, com es pot veure a aquesta transcripció de la definició dels hobbits a *El senyor dels anells*:

Els hobbits són un poble sencerrill i ben antic més nombrós en temps reemorets que a l'actualitat. Estimaven la pau, la tranquil·litat i el cultiu de la bona terra, i no hi havia per ells pearatge exemplemillor que un camp ben aprofitat i ben ordenat. Nno en tenen ni en tenien ni els hi agrada la maquinària més complicada que una foreja, un molí d'aigua o un Taletelar de mà, tot i que van ser molt hàbils amb tota tota mena d'e-daeinès.

Imatge 20: El Hobbit - c ' æ } • & ' ã] & ã 5 Á â q e ~ â ã [Á æ { à A

Malauradament, tot i comptar amb un bon nombre de recursos malgrat la seva condició de llengua minoritzada, no hi ha gaires més recursos de transcripció directa de la parla al català. Igualment, segons la prova portada a terme, aquesta tecnologia és força limitada.

Sí que pot tenir certes utilitats, com ara ajudar a persones amb impediments a comunicar-se. Persones que han patit alguna lesió als braços o les persones cegues poden treure-li bon partit a aquesta tecnologia, però per a traductors no ha donat resultats tan satisfactoris.

Per altra banda, gravar la traducció a la vista en una gravadora com la del telèfon mòbil i que una eina com Sonix o Happy Scribe⁷⁰ transcriui la parla és una via possible, fins i tot si el català és la llengua de treball.

Si es decideix optar per aquesta via, cal tenir en compte com treballen les eines de captació de veu i que redacten actualment el text parlat. A un reportatge de la BBC anomenat *How subtitles are made?* expliquen com es creen els subtítols d'aquesta cadena per a les notícies i altres programes. Al canal de YouTube oficial de la BBC hi ha un fragment del treball sencer, i cap al minut 3 un treballador encarregat de generar els subtítols explica com és la seva forma de treballar. Segons diu, cal parlar de forma pausada i pronunciar tan correctament com sigui possible. El locutor argumenta que la seva **veu**, quan s'esforça amb l'objectiu d'obtenir uns bons subtítols, resulta **robòtica**.⁷¹ La tecnologia de transcripció de la parla demana adoptar una tècnica de vocalització similar.

Així doncs, si es vol implementar aquesta tecnologia per fer traduccions, la millor estratègia, ara per ara, és enregistrar un fitxer de veu d'allò que es planteja traduir, fer servir una eina que transcriui la gravació i fer-ne una revisió. La productivitat i el rendiment que es pugui extreure d'aquesta tecnologia dependrà de factors com la llengua d'arribada, la capacitat de dicció i pronúncia del traductor, si el text conté noms propis o estrangerismes que l'eina no pot identificar, etcètera.

A tall de conclusió: sí. Es pot fer servir aquest tipus de tecnologia per traduir literatura, no cal un maquinari especialitzat i hi ha gran quantitat d'eines per a escollir. I la decisió sobre si fer-la o no servir dependrà dels textos a traduir i de la capacitat de cada traductor per a adaptar-se a treballar d'aquesta manera. No és per a tothom, però

⁷⁰https://emprenem.ara.cat/petites-mitjanes/Dos-estudiants-letern-transcriure-audios_0_1862813727.html

⁷¹<https://www.youtube.com/watch?v=u2K9-JPIPjg>

definitivament **hi haurà persones que puguin treballar millor d'aquesta manera** que amb l'habitual picatge amb el teclat.

4.5 Validació TAO

En cas que el traductor faci servir una eina TAO i materials referencials, efectuarà la tasca de la validació TAO durant el procés de traducció. És a dir, presumiblement abans de començar a traduir executarà la pretraducció. Amb aquesta tasca, els segments que es puguin reaprofitar de la memòria i les bases terminològiques es traduiran automàticament als segments del text d'arribada. A tall d'afegit, en el cas de la memòria, el traductor pot escollir a partir de quin percentatge de coincidència entre el que hi ha a la memòria i al text a traduir es reaprofitarà.

A banda, el traductor tindrà una tasca més a realitzar: acceptar i modificar els segments pretraduïts amb la memòria, segons convingui. Al final del procés, si el traductor desitja crear una nova memòria a partir del text traduït o actualitzar la que ja havia fet servir, necessitarà validar tots els segments.

Ara bé, els traductors literaris poden treure'n profit? Bé, pot donar-se el cas que el traductor tingui uns encàrrecs que tinguin relació entre si, com una saga literària o diversos llibres d'un mateix autor, i reaprofiti allò que pugui. En aquests casos, sobre paper, sí que podria ser bona idea fer servir memòries i eines TAO.

Per altra banda, és veritat que no hi ha gaires repeticions als llibres. Per tant, si es fessin servir, s'aprofitarien uns pocs fragments, els quals un bon traductor que s'hagi pres el temps necessari per llegir-se els materials que traduirà pot identificar sense grans dificultats i els reproduirà sempre que calgui.

Tenint tot això en compte, el traductor pot identificar aquells fragments que s'hagin de mantenir i decidir si compensa fer o no la pretraducció i la validació TAO. Per una banda, el traductor pot decidir que les repeticions són poques i no li cal aquest recurs. Per altra banda, també pot decidir que encara que en siguin pocs li val la pena perquè es propagaran mantenint la mateixa traducció.

Així doncs, si es fan servir materials de referència, es pot executar la validació TAO. No permetrà propagar gaires fragments, però aquells reaprofitats es propagaran tal com a la primera traducció, i el traductor només els haurà de modificar si s'escau. Depenent del treball a traduir s'augmentarà més o menys la productivitat. Al final, dependrà d'allò que es pugui reaprofitar i de si el traductor considera que li compensa fer servir aquesta tecnologia. Però cal tenir en compte que la validació TAO és un procés més ràpid que copiar i enganxar fragments un per un. A més, durant el procés de correcció es poden modificar aquells que no s'hagin mantingut.

Considero que sí que **ajudaria a augmentar la productivitat**, però reconec que dubto que ho faria servir per a cada saga o llibres d'un mateix autor que traduís. En qualsevol cas ho decidiria segons cada producte.

4.6 Comprovació

Després de fer les diverses proves de traducció, a l'hora de corregir els textos traduïts, depenent de l'eina TAO era més o menys còmode corregir des de l'eina escollida per fer la traducció.

És innegable que tenir el text original i el traduït a una mateixa finestra i amb els segments uns al costat dels altres és una bona idea.

Quan es treballa amb textos intrínsecament digitals, com el contingut d'una pàgina web o algun tipus de programari, és probablement la millor manera de fer la comprovació, ja que és fàcil identificar que totes les etiquetes siguin correctes i gràcies al control de qualitat, del qual es parlarà a continuació, els errors que pugui haver-hi s'identifiquen de forma pràcticament automàtica.

No obstant això, no va ser bona idea fer la comprovació directament a l'eina. Per la natura intrínseca dels llibres, es llegiran en pàgines, físiques o digitals, i les eines informàtiques creades per reproduir allò que es pot fer a un foli és el processador de text.

És cert que es pot fer una primera correcció a l'eina, però fer-la al processador de text, amb l'original al costat, permet veure l'aspecte que tindrà un cop s'envii al client. Així doncs, des del processador de text es pot corregir d'una manera més efectiva que amb un text segmentat.

A un processador és més fàcil identificar quelcom que no hauria de ser, com errors gramaticals, ortotipogràfics o semàntics i que el text tingui el mateix format que a l'original. Tal com deien els traductors i traductores consultats al marc teòric, convé treballar la comprovació tenint sempre amb l'original present, almenys a la primera comprovació.

Per tant, pel que fa a la comprovació de textos literaris, aquesta convindria fer-la **fora de l'eina TAO**. En qualsevol cas, es pot fer una correcció a l'eina, però sempre haurà d'anar seguida d'una altra a l'eina que millor s'adapti al producte en qüestió (un processador de text), o fins i tot en paper.

4.7 Control de qualitat (QA)

L'últim pas d'un projecte de traducció previ del lliurament al client o al gestor del projecte, segons l'esquema del llibre del professorat del Màster de Tradumàtica, és el control de qualitat, o QA (*Quality assurance*) per les seves sigles en anglès.

A les entrevistes, cap ni un dels traductors entrevistats va respondre afirmativament a la pregunta sobre l'ús d'eines de control de qualitat per fer una darrera revisió a les seves traduccions. De fet, feina la sensació que alguns no coneixien aquest tipus d'eines.

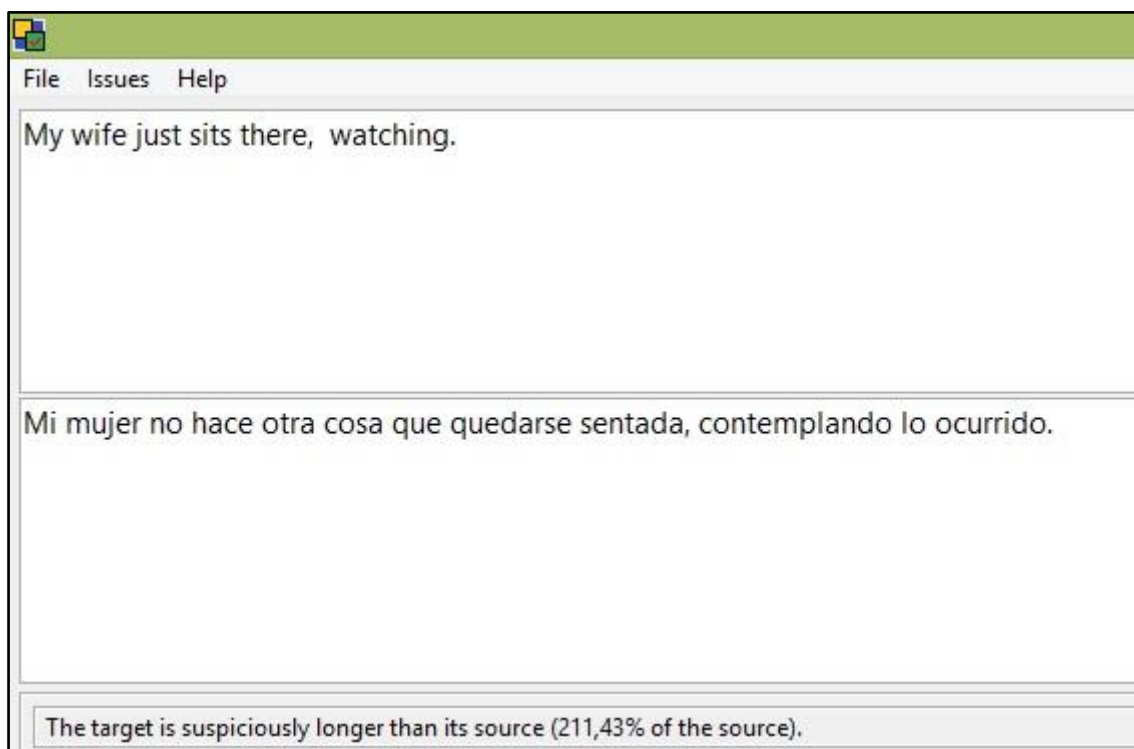
En el marc de la traducció assistida, el control de qualitat és una tecnologia que permet al traductor carregar la seva traducció i l'original, en format .tmx, i els materials de referència. L'eina de control de qualitat detecta si en algun segment no s'han seguit materials, de manera que el traductor els pugui ubicar i corregir si s'escau.

És gràcies a la seva utilitat que poc després que es desenvolupés que diverses eines TAO introduïren el seu propi sistema de control de qualitat. Eines com Memsources, memoQ, OmegaT o Trados van incloure l'opció d'executar el control de qualitat.

A més, si al text hi ha errors com una frase sense punt final, dobles espais, problemes amb majúscules o un nombre que no s'ha copiat correctament, l'eina també ho detecta. Per la qual cosa, executar el control de qualitat es considera un pas important perquè la traducció que es lliuri sigui tan òptima com sigui possible. I a causa de la seva capacitat per detectar certs errors que el corrector del processador de text no és capaç de detectar, executar-ho juntament amb el corrector del processador de text ajuda a fer que el resultat final no contingui els errors que aquest tipus d'eina detecta però que el corrector no és capaç de detectar.

Per tant, si el traductor ha optat per fer servir una eina de control de qualitat, pot fer servir una que identifiqui els possibles errors que pot haver comès, sigui des de la mateixa eina TAO o des d'una externa.

Si decideix fer servir una eina externa, com Okapi Checkmate o Xbench, necessitarà la memòria del text traduït en format .tmx i per a carregar-la i que l'eina detecti si hi ha un canvi substancial entre el segment original i el traduït. A banda dels errors ja esmentats, eines com Okapi Checkmate són capaces de detectar altres canvis com el següent:

Imatge 21: Okapi Checkmate - error detectat

L'eina utilitzada ha sigut Checkmate i el fitxer que s'ha fet servir és una traducció de l'anglès al castellà del relat *Death By Scrabble (or Tile M For Murder)* de Charlie Fish, feta per l'autor del treball per a un concurs. I, com mostra la imatge, l'eina pot detectar que un segment sigui sospitosament més extens que l'original.

És cert que el segment d'arribada és sospitosament més extens que l'original, i l'eina ho detecta perquè ha sigut programada per fer aquesta tasca. Però és important recordar que no tot allò que detecta són errors, sinó que depenent d'allò que es detecti l'eina utilitza un codi de colors que classifiquen allò que detecta segons tipus d'errors, i fins i tot fan servir el color groc pels possibles errors.

☒		133	0	Extra placeholders in the target: "<t0/>"
☒		140	0	The target is suspiciously longer than its source (211,43% of the source).

Imatge 22: Okapi Checkmate - errors detectats 2

No obstant això, recordem que es tracta d'un possible error i que el context en el qual ens trobem és el d'una traducció literària. A aquest tipus de traduccions és normal que hi hagi paràgrafs més extensos a la versió traduïda que a l'original en el cas, per exemple, que la llengua del producte original sigui l'anglès i la traducció es fes cap a una llengua romànica per com estan construïdes les llengües.

Si ens fixem per exemple en els llibres, un mateix producte escrit originalment en anglès acostuma a tenir més pàgines a la versió catalana, castellana, italiana, francesa o portuguesa.

Per tant, si el traductor es planteja fer servir aquesta tecnologia, ha de tenir en compte que no tot el que li marcarà l'eina serà un error, tal com no totes les paraules que subratlla el corrector del processador de textos són incorrectes. A banda, és cert que incloure una etiqueta que no hi és a l'original, tal com es mostra a la imatge, seria un error més greu que no pas proveir una traducció més extensa que l'original.

Per altra banda, a causa de les característiques dels textos literaris, a les traduccions sol haver-hi adaptacions per adaptar el text de manera que el lector de la traducció la pugui llegir de forma fluida. El segment traduït que apareix a la imatge anterior sí és més llarg que l'original, però aquest fet no comporta necessàriament que sigui una mala traducció.

A tall de conclusió, les eines del control de qualitat es poden aplicar a la traducció literària sempre que s'hagin fet servir eines TAO, amb materials de referència o sense ells. I en qualsevol cas, a tall de darrera correcció, prèvia al lliurament, caldrà **cercar allò que un corrector d'un processador de text no detecta** abans de realitzar el lliurament.

Personalment, opino que és irrellevant que hi hagi un corrector humà que també li faci una correcció al text lliurat pel traductor, que com millor sigui el resultat de la nostra traducció, millor. Actualment hi ha molts traductors, i per tant molta competència, i és possible que els clients prefereixin treballar amb aquell professional que comporti menys càrrega de treball per als correctors.

4.8 Taula comparativa eines TAO

Després d'aquestes proves, quina o quines serien les eines TAO més adients per traduir textos literaris?

A continuació es mostra una taula comparativa de les diferents eines provades amb dades generals, altres rellevants per al traductor editorial i algunes consideracions subjectives.

	Déjà Vu	memoQ	Memsources	OmegaT	Smartcat	Trados
Permet fer l'autopropagació	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Permet projectes multilingües	Sí	Sí	Sí	No	Sí	Sí
Treballa amb motors de TA	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Permet invertir glossaris	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Permet exportar i importar de bases terminològiques (TBX)	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Permet exportar i importar una memòria (TMX)	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Permet editar regles de segmentació	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Permet unir i dividir segments	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí

Permet anàlisi per arxius independents	Sí	Sí	Sí	No	No	No
Permet visualitzar el context en l'editor	Sí	Sí	Sí	No	Sí	Sí
Permet treballar amb memòries en línia	No	No	Sí	No	Sí	No
Permet treballar amb terminologia en línia	No	No	Sí	No	Sí	No
Versió autònom	Sí	No	Sí	No	No	Sí
Preu (per a la versió d'autònom)	420 €	620 € (translator pro), 160 € (memoQ cloud)	27\$ / mes (Team Start)	Gratuït	Gratuït (amb retribucions als projectes creats per clients directes)	485 €
Tracta format PDF	No, però es poden convertir a un format acceptat	Sí, amb TransPDF	Sí, amb TransPDF	Sí	Sí	Sí
Permet cercar concordances	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí	Sí
Permet treballar amb llistes negres	No	Sí	Sí, per exemple amb Verifika	Sí	Sí	Sí

Etiquetes pel format de les fonts	No	No	No	Sí	No	Sí
Possibilitat d'incloure cometes llatines	No	Sí	Sí	No	No	Sí
Cal ajustar regles de segmentació	No	No	No	Sí	No	No
Ergonomia	Lenta i falla sovint	Ràpida	Segons el volum del fitxer a traduir	Ràpida	Ràpida	Lenta i no sempre és compatible entre versions
Valor afegit	Lexicon	Privadesa	Online i treballar al núvol	Privadesa	Online i treballar al núvol	Privadesa

V æ ~ | æ Á F K Á Ô [{] æ ! æ c ã ç æ Á å q ^ ã } ^ •

4.9 Conclusions extretes de traduir amb eines TAO

Després d'haver realitzat les diferents proves, s'ha comprovat que les repeticions a les traduccions literàries oscil·len l'1% del total de les paraules. Segons l'eina, les repeticions a l'anàlisi poden variar lleugerament, però el més important és veure què es repeteix concretament. Poden ser paraules rellevants, com ara noms propis o conceptes crucials per a la història, però també preposicions, conjuncions o connectors lingüístics. És important veure quin contingut es pot propagar.

Respecte a fer servir memòries de traducció, seria bona idea en cas que l'obra a traduir formés part d'una saga, o tingués alguna continuació, i fins i tot crear memòries i reutilitzar-les per llibres d'un mateix autor.

Pel que fa a les bases terminològiques, es podrien crear per novel·les amb una terminologia molt concreta, per exemple derivades d'un altre producte. Per altra banda, si a l'obra hi ha termes molt concrets, es poden afegir a mesura que es va traduint per mantenir la continuïtat.

La tecnologia de la traducció automàtica basada en regles és la que més eficaç ha resultat, sobretot per combinacions de llengües properes. Tot i que la tecnologia encara no s'ha desenvolupat prou per treballar amb la traducció literària, a obres amb estructures simples sí que es podria començar aplicar, sempre amb mesura i una postedició detallada.

El gènere de la poesia és fàcil de segmentar i, tal com si s'estigués traduint a un processador de text, mantenir el to poètic és crucial.

El relat és un gènere les obres del qual acostumen a ser breus i no contenen gaire terminologia pròpia d'un altre tipus d'obres. Fer servir eines TAO pot ser factible, però no gaire productiu en general.

Quant als assajos, acostumen a repetir fórmules, per la qual cosa fer servir eines TAO i una memòria sí que resultaria útil.

El teatre és potser el gènere que millor s'adapta a les tecnologies de la traducció, a causa de la repetició dels noms dels personatges i els paràgrafs generalment breus.

Les tecnologies de la traducció també són aplicables a la traducció de notes de premsa a causa de la repetició d'estructures i temàtica. Contràriament, per traduir articles aïllats no augmentaria tant la productivitat, de forma similar al que ocorria als relats.

Per traduir novel·les dependria en gran mesura de l'obra en concret. És possible que contingui repeticions de diàlegs breus i senzills, i per tant la funció d'autopropagació seria de gran ajut.

Per traduir amb l'enregistrament de veu, la idea més productiva seria enregistrar primer la veu i després carregar l'arxiu d'àudio a una eina que transcrigui a la veu a llengua escrita.

Si es fan servir materials de referència, la validació TAO és una tasca a tenir en compte, ja que mitjançant la pretraducció es pot estalviar temps gràcies al fet que l'eina aprofitaria els materials prèviament preparats.

Respecte a la comprovació, caldria fer-la fora de les eines TAO, a un processador de text, i aplicant correctors ortogràfics per detectar allò que calgui.

Finalment, amb la memòria generada, es pot executar el control de qualitat, el qual detectaria allò que pogués haver quedat sense corregir.

En qualsevol cas, abans de traduir, si les condicions de l'encàrrec ho permeten, el traductor hauria de llegir-se tot el material que hagués de traduir. A partir d'aquest pas, pel traductor que es plantegi fer servir eines TAO seria fàcil decidir si aplicar-les segons cada cas.

Al final, decidir fer servir tecnologies de la traducció o no per traduir literatura és una decisió tan respectable com no fer-ho. Hem vist que, segons el cas, segons cada projecte i el context de cada traducció, es poden fer servir les tecnologies i això comportaria un augment de la productivitat. Sempre que es coneguin les tecnologies, s'estudiï el projecte i s'utilitzin els recursos amb mesura, es poden obtenir resultats positius.

Per altra banda, aquests bons resultats també es poden assolir sense aquestes tecnologies.

El més important és que cada traductor trobi la manera de treballar que li vagi millor, que li porti productivitat i en última instància amb la qual obtingui traduccions de qualitat en relativament poc temps.

A més, les tecnologies són un suport, no un substitutiu de la força de treball humana. No es deu jutjar cap eina sense haver-la estudiat i fet servir. I, sobretot, no hi ha lloc per afirmacions fonamentalistes en cap cas.

És possible que el profit susceptible d'extreure mitjançant l'ús d'eines TAO no sigui tan significatiu a ulls d'algunes persones, i poden decidir rebutjar la seva aplicació. No obstant això, encara cal esperar a descobrir **què li forneix al futur a les tecnologies** de la traducció. El paradigma d'aquestes tecnologies pot patir un canvi de 180 graus de cara als anys vinents. Hi cap la possibilitat que pròximament hi hagi més avenços rellevants, aquests arribin a l'abast dels traductors i el procés de traducció literària esdevingui un palm més digitalitzat.

5. Conclusions finals

Es deia a la introducció del treball que l'objectiu del mateix era esbrinar si es pot traduir literatura amb eficàcia mitjançant les tecnologies de la traducció, comprovar fins a quin punt el procés de traducció literària està digitalitzat, com treballen alguns traductors, fer proves per saber si compensa aplicar les eines TAO i altres recursos a la traducció literària, en quins casos podria ser més o menys efectiva, i finalment plantejar-se quins canvis es poden succeir en un futur pròxim.

En general els traductors literaris segueixen fent servir un processador de text. Alguns dels subjectes de treball tenien el seu processador habitual ben optimitzat, la qual cosa seria recomanable per a qualsevol traductor, literari o no, que treballi activament amb processadors de textos.

Sobre les eines TAO, una de les crítiques que es feia vers elles es fonamentava sobre la idea no encertada segons la qual es tractava d'una tecnologia capaç de substituir l'ús del teclat per redactar les traduccions per una eina que traduís automàticament, la qual cosa és errònia, ja que la tecnologia a què volien fer referència són els motors de traducció automàtica. Aquesta mena d'afirmacions fa a entendre que certs traductors desconeixen el món de les tecnologies de la traducció. En fer servir qualsevol eina TAO, es pot comprovar que la major part del temps el traductor o la traductora el dedica a teclejar, i que quan no ho fa és gràcies a l'ajut de memòries, bases terminològiques, autopropagació, text predictiu i altres funcions.

Altres motius que es donen per no aplicar les eines TAO són que els textos literaris són creatius, extensos, contenen frases llargues i no compten amb repeticions.

La veritat és que la capacitat de traduir textos creatius depèn de la persona, de la seva pròpia capacitat per a la transcreació. Tenint això en compte, per què no es podrien traduir diàlegs creatius a una eina que simplement segmenta el text?

Quant a l'extensió, per què no es poden traduir textos llargs a eines TAO? És cert que hi ha eines que treballen al núvol que es poden veure afectades per la mida del text carregat i no són recomanables per traduir fitxers pesats. No obstant això, quin problema hi ha vers les eines que treballen al local? A més, com més extensos siguin els textos, major probabilitat hi haurà que es trobin repeticions i, per tant, seran menys paraules i segments les que el traductor haurà de traduir.

A part, no és veritat que als llibres no hi hagi frases curtes. Hi poden haver diàlegs d'una sola paraula, per exemple. I a l'assaig, com més breus siguin les frases, més fàcil esdevé la seva lectura. És més, tornant al gènere de la novel·la, no és com si no hi hagués llibres, molts d'ells supervendes, que gràcies a frases curtes i simples resulten més senzills per al lector ocasional i per aquesta raó es tornen un èxit de vendes.

Altrament, sí que hi ha repeticions a la literatura. Hi ha noms propis, conceptes clau, falques i frases recurrents de personatges, *flashbacks*, conceptes que s'han de

mantenir en llengua original, terminologia inventada per l'autor, i fins i tot llengües inventades. I en cas de traduir una saga, les repeticions es poden veure potencialment multiplicades.

També hi ha altres consideracions que no s'han fet gaire clares, com la generalització de la traducció literària, com si només hi hagués d'un tipus. Tret que hi ha novel·la, relat, assaig, teatre, poesia i premsa, de vegades la traducció literària es contempla com si fos una sola mena de traducció, quan en realitat hi ha gèneres diferenciats dintre de la traducció literària, més enllà de temàtiques, els llibres de les quals poden contenir més o menys repeticions.

En qualsevol cas, un factor determinant per a l'aplicació o no de les tecnologies de la traducció és el client i els terminis d'entrega. Segons les respostes d'alguns dels subjectes de treball, de vegades no tenen temps de fer una comprovació detallada, allunyada de l'original, a temps de cara al lliurament. Si s'estalviés temps gràcies a l'aplicació de les eines TAO, hi hauria temps per fer la comprovació? Segurament sí.

A banda, el format en el qual arriba el llibre també és determinant. Avui en dia pot arribar en format digital, per la qual cosa es podria carregar a una eina TAO amb comoditat, i si s'escau ajustar les regles de segmentació de l'eina TAO escollida per tal que cada punt o salt de paràgraf equivalgui a un tall de segment. Per altra banda, no caldria fer la maquetació i en condicions normals sempre hi hauria una persona a l'editorial encarregada de fer una darrera correcció, per la qual cosa la feina del traductor es veu centrada en la tasca de traducció.

Un altre tema que tampoc es té en compte sempre és que la segmentació ajuda al traductor a concentrar-se només a traduir, i no a estar al cas d'altres qüestions com l'estil de paràgraf i font. Així mateix, poder comptar amb el llibre digitalitzat aporta poder treballar amb ergonomia també fora de l'espai habitual de treball, com podria ser un espai de *coworking* o durant un trajecte en tren. I la capacitat de poder treballar sense haver de tenir el llibre físic a la taula o a un faristol pot prevenir mals d'esquena, ja que una persona pot passar moltes hores treballant asseguda i aixecant i abaixant el coll continuament.

Per concretar a quines tasques es podrien aplicar les eines TAO i altres recursos es van fer proves a les diferents fases i tasques que conformen un projecte de traducció.

Quant a les tasques, l'anàlisi ajuda a fer que el traductor pugui negociar un pressupost més just amb el client, la qual cosa els traductors de 30 anys enrere, en data de realització d'aquest treball, no podien fer. La preparació de l'eina i els fitxers a traduir és mínima, però no deixa de tenir certa rellevància. A la fase de traducció, tots els recursos disponibles són un suport, mai un substitutiu del traductor humà. I la postproducció torna a dependre significativament dels terminis del client, però si s'estalviés temps durant la resta del procés hi cap la possibilitat que aquesta darrera fase es pogués executar per cada traducció.

A l'hora de traduir, però, caldria vigilar amb l'ús de les funcions com l'autopropagació. Els elements rellevants que es repeteixen al llarg d'una obra es poden traduir de cop gràcies a aquesta funció, però no tot el que es pugui propagar cal que es

tradueixi d'una mateixa forma. Una repetició constant dels mateixos connectors lingüístics, per exemple, pot comportar una traducció de baixa qualitat.

Pel que respecta als materials de referència, es poden fer servir segons el cas. Si el traductor ha de traduir diverses entregues d'una mateixa sèrie o saga, comptar amb una memòria li pot resultar fructífer, però per a un relat breu no hi caldria. Igualment, la memòria també pot funcionar com a còpia de seguretat i com a fitxer per executar el control de qualitat. I les bases terminològiques es poden crear prèviament si el text ho requereix, per exemple un llibre derivat d'un altre treball o que contingui una abundant terminologia d'una temàtica concreta (arquitectura, dret, política...); o bé durant la creació del projecte, i aquesta s'aniria alimentant a mesura que es troben conceptes rellevants per a la continuïtat del producte. De vegades caldrà i de vegades no serà el cas.

Traduir amb l'enregistrament de veu és possible, sota unes condicions i depenent de la persona se'n pot treure més o menys profit, però en qualsevol cas cal pràctica, bona pronúncia i parlar amb calma davant del micròfon.

Es pot traduir poesia amb eines TAO, gràcies en part a la brevetat dels versos, i fins i tot es podria incloure traducció automàtica basada en regles. Ara bé, a l'hora de fer la postedició o revisió, cal mantenir el to poètic del poema original, com si s'estigués traduint tal com es treballava un segle enrere.

Quant als relats, si aquests són curts, no té gaire sentit aplicar les eines TAO, ja que la productivitat obtinguda podria ser mínima.

Els assajos sí que es podrien traduir amb eines TAO gràcies a les estructures repetitives. Les memòries esdevenen significativament útils per traduir assajos.

Les obres de teatre són probablement el gènere textual que millor s'adapta a la traducció assistida per ordinador, gràcies a versos i narracions generalment breus, la repetició dels noms dels personatges, i la funció d'autopropagació o lexicon de certes eines.

Respecte a la premsa, en cas de tractar-se de notes periòdiques sí que seria bona idea traduir-les amb eines TAO, crear memòries i glossaris, però pel que fa a articles aïllats no suposaria una millora rellevant.

I la qüestió de les novel·les depèn en gran mesura de l'obra en si, del seu contingut, de quines repeticions hi hagi o de si hi ha elements susceptibles de ser traduïts o propagats amb més rapidesa gràcies a les eines o no.

Finalment, voldria recalcar que els resultats d'aquestes proves podrien variar d'aquí a uns anys, gràcies als avenços tecnològics. L'aplicació de les tecnologies de la traducció a la traducció literària ara mateix són limitades, i la possibilitat d'ampliar-ne l'ús és motiu de polèmica entre els traductors literaris. Al cap i a la fi, no hi ha una veritat absoluta sobre si es poden aplicar les tecnologies a aquest tipus de traduccions o no. Depèn de múltiples factors, entre ells el coneixement dels recursos per part del traductor, i abans de fer una afirmació convindria meditar la resposta que es pretén donar, documentar-se, i aplicar els

coneixements a experiments pràctics per treure'n conclusions justificades, empíriques i comprovades.

Per tant, **es poden aplicar les tecnologies de la traducció amb eficàcia per traduir textos literaris?** La resposta, actualment, és afirmativa, però sota un seguit de condicions que no es donaran a tots els projectes. A alguns casos serà propici i en d'altres no pas. El més important, segons la conclusió a la qual he arribat, és que el traductor estigui preparat per fer una traducció de qualitat, sigui amb eines TAO o directament a un processador de text, es compleixin els terminis, hi hagi unes tarifes justes, i el resultat esdevingui tan notable com sigui possible. La qual cosa, és possible tant sense eines TAO com, sí, fent-ne un ús adequat d'aquestes. Com deia Phil Hand: «***There's no need to be dogmatic either way!***».

6. Referències bibliogràfiques

- Adalberto servicios editoriales [En línia],
<<https://adalbertoservicioseditoriales.wordpress.com/2016/02/07/papel-o-archivo-reflexiones-sobre-el-soporte-de-la-correccion-de-pruebas>>
- AETI [En línia], <<http://aetioficial.es/es/entrevista-a-veronica-canales-traduccion-y-escritura-es-lo-mismo-desde-puntos-de-vista-diferentes>>
- AETI [En línia],
<<http://aetioficial.es/es/entrevista-a-veronica-canales-traduccion-y-escritura-es-lo-mismo-desde-puntos-de-vista-diferentes>>
- Amazon [En línia],
<<https://aws.amazon.com/es/transcribe>>
- Anuvela [En línia],
<<https://anuvela.com/articulo/articulo.htm>>
- Ao principiante [En línia],
<<https://aoprincipiante.wordpress.com/category/produktividade-2/cat-tools-produktividade>>
- Arcadia editorial [En línia],
<<https://www.arcadia-editorial.com/autors/lopez-guix-juan-gabriel>>
- Benjamins [En línia],
<<https://benjamins.com/catalog/ts.4.2.04tor>>
- Centro Internacional Antonio Machado [En línia],
<<https://ciantoniomachado.com/es/equipo/juan-gabriel-lopez-guix>>
- Cerutti Benítez [En línia],
<<https://ceruttibenitez.wixsite.com/ceruttibenitez/crear-glosario>>
- Col·legi de Periodistes de Catalunya [En línia],
<<https://www.periodistes.cat/actualitat/noticies/8-eines-transcriure-audios-i-videos>>
- Comissió Europea [En línia],
<<http://ec.europa.eu/translation/bulletins/puntoycoma/51/periodico.htm>>
- David Orell [En línia], <<https://www.davidorell.com/2017/06/28/corregir-en-papel-o-en-word>>
- Destructoid [En línia],
<<https://www.destructoid.com/the-problematic-translation-of-h-p-lovecraft-356988.phtml>>

- Duxbury System [En línia],
<https://www.duxburysystems.com/documentation/dbtmac12.3/Content/working_with_word/working_with_word.htm>
- El diario [En línia], <https://www.eldiario.es/cultura/libros/realidad-traductor-literario-luces-sombras_0_353814891.html>
- El periódico [En línia],
<<https://www.elperiodico.com/es/mas-periodico/20171104/el-gran-reto-un-diario-en-dos-lenguas-6397968>>
- Emprenem Ara [En línia],
<https://emprenem.ara.cat/petites-mitjanes/Dos-estudiants-letern-transcriure-audios_0_1862813727.html>
- En la luna de Babel [En línia],
<<https://enlalunadebabel.com/2016/01/11/la-revision>>
- Escriptors [En línia],
<https://www.escriptors.cat/autors/udinad/pagina.php?id_sec=4519>
- Gent UAB [En línia],
<<http://gent.uab.cat/jordimaslopez/content/traduuccions-doblatge>>
- Gevterm [En línia],
<<http://tbxconvert.gevterm.net/tbx-min>>
- Grups de recerca UAB [En línia],
<<http://grupsderecerca.uab.cat/getcc/content/josefina-caball>>
- Intradoc [En línia], <<https://intertradoc.com/herramientas-informaticas-para-la-traduccion-la-traduccion-asistida>>
- La linterna del traductor Rafa Lombardino [En línia],
<<http://www.lalinternadeltraductor.org/n12/memorias-traduccion-literaria.html#cabecera>>
- Lexlogos [En línia], <<http://www.lexlogos.com/index.php/en/translation-services/literary-translation>>
- LinkedIn [En línia],
<<https://es.linkedin.com/in/ver%C3%B3nica-canales-medina-241a2b34>>
- Lo Cantich [En línia],
<<http://www.locantich.cat/2012/01/el-cor-delator-tell-tale-heart-edgar.html>>
- Martín-Mor, Adrià; Piqué, Ramon y Sánchez-Gijón, Pilar, *Tradumàtica: Technologies de la traducció*, Eumo, Vic, 2016

- Make us of [En línia], <<https://www.makeuseof.com/tag/top-5-free-ocr-software-tools-to-convert-your-images-into-text-nb>>
- Marc Japan [En línia], <<https://marcjapan.wordpress.com/2014/08/03/como-escribir-en-japones-en-el-ordenador>>
- Marketing and web [En línia], <<https://www.marketingandweb.es/marketing/convertir-voz-en-texto>>
- Marketing and Web [En línia], <https://www.marketingandweb.es/marketing/convertir-voz-en-texto/#4_apps_moviles_gratuitas_para_convertir_voz_en_texto>
- Medium [En línia], <<https://medium.com/comunicaminhos/cat-tools-s%C3%A3o-os-mechas-da-tradu%C3%A7%C3%A3o-3f9570d5085e>>
- memoQ [En línia], <<https://www.memoq.com/en/hey-memoq>>
- Microsoft Translator Machine [En línia], <<https://azure.microsoft.com/es-es/pricing/details/cognitive-services/translator-text-api>>
- Multifarius [En línia], <<https://multifarious.filkin.com/2013/01/10/translating-literature>>
- MT Archive [En línia], <<http://www.mt-archive.info/10/Asling-2014-Toral.pdf>>
- Okdia [En línia], <<https://www.okodia.com/las-mejores-herramientas-iao-para-traductores>>
- OmegaT [En línia], <https://omegat.org/howtos/google_translate>
- OmegaT Sourceforge [En línia], <<https://omegat.sourceforge.io/manual-standard/es/chapter.segmentation.html>>
- Pàgines UAB [En línia], <<http://pagines.uab.cat/asiaoriental/ca/content/albert-nolla-cabellos>>
- Pàgines UAB [En línia], <<http://pagines.uab.cat/doctorat-traduccio/es/content/jordi-mas-l%C3%B3pez>>
- Proz [En línia], <https://www.proz.com/forum/literature_poetry/283550-do_you_use_trados_for_literary_texts_too.html#2410913>

- Quaderns crema [En línia],
<<http://www.quadernscrema.com/dolors-udina-rep-la-creu-de-sant-jordi-de-la-generalitat>>
- Rafa Lombardino [En línia], <<http://rafalombardino.com/news/2018/1/4/cat-tools-in-literary-translation-what-are-they-good-for>>
- Rafa Lombardino [En línia], <<http://rafalombardino.com/news/2015/12/1/why-i-use-a-cat-tool-to-translate-books>>
- Revista Tradumàtica, UAB [En línia],
<<http://webs2002.uab.es/tradumatica/revista/num7/articles/10/10.pdf>>
- Sonix [En línia],
<<https://my.sonix.ai>>
- Stanford edu [En línia],
<<https://stanford.edu/~jurafsky/voigtjurafsky12.pdf>>
- Ted translations [En línia],
<https://translations.ted.com/Offline_translation_using_Word>
- The Guardian [En línia],
<<https://www.theguardian.com/technology/2017/jul/24/microsoft-paint-kill-off-after-32-years-graphics-editing-program>>
- The new publishing standard [En línia],
<<https://thenewpublishingstandard.com/ebook-sales-doubled-us-2018-according-data-guys-nonsensical-bookstat-numbers>>
- Traducción médica, técnica, literaria [En línia],
<<https://traduccionmedicatecnicaliteraria.wordpress.com/2011/02/10/utilidad-de-la-traduccion-asistida-para-el-traductor-literario>>
- Tradução em revista [En línia], <<https://www.maxwell.vrac.puc-rio.br/30863/30863.PDF>>
- Translate Plus [En línia],
<<https://www.translateplus.com/blog/machine-translation-nmt-translates-literature-25-flawless-rate>>
- Universidad de La Rioja [En línia],
<<https://dialnet.unirioja.es/servlet/autor?codigo=273392>>
- Universitat Oberta de Catalunya, blogs [En línia],
<<http://traduccio.blogs.uoc.edu/2014/02/17/acerca-de-las-herramientas-tao>>
- Universitat Autònoma de Barcelona [En línia],
<<https://www.uab.cat/web/detall-de-noticia/dolors-udina-rep-la-creu-de-sant-jordi-de-la-generalitat-1345711434424.html?noticiaid=1345768083564>>

- Vappingo [En línia],
<<https://www.vappingo.com/word-blog/proofreading-symbols>>
- VB Audio [En línia],
<<https://www.vb-audio.com/Voicemeeter>>
- Viquipèdia [En línia],
<https://ca.wikipedia.org/wiki/Dolors_Udina_i_Abell%C3%B3>
- Viquipèdia [En línia],
<https://ca.wikipedia.org/wiki/Joan_Sellent_i_Ar%C3%B0>
- Viquipèdia [En línia],
<https://ca.wikipedia.org/wiki/Jordi_Mas_i_L%C3%B3pez>
- Viquipèdia [En línia],
<https://ca.wikipedia.org/wiki/Premi_Vicent_Andr%C3%A9s_Estell%C3%A9s_de_poesia>
- Visat [En línia],
<<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/165/albert-nolla.html>>
- Visat [En línia],
<<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/144/dolors-udina.html>>
- Visat [En línia],
<<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/199/jordi-mas-lopez.html>>
- Visat [En línia],
<<http://www.visat.cat/espai-traductors/cat/traductor/266/josefina-caball.html>>
- Visat [En línia],
<<http://www.visat.cat/diccionari/cat/traductor/806/sellent-i-arus-joan.html>>
- Wordpress [En línia],
<<https://canalesv.wordpress.com>>

7. Annexos

7.1 Annex 1: Text adreçat als traductors demanat l'entrevista

Benvolgut/da traductor/a: em dic Rubén Benítez i sóc estudiant del Màster de Tradumàtica: Tecnologies de la Traducció. Estic fent el treball de fi de màster, el qual té per objectiu esbrinar en quins casos i per a quines tasques es poden aplicar les tecnologies de la traducció en el camp de la traducció literària i editorial.

Per dur a terme aquesta feina necessito documentar-me força, i en aquest sentit em seria de gran ajut comptar amb el testimoni de persones amb experiència en l'àmbit de la traducció literària a través d'entrevistes presencials.

Les preguntes estan enfocades a identificar quines eines i recursos coneixen i fan servir els traductors literaris, a explicar alguna experiència personal rellevant, i sobretot a aprendre de persones experimentades. Després, respostes en mà, continuaria amb la meva investigació per concloure en quina mesura les tecnologies de la traducció tenen cabuda en l'activitat del traductor literari o editorial.

Per les raons apuntades m'agradaria comptar amb vostè per fer-li una entrevista com més aviat millor .

Gràcies per la seva col·laboració. Salutacions cordials,
Rubén Benítez

7.2 Annex 2: Respostes als qüestionaris

7.2.1 Jordi Mas López

Pregunta: Utilitzeu eines de traducció assistida?

Resposta: No.

P: En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?

R: Paper.

P: En el cas de rebre-ho en paper, Els digitalitza?

R: No.

P: Sap que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?

R: Sí.

P: Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?

R: No.

P: Heu tingut necessitat d'haver quantes repeticions hi ha en un text?

R: No, però algunes vegades, quan es repeteix algun passatge, l'he hagut d'anar a buscar.

P: En cas afirmatiu: Com ho heu fet per conèixer aquesta dada?

R: Buscant-lo en la meva traducció i després en paper a l'original.

P: En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?

R: Sí. Per bé que no en català, que és la llengua a la qual tradueixo.

P: En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?

R: En paper.

P: Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?

R: No.

P: Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?

R: No formalment, tot i que sí em vaig apuntar com es diuen determinats personatges, o llocs, o conceptes.

P: En cas afirmatiu: Quines eines feu servir?

R: Ho faig en paper.

P: Consulteu diccionaris o corpus en línia?

R: Sí (diccionaris).

P: Quan heu acabat de traduir, passeu el corrector ortotipogràfic?

R: Sí.

P: Passeu el control de qualitat?

R: Gairebé sempre hi ha una revisió per part de l'editorial.

P: I utilitza alguna eina de control de qualitat a part de l'eina TAO i el processador de textos?

R: No.

P: Feu la correcció de gal·lerades en paper o en format digital?

R: Procuro fer-la en paper.

P: Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació?

R: No.

P: Valora que els traductors controlin aquests coneixements o defensa l'especialització en un o dos camps?

R: Crec que és millor que hi hagi figures especialitzades, però sempre és útil tenir coneixements de l'altre camp d'especialització.

P: Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?

R: Tal com en venen els originals, en paper, no sé si m'hauria estat útil.

P: Quines eines faria servir ara si hagués de traduir alguna de les obres que m'ha comentat?

R: No ho sé.

Preguntes extra:

- **Teatre: Li sembla que per la repetició dels noms dels personatges i la fàcil segmentació dels diàlegs si són en vers, les tecnologies de la traducció poden ser útil per traduir teatre?**

(No he traduït teatre) dubto que fos gaire útil. Si l'obra és en vers i el vers es vol mantenir, no crec que les tecnologies de la traducció puguin ser gaire útils.

- **TLOTR: Com es va fer per copiar els fragments en llengua èlfica tenint en compte que té una escriptura inventada per l'autor? / I per mantenir la coherència entre tants termes relacionats amb la mitologia de Tolkien?**

(No he traduït aquest tipus de literatura) m'imagino que les tecnologies de la traducció podrien ser útils en aquest cas.

- **Sagues i noves traduccions: Reutilitza part de les traduccions d'un clàssic anteriors per fer-ne de noves? / A l'hora de continuar una saga, ha pensat en crear memòries o digitalitzar els llibres anteriors traduïts per tenir-los com a referència per mantenir el to, la veu narradora, la forma de parlar dels personatges o com es va traduir un fragment en concret?**

(No he fet aquest tipus de traduccions. Potser el més semblant que he fet ha estat traduir sèries d'anime que ja estaven començades quan jo hi vaig entrar. En aquest cas, he intentat veure els episodis anteriors, i algun cop el lingüista de l'estudi m'ha passat informació sobre com es diu algun personatge, com s'han traduït les fórmules màgiques, com es diuen alguns objectes, etc.

- **Català: El català, tot i ser una llengua minoritzada, compta amb recursos lingüístics digitals prou bons. Creu que els nous traductors valoren aquests recursos?**

Sí.

7.2.2 Albert Nolla Cabellos

Pregunta: Utilitzeu eines de traducció assistida?

Resposta: No.

P: En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?

R: Word, PDF i Paper.

P: En el cas de rebre-ho en paper, els digitalitza?

R: No.

P: Sap que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?

R: Sí.

P: Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?

R: No.

P: Heu tingut necessitat d'haver quantes repeticions hi ha en un text?

R: No.

P: En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?

R: Sí.

P: En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?

R: PDF, paper.

P: Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?

R: No.

P: Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?

R: En alguns casos sí.

P: En cas afirmatiu: Quines eines feu servir?

R: Llistes de tota la vida.

P: Consulteu diccionaris o corpus en línia?

R: Sí.

P: I utilitza alguna eina de control de qualitat a part de l'eina TAO i el processador de textos?

R: No.

P: Feu la correcció de gal·lerades en paper o en format digital?

R: Depèn.

P: Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació? Valora que els traductors controlin aquests coneixements o defensa l'especialització en un o dos camps?

R: Sí, ho considero positiu.

P: Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?

R: Possiblement sí.

P: Quines eines faria servir ara si hagués de traduir alguna de les obres que m'ha comentat?

R: Ho desconec.

Pregunta extra:

- **El català, tot i ser una llengua minoritzada, compta amb recursos lingüístics digitals prou bons. Creu que els nous traductors valoren aquests recursos?**

R: Crec que sí.

7.2.3 Juan Gabriel López Guix

Pregunta: Utilitzeu eines de traducció assistida?

Resposta: No.

P: En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?

R: Word.

P: Sap que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?

R: Sí.

P: Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?

R: No.

P: En cas afirmatiu: Com ho feu per saber el nombre de paraules que heu de traduir?

R: Ho veig al Word.

P: Heu tingut necessitat d'haver quantes repeticions hi ha en un text?

R: No.

P: En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?

R: Sí, a post-traducció.

P: En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?

R: Qualsevol.

P: Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?

R: No.

P: Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?

R: No.

P: Consulteu diccionaris o corpus en línia?

R: Sí.

P: I utilitza alguna eina de control de qualitat a part de l'eina TAO i el processador de textos?

R: No

P: Feu la correcció de galerades en paper o en format digital?

R: De les dues maneres.

P: Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació?

R: Sí.

P: Valora que els traductors controlin aquests coneixements o defensa l'especialització en un o dos camps?

R: Sí.

P: Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?

R: Potser.

Pregunta extra:

- **Teatre: Li sembla que per la repetició dels noms dels personatges i la fàcil segmentació dels diàlegs si són en vers, les tecnologies de la traducció poden ser útil per traduir teatre?**

R: Si aquestes tecnologies fossin capaces de crear versos, sí.

7.2.4 Dolors Udina i Abelló

Pregunta: Utilitzeu eines de traducció assistida?

Resposta: No.

P: En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?

R: PDF o llibre físic

P: En el cas de rebre-ho en paper, els digitalitza?

R: No els digitalitzo si no me'ls envien així directament.

P: Sabeu que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?

R: Sí, però ara mateix no sé com la faria servir.

P: Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?

R: No ho necessito però de vegades ho miro.

P: En cas afirmatiu: Com ho feu per saber el nombre de paraules que heu de traduir?

R: El recompte de paraules de Word.

P: Heu tingut necessitat de saber quantes repeticions hi ha en un text?

R: No.

P: En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?

R: Sí.

P: En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?

R: En paper.

P: Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?

R: No.

P: Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?

R: Normalment no.

P: En cas afirmatiu: Quines eines feu servir?

R: Quan ho faig, és una simple llista en Word.

P: Consulteu diccionaris o corpus en línia?

R: Sí.

P: Si feu servir eines de traducció assistida: Quan heu acabat de traduir, passeu el corrector ortotipogràfic?

R: Sí.

P: Passeu el control de qualitat?

R: No.

P: I utilitzeu alguna eina de control de qualitat a part de l'eina TAO i el processador de textos?

R: No.

P: Feu la correcció de galerades en paper o en format digital?

R: Les revisions en paper; les galerades depèn de com me les enviïn, els darrers temps en format digital.

P: Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació? Valoreu que els traductors controlin aquests coneixements o defenseu l'especialització en un o dos camps?

R: No. Des del meu punt de vista, maquetar no és feina del traductor.

P: Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?

R: No ho sé, no crec.

- **Català: El català, tot i ser una llengua minoritzada, compta amb recursos lingüístics digitals prou bons. Creu que els nous traductors valoren aquests recursos?**

R: Optimot és un gran recurs!

7.2.5 Joan Sellent i Arús

Pregunta: Utilitzeu eines de traducció assistida?

Resposta: Faig un ús molt bàsic de les noves tecnologies. Tradueixo amb un processador de textos, naturalment, i consulto diccionaris i altres fonts d'informació en línia.

P: En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?

R: Word, PDF i la majoria en paper.

P: En el cas de rebre-ho en paper, els digitalitza?

R: No.

P: Sabeu que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?

R: Sí.

P: Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?

R: No.

P: Heutintgut necessitat de saber quantes repeticions hi ha en un text?

R: Sí, en algunes ocasions.

P: En cas afirmatiu: Com ho heu fet per conèixer aquesta dada?

R: Amb el buscador de Word.

P: En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?

R: Sí, però després d'haver fet jo la meva primera versió.

P: En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?

R: Paper.

P: Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?

R: No.

P: Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?

R: Ocasionalment, però a la manera rudimentària de tota la vida: fent llistes a mà en una llibreta.

P: Consulteu diccionaris o corpus en línia?

R: Sí.

P: Quan heu acabat de traduir, passeu el corrector ortotipogràfic?

R: Sempre el tinc activat.

P: Passeu el control de qualitat?

R: Segueixo els meus propis criteris qualitatius.

P: I utilitzeu alguna eina de control de qualitat a part de l'eina TAO i el processador de textos?

R: No.

P: Feu la correcció de galerades en paper o en format digital?

R: La majoria de traduccions que faig són de teatre i no destinades a ser publicades. Si, posteriorment, alguna es publica, llavors em passen les galerades en paper (i en una ocasió en format digital) perquè les revisi.

P: Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació? Valoreu que els traductors controlin aquests coneixements o defenseu l'especialització en un o dos camps?

R: No, però suposo que sempre és un valor afegit que un traductor també tingui aquests coneixements addicionals i d'altres.

P: Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?

R: Vaig estudiar a la universitat en una època bastant anterior a la informàtica, però, si hi hagués après aquestes tecnologies, les faria servir, naturalment.

- **Li sembla que per la repetició dels noms dels personatges i la fàcil segmentació dels diàlegs si són en vers, les tecnologies de la traducció poden ser útils per traduir teatre?**

R: Per descomptat que sí.

7.2.6 Verónica Canales

Pregunta: Utilitzeu eines de traducció assistida?

Resposta: *Solo para traducciones técnicas, cuando el cliente así lo requiere.*

P: En cas afirmatiu, quines eines de traducció assistida utilitza habitualment?

R: *MemoQ y Déjà Vu (acabo de realizar un curso de Trados 2019).*

P: En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?

R: *Word, PDF y papel.*

P: En el cas de rebre-ho en paper, els digitalitza?

R: *Pido el formato digital al cliente.*

P: Sabeu que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?

R: *Efectivamente. Pero el coste en tiempo de la digitalización debe asumirlo el cliente.*

P: Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?

R: *Es imprescindible para presentar un presupuesto o valorar el ofrecido por el cliente.*

P: En cas afirmatiu: Com ho feu per saber el nombre de paraules que heu de traduir?

R: *Dependerá del tipo de encargo: técnico, usaremos una herramienta tipo WebBudget. Si se trata de un encargo editorial, bastará con el contador del Word (previa digitalización del documento). No obstante, soy consciente de los errores de conteo del procesador de texto, así que intento llegar a algún acuerdo con la editorial, que me compense a la hora de calcular el presupuesto (hasta hace 4 años, la misma editorial sumaba un 20% al recuento total de palabras de Word, con tal de compensar esos «errores»).*

P: Heu tingut necessitat de saber quantes repeticions hi ha en un text?

R: *En caso de los encargos técnicos, sí.*

P: En cas afirmatiu: Com ho heu fet per conèixer aquesta dada?

R: *Con programas TAO.*

P: En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?

R: *Solo en caso de que existan dudas razonables y solo cuando las he resuelto yo. En general, prefiero no consultar otras traducciones, aunque sí textos referenciales.*

P: En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?

R: *Papel.*

P: Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?

R: De momento, solo trabajo con glosarios. Ahora empiezo a explorar las posibilidades de los programas TAO para las traducciones literarias.

P: Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?

R: Sí.

P: En cas afirmatiu: Quines eines feu servir?

R: Excel, Drive.

P: Consulteu diccionaris o corpus en línia?

R: Sí.

P: Si feu servir eines de traducció assistida:

1. Consulteu la mateixa eina TAO?

R: Las que he mencionado antes.

2. Quan heu acabat de traduir, passeu el corrector ortotipogràfic?

R: Sí.

3. Passeu el control de qualitat?

R: En el caso de las traducciones técnicas, sí.

P: I utilitzeu alguna eina de control de qualitat a part de l'eina TAO i el processador de textos?

R: La consulta con los colegas de referencia...

P: Feu la correcció de galerades en paper o en format digital?

R: Papel.

P: Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació?

R: Sí.

P: Valoreu que els traductors controlin aquests coneixements o defenseu l'especialització en un o dos camps?

R: Idealmente, la traductora tendrá conocimientos de todos los procesos de producción del libro.

P: Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?

R: Sí.

P: Quines eines faria servir ara si hagués de traduir alguna de les obres que m'ha comentat?

R: Recurriría a alguna herramienta Multiterm para la elaboración de los glosarios.

Preguntes extra:

- **Teatre:** Li sembla que per la repetició dels noms dels personatges i la fàcil segmentació dels diàlegs si són en vers, les tecnologies de la traducció poden ser útil per traduir teatre?

R: No. Entren en juego otros elementos en las artes escénicas cuya resolución es más difícil con una herramienta TAO. De momento. No descarto que la IA siga evolucionando hasta el punto de emular las variables que tiene en cuenta un traductor humano.

- **Sagues i noves traduccions:** Reutilitzeu part de les traduccions d'un clàssic anteriors per fer-ne de noves?

R: Solo en caso de que así lo solicite la editorial.

- **A l'hora de continuar una saga, ha pensat a crear memòries o digitalitzar els llibres anteriors traduïts per tenir-los com a referència per mantenir el to, la veu narradora, la forma de parlar dels personatges o com es va traduir un fragment en concret?**

R: Es una información que ha de facilitar el cliente (en caso de que una no sea la traductora de toda la saga).

7.2.7 Josefina Caball

Pregunta: Utilitzeu eines de traducció assistida?

Resposta: No.

P: En quin format rebeu habitualment els encàrrecs de traducció literària?

R: PDF i de vegades en paper.

P: En el cas de rebre-ho en paper, els digitalitza?

R: Si és possible els demano que m'ho enviïn en Word o PDF.

P: Sabeu que hi ha eines capaces de digitalitzar un llibre a partir del seu escaneig o fotografia?

R: Sí, però no les conec.

P: Necessiteu saber el nombre de paraules que heu de traduir abans de començar?

R: Va bé saber-ho.

P: En cas afirmatiu: Com ho feu per saber el nombre de paraules que heu de traduir?

R: Si ho tinc en PDF procuro passar-ho a Word.

P: Heu tingut necessitat de saber quantes repeticions hi ha en un text?

R: De vegades, i en aquests casos va bé tenir-lo en format digital.

P: En cas afirmatiu: Com ho heu fet per conèixer aquesta dada?

R: Si ho tinc en format digital, amb un busca. Si no, refiant-me de la memòria en llegir el text.

P: En cas de traduir un llibre que ja s'ha traduït, heu consultat les traduccions anteriors?

R: De vegades, traduccions en altres llengües.

P: En cas afirmatiu: En quin format era el llibre consultat?

R: O bé era consultable en línia o en paper.

P: Feu servir sistemes de gestió de memòries de traducció per llibres que comparteixin autor, saga, tipologia o simplement com a còpia de seguretat?

R: No, però reconec que han d'anar bé.

P: Creeu bases terminològiques per aquells termes específics del llibre, com paraules creades per l'autor que ha de traduir o noms propis que s'han de traduir?

R: Sovint, sobretot si tradueixo diferents llibres del mateix autor.

P: En cas afirmatiu: Quines eines feu servir?

R: En faig llistes en documents Word. O a mà, en llibretes.

P: Consulteu diccionaris o corpus en línia?

R: Sí

P: Feu la correcció de galerades en paper o en format digital?

R: Actualment, se solen fer en format digital.

P: Teniu coneixements o habilitats que podrien ser un valor afegit com ara maquetació? Valoreu que els traductors controlin aquests coneixements o defenseu l'especialització en un o dos camps?

R: No tinc ni idea de maquetació. Prefereixo que ho facin els especialistes.

P: Si hagués après a fer servir les tecnologies de la traducció durant la seva formació, les hauria fet servir en la seva vida professional?

R: Probablement: creació de corpus, consulta de memòries. El que sí que puc assegurar és que fa uns quants anys si hi hagués hagut internet, m'hauria estalviat moltes hores de consulta a les biblioteques.

P: Quines eines faria servir ara si hagués de traduir alguna de les obres que m'ha comentat?

R: No en conec gaires, les he esmentat al punt anterior.

Preguntes extra:

- **Teatre: Li sembla que per la repetició dels noms dels personatges i la fàcil segmentació dels diàlegs si són en vers, les tecnologies de la traducció poden ser útil per traduir teatre?**

R: Sí que poden agilitzar la feina: creació de macros, copiar....

- **Sagues i noves traduccions: Reutilitzeu part de les traduccions d'un clàssic anteriors per fer-ne de noves? / A l'hora de continuar una saga, ha pensat a crear memòries o digitalitzar els llibres anteriors traduïts per tenir-los com a referència per mantenir el to, la veu narradora, la forma de parlar dels personatges o com es va traduir un fragment en concret?**

R: Sí, és imprescindible veure i guiar-te per les obres anteriors, i en aquest cas, tenir el text digitalitzat va molt bé.

- **Català: El català, tot i ser una llengua minoritzada, compta amb recursos lingüístics digitals prou bons. Creu que els nous traductors valoren aquests recursos?**

R: Els nous traductors, no ho sé, però jo sí. DIEC, Termcat, Enciclopèdia Catalana, Ésadir, etc.

7.3 Annex 3: Anàlisis lingüístiques

7.3.1 Altres anàlisis de Bentley Little

Tipo	Segmentos	Palabras	Caracteres	Porcentaje	Elementos reconocidos	Palabras modificadas	Palabras de fragmentos (unidad de traducción completa)	Palabras de fragmentos (fragmento de unidad de traducción)	Impacto de AdaptiveMT	Etiquetas
PerfectMatch	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
Coincidencia de contexto	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
Repeticiones	382	479	2443	0.42%	8	0	0	0		8
Repeticiones entre archivos	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
100 %	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
95% - 99%	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
85% - 94%	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
75% - 84%	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
50% - 74%	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
Nuevas/AT	7649	112473	503693	99.58%	970	0	0	0		805
Motor básico de AdaptiveMT	0	0	0	0.00%	0	0	0	0		0
AdaptiveMT con aprendizaje	0	0	0	0.00%	0	0	0	0	0.00%	0
Total	8031	112952	506136	100 %	978	0	0	0	0.00%	813

Imatge 23K Á Œ} e | ã • ã Á å q ~ } little [- Traduc Á å ^ Á Ó ^ } c | ^

Todos los archivos						
Total:	Tipo	Segmentos	Palabras	Caracteres	Porcentaje	Etiquetas
Archivos: 1	Duplicados	136	283	1454	0,24%	6
Caracteres/palabra: 5,42	Correspondencias garantizadas	0	0	0	0,00%	0
	Correspondencias exactas	0	0	0	0,00%	0
	95% - 99%	0	0	0	0,00%	0
	85% - 94%	0	0	0	0,00%	0
	75% - 84%	0	0	0	0,00%	0
	50% - 74%	0	0	0	0,00%	0
	Sin correspondencia	7870	116002	628494	99,76%	15616
	Total:	8006	116285	629948	100,00%	15622
	Repetición interna	9,29%				

Imatge 24K Á Œ} e | ã • ã Á å q ~ } æ Á [- Déjà vu Á å ^ Á Ó ^ } c | ^

EN^{US} → CA^{ES}

Archivo: His_Father_s_Son_-_Bentley_Little.pdf

	Segmentos	Páginas	Palabras	Caracteres	%
Todo	107181	284.68	113518	506087	100
Repeticiones	87807	195.35	88793	350640	78.2
101%	0	0	0	0	0
+ 100%	0	0	0	0	0
+ 95%-99%	0	0	0	0	0
+ 85%-94%	0	0	0	0	0
+ 75%-84%	0	0	0	0	0
50%-74%	0	0	0	0	0
0%-49%	19374	89.33	24725	155447	21.8

Imatge 25K Á Œ} e | ã • ã Á å q ˇ } æÁ [- ðemoÁ å ^ Á Ó ^ } c | ^

Statistics for file(s) [eng-US-cat]His_Father_s_Son_-_Bentley_Little.pdf					
Analysis					
Scope	Selected documents; number of documents: 1				
Resources	Every TM and corpus				
Type	Segments	Source words	Source chars	Source tags	Percent
All	10378	113213	506118	103860	100,00
X-translated / double context	0	0	0	0	0,00
Repetition	103	185	957	96	0,16
101%	0	0	0	0	0,00
100%	0	0	0	0	0,00
95%-99%	0	0	0	0	0,00
85%-94%	0	0	0	0	0,00
75%-84%	0	0	0	0	0,00
50%-74%	0	0	0	0	0,00
No match	10275	113028	505161	103764	99,84

Imatge 26K Á Œ} e | ã • ã Á å q ˇ } æÁ [- ðemoÁ å ^ Á Ó ^ } c | ^

His_Father_s_Son_-_Bentley_Little

DOWNLOAD

[COLLAPSE ALL](#) [EXPAND ALL](#)

^ Total Statistics

	Words	%	Segments	Pages	Characters (no spaces)	Characters (with spaces)
New	112170	99.17	13476	448.68	502096	601183
50%-74%	0	0	0	0	0	0
75%-84%	0	0	0	0	0	0
85%-94%	0	0	0	0	0	0
95%-99%	0	0	0	0	0	0
100%	0	0	0	0	0	0
101%	0	0	0	0	0	0
102%	0	0	0	0	0	0
Repetitions	939	0.83	581	3.76	3980	4350
Cross-file repetitions	0	0	0	0	0	0
Total	113109	100	14057	452.44	506076	605533
Numbers or symbols only	0	0	6	0	15	17
Total (including numbers and characters)	113109	100	14063	452.44	506091	605550

Imatge 27K Á Œ} e | ã • ã Á å q ~ } æÁ[- Smartá å ^ Á Ó^ } c | ^

7.3.2 Anàlisis d'altres llibres

Edición - Dune.pdf

Estadística de coincidencias

	Segmentos	Palabras	Caracteres (sin espacios)	Caracteres (con espacios)
Repeticiones:	644	1.337	8.213	8.903
Coincidencia exacta:	0	0	0	0
95%-100%:	0	0	0	0
85%-94%:	0	0	0	0
75%-84%:	0	0	0	0
50%-74%:	0	0	0	0
Sin coincidencia:	17.703	215.314	1.061.224	1.258.789
Total:	18.347	216.651	1.069.437	1.267.692

< >

Copiar todo al portapapeles Cerrar

Imatge 28: Anàlisi de Dune

Proyecto Editar Ir a Ver Herramientas Opciones Ayuda

Edición - 07- Harry Potter and the Deathly Hallows.pdf

Estadística de coincidencias

	Segmentos	Palabras	Caracteres (sin espacios)	Caracteres (con espacios)
Repeticiones:	2.250	99	2.663	2.732
Coincidencia exacta:	0	0	0	0
95%-100%:	0	0	0	0
85%-94%:	0	0	0	0
75%-84%:	0	0	0	0
50%-74%:	0	0	0	0
Sin coincidencia:	11.633	208.864	950.767	1.163.470
Total:	13.883	208.963	953.430	1.166.202

< >

Copiar todo al portapapeles Cerrar

Imatge 29: Anàlisi de Harry Potter

Proyecto Editar Ir a Ver Herramientas Opciones Ayuda				
Edición - The Prince And Pauper - Mark Twain.pdf				
THE PRINCE AND THE PAUPER by Mark Twain The Project Gutenberg EBook Prince and Pauper, by Mark Twain,				
Estadística de coincidencias				
	Segmentos	Palabras	Caracteres (sin espacios)	Caracteres (con espacios)
Repeticiones:	68	19	129	138
Coincidencia exacta:	0	0	0	0
95%-100%:	0	0	0	0
85%-94%:	0	0	0	0
75%-84%:	0	0	0	0
50%-74%:	0	0	0	0
Sin coincidencia:	2.680	72.205	331.599	401.383
Total:	2.748	72.224	331.728	401.521
< >				
Copiar todo al portapapeles Cerrar				

Imatge 30K Á Œ} e | ã • ã Á å q ~ } æÁ[à ! æÁ å ^ Á T æ! \ Á V

Proyecto Editar Ir a Ver Herramientas Opciones Ayuda				
Edición - Clube dos Anjos.pdf				
Estadística de coincidencias				
	Segmentos	Palabras	Caracteres (sin espacios)	Caracteres (con espacios)
Repeticiones:	68	225	1.043	1.230
Coincidencia exacta:	0	0	0	0
95%-100%:	0	0	0	0
85%-94%:	0	0	0	0
75%-84%:	0	0	0	0
50%-74%:	0	0	0	0
Sin coincidencia:	2.340	27.919	132.788	158.813
Total:	2.408	28.144	133.831	160.043
< >				
Copiar todo al portapapeles Cerrar				

Imatge 31K Á Œ} e | ã • ã Á å q ~ } æÁ[à ! æÁ å ^ Á Š ~ đ • Á Ø

Edición - cien_años_de_soledad.pdf

Estadística de coincidencias

	Segmentos	Palabras	Caracteres (sin espacios)	Caracteres (con espacios)
Repeticiones:	20	34	253	253
Coincidencia exacta:	0	0	0	0
95%-100%:	0	0	0	0
85%-94%:	0	0	0	0
75%-84%:	0	0	0	0
50%-74%:	0	0	0	0
Sin coincidencia:	5.540	137.761	790.904	850.260
Total:	5.560	137.795	791.157	850.513

< >

Copiar todo al portapapeles Cerrar

Imatge 32K Á Œ} e | ã • ã Á å q ~ } Cañla Márquez á ^ Á Õ æ à ! ã ^